

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Juhtimisarvestuse õppetool

Katrin Pärmpuu

**AUDIITORID JA RAAMATUPIDAMISTEENUSE PAKKIJAD
RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS EESTI NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Iivi Maspanov

Tallinn 2014

SISUKORD

KASUTATUD LÜHENDID	4
ABSTRAKT	5
SISSEJUHATUS	6
1. AUDIITORITE JA RAAMATUPIDAMISTEENUSE PAKKIJATE RAHAPESU TÕKESTAMISE KOHUSTUS	9
1.1. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamisega seonduvad probleemkohad	9
1.2. Rahapesu tõkestamise õigusaktid	19
1.3. Rahapesu tõkestamise meetmed	25
1.3.1. Hoolsuskohustused	26
1.3.2. Teatamiskohustus	31
2. EESTI AUDIITORITE JA RAAMATUPIDAMISTEENUSE PAKKIJATE RAHAPESU TÕKESTAMISE KOHUSTUSE TÄITMISE HINDAMINE	36
2.1. Uurimismeetod ja valim	36
2.2. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hoolsuskohustuste täitmise analüüs	38
2.3. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmise analüüs	49
2.4. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmine ja selle võrdlus Soome Vabariigi ja Hollandi Kuningriigi vastavate andmetega	59
KOKKUVÕTE	69
VIIDATUD ALLIKAD	74
SUMMARY	80
LISAD	84
Lisa 1. Eesti SKP jooksevhindades ja SKP aheldatud väärtus aastatel 2003–2013	84
Lisa 2. Rahapesu tõkestamise süsteem	85

Lisa 3. VKE – väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad	86
Lisa 4. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele.....	87
Lisa 5. Ekspertintervjuu küsimustik.....	94
Lisa 6. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujate ankeetküsimustiku vastused ..	98
Lisa 7. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Andres Palumaa, FI).....	110
Lisa 8. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Arnold Tenusaar, RAB)	113
Lisa 9. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate küsimuste 21, 22 ja 24 vastuste keskväärtused	117
Lisa 10. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate küsimuste 14, 15, 17 ja 18 vastused	119
Lisa 11. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete, sh kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist rahapesu andmebüroole saadetud teadetest perioodil 2008–2012.....	127
Lisa 12. Soome ja Eesti audiitorite saadetud kahtluspõhiste teadete ja audiitorite arvu suhtarv aastatel 2008–2013	128
Lisa 13. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu andmebüroole saadetud teated Hollandi Kuningriigis aastatel 2008–2013	129
Lisa 14. Hollandi ning Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete ning audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvu suhtarv aastatel 2008–2013	130

KASUTATUD LÜHENDID

Töös on kasutatud lühendeid järgmises tähenduses:

CDD – *Customer Due Diligence*, nõuetekohased hoolsusmeetmed

CTR – *Cash Transaction Report*, summapõhine sularaha tehingu teade

DNFBP – *Designated Non-Financial Business or Profession*, mittefinantsteenuseid pakkuvad määratud ettevõtjad ja kutsetöötajad

FATF – *Financial Action Task Force*, Rahvusvaheline rahapesu tõkestamise toimikond

FI – Finantsinspeksioon

KYC – *Know Your Customer*, „Tunne oma klienti“ põhimõte

Moneyval – *Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism*, Euroopa Nõukogu rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitlusega tegelev ekspertkomitee

RAB – Rahapesu andmebüroo

RahaPTS – rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus

RPS – raamatupidamise seadus

SAR – *Suspicious Activity Report*, kahtlase tegevuse teade

STR – *Suspicious Transaction Report*, kahtlase tehingu teade

IMF – *International Monetary Fund*, Rahvusvaheline Valuutafond

ABSTRAKT

Käesoleva magistritöö eesmärk oli välja selgitada, millised on audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate probleemkohad RahaPTS-i nõuete täitmisel, sealhulgas milliseid RahaPTS-i nõudeid nad ei täida ja mis põhjustel. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks tehti küsitlus. Tulemuste täiendamiseks korraldati poolstruktureeritud ekspertintervjuud Rahapesu andmebüroo ja Finantsinspektsiooni rahapesu tõkestamise ekspertidega.

Ankeetküsitluse vastuste ning dokumentide analüüsimisel selgus, et Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hoolsuskohustuste ja teatamiskohustuse täitmisel esineb olulisi puudusi. Rahapesu eksperdi hinnangul on rahapesu tõkestamise kohustuste täitmata jätmise peamine põhjus teadmatus. Rahapesu andmebüroode aastaraamatute analüüsimisel selgus, et Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest on perioodil 2008–2012 väiksem kui vastav näitaja Soomes ja Hollandis. Küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 59% ja audiitoritest 51% nõustus, et teatamiskohustuse mittetäitmise põhjus on rahapesukahtluse ära tundmiseks vajalike teadmiste puudumine.

Saadud tulemuste põhjal tegi töö autor ettepaneku Eestis rahapesuvastase võitlusega tegelevatele organisatsioonidele ja haridusasutustele lähtuvalt oma tegevusvaldkonna võimalustest suurendada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadlikkust rahapesust.

Võtmesõnad: rahapesu ja terrorismi rahastamine, audiitor, raamatupidamisteenuse pakkuja, hoolsuskohustus, hoolsusmeetmed, andmete kogumine ja säilitamine, kohustused rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtluse korral.

SISSEJUHATUS

Rahapesu on kuritegu, mille eesmärk on varjata vara ebaseaduslikku päritolu. Rahapesu avaldab tugevat negatiivset mõju kogu ühiskonnale, näiteks soodustab varimajandust, ebaausat konkurentsi, võib mõjutada sularahanõudlust, põhjustada intressi ja vahetuskursi muutlikkust ning soodustada inflatsiooni. Rahapesu toob kaasa riigi maineriski, mis mõjutab kõiki selles riigis tegutsevaid ettevõtteid, eelkõige finantsvaldkonna ettevõtteid. Aja jooksul on rahapesu muutunud keerulisemaks ning hõlmab üha sagedamini lisaks krediitiasutustele teisi finantsvaldkonnaga seotud tegevusalasid ja -asutusi. Rahapesuskeemide keerulisemaks muutumise tõttu tekkis vajadus kohandada rahapesu tõkestamise meetmeid ning laiendada rahapesu tõkestamise kohustust erinevatele spetsialistidele, sealhulgas raamatupidajatele ja audiitoritele. Rahapesu tõkestamise regulatsiooni laiendamine raamatupidajatele ja audiitoritele muudab rahapesukuritegude ennetamise ja avastamise süsteemi tõhusamaks.

Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi rahapesuks kasutamise tõkestamiseks on vastu võetud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (edaspidi RahaPTS). Nimetatud seaduse kohaselt peavad audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad täitma hoolsuskohustusi ning teatamiskohustust. Hoolsuskohustuste täitmine aitab ennetada ning teatamiskohustuse täitmine võimaldab avastada rahapesu. Lisaks rahapesu tõkestamisele võimaldab nimetatud seaduse nõuete täitmine maandab ärilistes suhetes riske ja vältida ereõiguslikke tsiviilvaidlusi tagades seeläbi usaldusväärsema ja tervema majanduskeskkonna. Samas on viimastel aastatel maailmas esinenud mitmeid juhtumeid, kus audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad on osalenud rahapesuskeemides. Kui audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad mingil põhjusel ei täida seaduses toodud hoolsuskohustusi ega teavita rahapesukahtlusest, võib see soodustada rahapesu kuriteo toimepanemist ning mitmed rahapesujuhtumid võivad jääda õigel ajal avastamata. Kuna Eesti on väike ja avatud majandusega riik, on riigi rahandussüsteem rahapesu riskidest kergemini mõjutatav kui suurriikidel. Seega on äärmiselt oluline ajakohastada Eesti rahapesu

tõkestamise meetmeid lähtudes praktikas esilekerkinud probleemidest, et maandada rahapesu realiseerumise riske ning seeläbi tagada finantskeskkonna usaldusväärsus.

Rahandusministeeriumi valitsemisala arengukavas aastateks 2014–2017 on seatud eesmärk tagada finantskeskkonna usaldusväärsus, mistõttu on käesolevas magistritöös käsitletud teema aktuaalne. Arengukava eesmärgi elluviimiseks on kavas vajaduse korral RahaPTS-i ajakohastada, võttes aluseks praktikas esilekerkinud probleemid (Rahandusministeerium... 2013, 20–21). Kuna Eesti rahapesu kirjanduses ei ole audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujatega seonduvat käsitletud, sai see autorile ajendiks, et teemat analüüsida ja saada ülevaade rahapesu tõkestamise süsteemi probleemkohtadest Eestis. Ülaltoodust tulenevalt on magistritöö keskne uurimisprobleem välja selgitada, missugused probleemid esinevad audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmisel. Käesolevas töös ei ole leidnud käsitlemist terrorismi rahastamise tõkestamine. Terrorismi rahastamisega seonduvat on käsitletud üksnes niipalju, kui see on vajalik RahaPTS-is toodud kohustuste kirjeldamiseks.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, milliseid RahaPTS-i nõudeid audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad ei täida ning mis on nende nõuete täitmata jätmise põhjused, ning saadud tulemuste põhjal pakkuda välja võimalikud lahendused audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse tõhusamaks täitmiseks Eestis.

Eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade rahapesu tõkestamise süsteemi põhialustest ja sellega seotud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustustest, sealhulgas teaduskirjanduses käsitletud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisega seonduvatest probleemkohtadest maailmas.

2. Välja selgitada Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate probleemkohad RahaPTS-i nõuete täitmisel, sealhulgas uurida, milliseid RahaPTS nõudeid audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad ei täida ning mis põhjustel.

3. Lähtudes uurimistulemustest teha ettepanekud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse tõhusamaks täitmiseks Eestis.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks tehti empiiriline uurimus. Kuna uuringu populatsioon on suur, on magistritöö uurimisstrateegiaks valitud ülevaateuurimus (ingl

survey). Andmekogumismeetodina on kasutatud ankeetküsitlust, dokumente ja poolstruktureeritud ekspertintervjuusid.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis on kirjeldatud rahapesu tõkestamise süsteemi ning sellega seotud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustustusi, lähtudes Rahapesu Toimkonna Financial Action Task Force (edaspidi FATF) dokumentidest, Euroopa Liidu õigusaktidest ning RahaPTS-ist. Esimese uurimisülesande täitmiseks on analüüsitud eri riikide rahapesu tõkestamise kohustuse täitmist käsitlevaid teadusartikleid. Teadusartiklitest on toodud esile audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisega seonduvad probleemkohad ning järeldused probleemkohade lahendamiseks.

Teises peatükis on antud ülevaade audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is sätestatud hoolekohustuste ja teatamiskohustuse täitmisest. Selleks korraldati audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate seas küsitlus, mis on autori hinnangul parim meetod, et saada teada, milliseid RahaPTS-i nõudeid nad ei täida ning mis põhjustel. Küsimuste koostamise aluseks olid käesoleva magistriöö esimesest peatükist tulenevad teoreetilised põhiseisukohad. Selleks et saada teada, millisel tasemel on Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmine võrreldes teiste riikidega, analüüsiti rahapesu andmebüroo (edaspidi RAB) aastaraamatutes leiduvat teavet ning kõrvutati seda Soome Vabariigi ja Hollandi Kuningriigi vastavate andmetega. Analüüsitud periood oli 2008–2012. Uurimistöö tulemuste täiendamiseks ekspordihinnangutega korraldati poolstruktureeritud ekspertintervjuud rahapesu tõkestamise ekspertidega. Ekspertideks olid RABi järelevalvetalituse töötaja, kuna RAB teeb audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmise üle järelevalvet, ning Finantsinspeksiooni (edaspidi FI) rahapesu tõkestamise valdkonna juht. Küsimuste sõnastamise aluseks võeti küsitluse ja dokumentide analüüsimisel saadud tulemused. Uuritavat teemat puudutavate teiste teoreetiliste käsitluste ja uurimistulemuste põhjal on tehtud ettepanekud, et muuta Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmine tõhusamaks.

Töö autor tänab kõiki magistritöö valmimisele kaasa aidanud isikuid, eelkõige töö juhendajat lektor Iivi Maspanovit.

1. AUDIITORITE JA RAAMATUPIDAMISTEENUSE PAKKUJATE RAHAPESU TÕKESTAMISE KOHUSTUS

1.1. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamisega seonduvad probleemkohad

Üldtunnustatud definitsiooni kohaselt hõlmab rahapesu ebaseadusliku vara puhastamist – protsessi, mille käigus kujundatakse mulje ebaseadusliku vara seadusliku päritolu kohta (Beare 2003, 5). Rahapesu objektiks on kõikvõimalikud vara liigid, nii kinniskui ka vallasvara, väärtpaberid, sularaha jms, mis pärineb vahetult või kaudselt mõnest karistatavast teost ning mis on rahaliselt hinnatav. Igasuguse rahapesuoperatsiooni eesmärk on kriminaaltulu (kuriteo tulemusel saadud vara – *autori selgitus*) muundamine sellisesse vormi, et see muutuks kasutuskõlblikuks. Rahapesijate peamine eesmärk on säilitada omandatud varade väärtus nii suures ulatuses kui võimalik ning kanda see väärtus üle legaalsesse ja paremini kasutatavasse varasse. Kasutuskõlblikkuse kriteerium on vara kasutatavus ilma vahele jäämise ohuta. (Tanzi 1996, 3)

Esmapilgul võib tunduda, et rahapesu ei kahjusta otseselt kedagi ja seetõttu ei näi see olevat tõsine kuritegu. Rahapesu tervikuna uurides selgub, et see sisaldab endas palju keerulisi tegevusi ning avaldab tugevat negatiivset mõju ühiskonnale. Ulst (2003, 502) on välja toonud erineva tähtsusega faktorid, mis võimaldavad selgelt määrata, et rahapesu näol on tegemist kuriteoga. Ühelt poolt on rahapesuks kasutatava vara päritolu see, mis muudab rahapesu kuritegelikuks – vara on saadud otseselt kuriteo või mõne kuritegu toetava tegevuse tulemusena. Teisest küljest: kõige olulisem asjaolu rahapesu kuriteona klassifitseerimise aspektist on efektiivse rahapesu tulemused. Rahapesu otsene tulemus on, et kurjategijad kasutavad legaliseeritud vahendeid oma tulevaste kuritegude rahastamiseks. Need tulevased kuriteod on paljudel juhtudel (nagu organiseeritud kuritegevus ja terrorism) äärmiselt ohtlikud. Rahapesu kaudne tulemus on kurjategijate jätkuv huvi panna toime uusi kuritegusid,

mis omakorda toodavad ebaseaduslikke vahendeid ning seetõttu viivad uute rahapesu katsetusteni. Tibar (2007, 577) on rõhutanud, et rahapesu loob kuritegevusega tegelejatele võimaluse konfiskeerimist vältides teenitud kriminaaltulu kasutada nii enda hüvanguks kui ka uute kuritegude toimepanemiseks.

Lisaks õiguslikule aspektile mõjutab rahapesu majandust. Mõju tegelik ulatus sõltub väga paljudest asjaoludest, näiteks riigi üldisest majanduslikust seisundist, riigi geograafilisest asukohast, õigussüsteemi eripärast. Tibar (2007, 25–37) on oma magistritöös toonud välja mitmeid rahapesu ohtlikkuse põhjuseid, mis otseselt või kaudselt mõjutavad audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid. Rahapesu soodustab varimajandust, ebaausat konkurentsi ja tekitab kapitali ebapüsivust (ingl *capital volatility*), mis võib mõjutada kapitali käivet, nõudlust sularahale, põhjustada intressi ja vahetuskursi muutlikkust ja soodustada inflatsiooni. Kõrge rahapesu tasemega riikide majandusstatistikat peetakse ebausaldusväärseks, sest rahapesuga seotud raha mõjutab turu analüüsiandmete usaldusväärsust. Rahapesuga seotud rahal on majandussüsteemile destabiliseeriv mõju. Kõik eeltoodu toob kaasa riigi maineriski, mis mõjutab kõiki selles riigis tegutsevaid ettevõtteid, eelkõige finantssektoris tegutsevaid ettevõtteid. Rahapesu toimumine raskendab rahapoliitika rakendamist, muutes keerulisemaks rahapakkumise kindlakstegemise ja tuleviku prognoosimise. Vääradel eeldustel tehtud otsused võivad viia rakendatud majandus- ja rahanduspoliitiliste meetmete negatiivse mõjuni.

Pestava kriminaaltulu hulga täpne kindlaksmääramine on võimatu rahapesu varjatud iseloomu tõttu. Seepärast kasutatakse hinnangute andmisel üldiselt kaudseid meetodeid. Unger (2009, 808–810) on toonud välja rahapesu mahu hindamiseks järgmised võimalusi:

- juhtumiuurimus, mis seisneb rahapesu kuriteos süüdimõistetud juhtumite uurimises;
- ülevaateuurimus, mille käigus intervjuueritakse ettevõtteid ja õiguskaitse asutuste esindajaid hindamaks rahapesu mahtu;
- RABile teatatud kahtlastel ja ebatavalistel tehingutel põhinev rahapesu mahu hindamine;
- SKP statistilistel lahknevustel põhinev rahapesu mahu hindamine;
- mitme muutujaga dünaamilisel mudelil põhinev rahapesu mahu hindamine.

Rahvusvahelise Valuutafondi (edaspidi IMF) arvestuslikel andmetel moodustab rahapesu 2–5% maailma SKPst. 2011. aastal avalikustatud ÜRO uuringu kohaselt on kriminaaltulu ja pestava vara suurus hinnanguliselt vastavalt 3,6% ja 2,7% SKPst, mis 2009. aastal oli vastavalt 2,1 ja 1,6 triljonit Ameerika Ühendriikide dollarit (ÜRO 2011, 7).

Sotskaja (2013) on oma magistritöös „Rahapesu tõkestamise korraldamine Eestis“ uurinud ekspertidega tehtud süvaintervjuudes, milline on tänasel päeval rahapesu olukord Eestis ning kui suur on selle käive ja sellest tulenev rahaline/majanduslik või muu kahju. Süvaintervjuude kokkuvõttena on toodu välja, et eksperdid tuginesid Eesti rahapesu käivet hinnates IMF arvutustele. Samas oli ekspertidel kõhklusi selle näitaja suhtes ning arvati, et rahapesu mahtu ei ole võimalik lõpuni mõõta selle varjatud olemuse tõttu. Lisaks pestavale rahahulgale tuleb arvestada rahapesu mõju ja sellest tulenevaid kahjusid (Ibid., 65). Töö autor on samal seisukohal, kuna täpse info puudumise tõttu ei ole võimalik kõiki mõjusid mõõta.

Töö autor on võtnud aluseks IMFi hinnangulise rahapesu määra (2–5%) ja Eesti Statistikaameti andmetel põhineva SKP ning arvutanud Eestis pestava vara väärtuse (vt tabel 1). Arvutuse eesmärk on anda hinnanguline ülevaade, millises suurusjärgus võib olla Eestis pestava vara väärtus.

Tabel. 1 SKP ja hinnanguline Eestis pestava vara väärtus aastatel 2008–2012 (miljonites eurodes)

Näitaja	2008	2009	2010	2011	2012
SKP jooksevhindades	16 235	13 969	14 371	16 216	17 415
Hinnanguline rahapesu (2% SKPst)	324	279	287	324	348
Hinnanguline rahapesu (5% SKPst)	811	698	718	810	870

Allikas: (Autori arvutused lisas 1 toodud andmete alusel)

Tabelis 1 toodu kohaselt on 2012. aastal Eestis pestava vara väärtus on hinnanguliselt 348–870 mln eurot. See näitab, et rahapesu ainuüksi Eestis on mastaapne kuritegu, mistõttu selle negatiivsed mõjud võivad olla väga suured.

Rahapesu ning selle negatiivsete mõjude ära hoidmiseks töötati välja rahapesu tõkestamise õigusaktid. Kuna rahapesu esimesteks kohtadeks olid pangad, siis olid nimetatud õigusaktid fokuseeritud finantssektorile. Pankadel oli kohustus oma kliente identifitseerida, koguda ja säilitada nende kohta andmeid ning teavitada vastavaid asutusi kahtlastest tehingutest. Nimetatud meetmete süsteemne rakendamine krediidasutustes muutis rahapesu nendes asutustes raskemaks, mistõttu tuli rahapesijatel muuta tavapäraseid meetodeid keerulisemaks. Seetõttu pöördusid kurjategijad teatud valdkondade spetsialistide poole, et luua uusi rahapesu skeeme ning vähendada enda vahelejäämise riski. Alates 1990ndate aastate

lõpust on märkimisväärselt kasvanud rahapesujuhtumid, milles osalesid raamatupidajad, audiitorid ja teised spetsialistid. (Ping He 2006, 62)

Rahapesu vastase võitlemise organisatsiooni FATFI 1996–1997. aasta rahapesu tüpoloogias aruandes märgiti, et rahapesuvõtete kõige märgatavam suundumus on mittefinantsasutuste sagedasem ärakasutamine rahapesuks. Selle põhjusena nähti krediitiasutuste üha suuremat vastavust rahapesu tõkestamise reeglitele, mistõttu vajavad rahapesijad teatud valdkondade spetsialistide abi leidmaks viise, kuidas maskeerida kriminaalse vara päritolu ja omandiõigust (FATFI raport 1996–1997). 1998. aasta ÜRO uimastikontrolli ja kriminaalpreventsiooni büroo rahapesu alane aruanne viitas sagedasele advokaatide ja raamatupidajate abi kuritarvitamisele kuritegeliku raha varjamisel (Ibid., 63).

Asjaolu, et raamatupidajad, audiitorid ja teised sõltumatud spetsialistid on kergesti kaasatavad rahapesuskeemidesse, tuleneb nende tegevusvaldkonna spetsiifikast. Ping He on toonud välja neli põhjust, miks raamatupidajaid ja audiitoreid kasutatakse rahapesuskeemides (Ibid., 64):

1. Rahapesu on komplitseeritud ja kõrgetasemeline tegevus, mida on raske eriteadmisteta kurjategijal toime panna. Rahapesu on sageli puudumuses keerulise finants- ja õigussüsteemi nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil, mistõttu pöörduvad rahapesijad abi saamiseks vastavate valdkondade spetsialistide, sh ka raamatupidajate ja audiitorite poole, et vähendada kahtlusi oma kuritegeliku tegevuse ümber.
2. Advokaadid, notarid, raamatupidajad, audiitorid ja teised spetsialistid pakuvad teenuseid, millest suur hulk on tihedalt seotud majandusliku tegevusega, nagu ettevõtete loomine, kinnisvara ostmine ja müümine, finantstehingute tegemine jms. Kõik need tegevused on kergesti ärakasutatavad rahapesukuritegudes. Isegi kui spetsialistid ei taha kurjategijad rahapesus teadlikult aidata, võivad nad osaleda rahapesuskeemides tahtmatult.
3. Advokaatide, notarite, raamatupidajate tegevust reguleerib range kutse-eeskiri ja distsipliin ning nad on ühiskonnas lugupeetud. Vähetõenäoliselt kahtlustakse, et need spetsialistid tegutsevad oma klientide nimel. Seepärast on nendel spetsialistidel turvalisem ja varjatam pesta ebaseaduslikku tulu.
4. Peaaegu kõikides riikides on olemas ametisaladuse hoidmise kohustus. Seega ei pea rahapesijast kliendid muretsema, et nimetatud spetsialistid nende kuritegeliku tegevuse paljastaksid ja need spetsialistid võivad ära kasutada oma ametisaladuse

hoidmise kohustust aitamaks kurjategijatel raha pesta. Nimetatud tegevusvaldkonna spetsiifikast tulenevalt on tõenäoline, et mõned spetsialistid kaastakse rahapesusse.

Töö autori hinnangul on raamatupidajate ja audiitorite pakutavate teenuste eripärast tingituna rahapesijatel suur huvi rakendada nende erialaseid teadmisi ja oskusi, et varjata vara ebaseaduslikku päritolu ja muuta seda näiliselt legaalsest allikast pärinevaks. Seepärast võidakse raamatupidajaid ja audiitoreid kaasata rahapesuskeemidesse.

Austraalia valitsuse korraldatud uuringu kohaselt osaleb rahapesu skeemides üha rohkem raamatupidamisvaldkonna spetsialiste (Stamp, Walker 2007, 69). Samale tendentsile viitab ka Sikka (2008, 286) oma artiklis. Nimetatud artiklis on kirjeldatud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate enimkasutatud rahapesumeetodeid – tehingute tegemine madala maksumääraga territooriumitel asuvate variettevõtete ja „riiulifirmade“ nimel. Tehingute jada pikendamise ning seeläbi vara päritolu tuvastamise raskendamise näitena võib tuua 2007. aasta Austraalia suurimas maksupettuse ja rahapesu juhtumi. Selles skeemis kasutati raha peitmiseks rahvusvahelisi tehinguid teinud Šveitsis asuvat raamatupidamisettevõtet. Mitchell ja Sikka (2002) on põhjendanud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu skeemides osalemist sellelt teenitava suure tuluga – vahendustasuna võidakse küsida kuni 20% pestud varast.

Tänapäeva äriettevõtetes on tavapärane praktika juhtide premeerimine vastavalt ettevõtte tulemustele. Sikka (2008, 290–291) on seisukohal, et seni kuni raamatupidamis- ja auditeerimisettevõtete juhtide motivatsioonisüsteem on seotud ettevõtete kasumi suurenemisega, soodustab see osalemist antisotsiaalsetes tegevustes, sh rahapesus. Kuna antisotsiaalsetel tegevustel on negatiivne mõju inimeste elukvaliteedile vähendades nende ligipääsu kaupadele ja teenustele, tuleks selliseid tegevusi takistada (Sampson 2004). Sikka (2008, 291) on arvamusel, et õiguskaitseasutustel tuleb õigusakte muutes luua keskkond, kus audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad peavad arvestama antisotsiaalsete käitumistega kaasnevate tagajärgedega. Autori arvates on selliseks keskkonnaks RahaPTS-i nõuded, nende täitmise järelevalve ning vastavad sanktsioonid.

Sikka (Ibid., 286–290) arvates on mõned raamatupidamis- ja auditeerimisettevõtted kalkuleerinud, et tulu "reeglite rikkumisest" ületab kulu karistustest. See võib olla põhjus, miks hoolimata sellest, et pangale *Bank of Credit Commerce International* oli esitatud süüdistus rahapesus, sai tema auditeeritud majandusaasta aruanne märkusteta auditi aruande. Samalaadseid näiteid võib tuua maailma suurimate audiitorettevõtete seast. 2005. aastal

määrati KPMG-le trahv 22 mln USA dollarit selle eest, et ta tahtlikult aitas kaasa ning õhutas ettevõtet Xerox rikkuma andmete säilitamise, teatamise, pettuste vastaste meetmete ja sisemiste kontrollisüsteemide seadmise kohustust. Seega on maailmas mitmeid juhtumeid, kus audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja on osalenud või aidanud kaasa rahapesule. Kirjeldatud juhtumites on audiitor- ja raamatupidamisteenuse pakkujale määratud selle eest karistus. Sikka on arvamusel, et õiguskaitse- ja järelevalveasutuste korduvad hoiatused ja trahvid ei ole ohjeldanud raamatupidamis- ja auditeerimisettevõtteid eeskirjade rikkumistest ja antisotsiaalsest käitumisest. Seda eelkõige sellepärast, et tulu reeglite rikkumisest ületab kulu karistusest. Seaduse nõuete täitmist mõjutavad moraalnormid ja eetika, mis põhinevad erinevatel väärtustel. Tänapäeva ühiskond väärtustab kõrgelt raha, mis omakorda tingib ettevõtete orienteerituse rahas mõõdetavale kasumile. Kuna raha võidakse pidada suuremaks väärtusteks kui seadusega kaitstud hüve, siis soodustab see rahapesu tõkestamise nõuete rikkumist. Audiitori ja raamatupidaja kutse-eetika võib mõjutab rahapesu tõkestamise nõuete täitmist, st et eetika puudumine võib soodustada RahaPTS-i nõuete täitmata jätmist. Madal eetiline tase või eetika puudumine on seotud näilise RahaPTS-i nõuete täitmisega. Erialakirjanduses on seda nimetatud „loominguliseks vastavuseks“.

USA senati hinnangul võivad ettevõtted, sh audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad rakendada analoogselt nn loomingulisele raamatupidamisele loomingulist vastavust (ingl *creative compliance*) seadustele. Siinjuures peetakse silmas eelkõige rahapesu tõkestamise nõudeid sätestavaid seadusi. Loomingulise vastavuse strateegia rakendamise näiteks võib tuua USA panga *Riggs Bank*, kes suurema kasumi eesmärgil eiras rahapesu tõkestamise kohustust ning aktsepteeris oma klientide kahtlast tegevust (USA...2004, USA...2005a). Sikka (2008, 277) on seisukohal, et sellist tegevust soodustavad puudujäägid õiguslikes alustes ning vähene eetiline tase ja moraalsete piirangute puudumine. Kuna audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad on kapitalistiku ühiskonna survele üha rohkem kasumi teenimisele orienteeritud, siis võivad nad olla vastuvõtlikud sellisele tegevusele nagu seda on loomingule vastavus seadustele. Sellisel juhul aidatakse kaasa rahapesu kuriteole. Alljärgnevalt analüüsitakse kas ja kui palju on Eesti audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad osalenud rahapesus.

Rahapesu tõkestamise süsteemi terviklikkuse seisukohast on oluline rahapesu kriminaliseerimine, andes aluse repressiivmeetmete rakendamiseks. Repressiivmeetmed eesmärk on karistada kuriteo toimepanijat ja mõjutada teda hoiduma edasiste kuritegude

toimepanemist ning vältida ebaseadusliku vara seaduspärasesse majanduskäibesse toomist. Repressiivmeetmeteks on rahapesu süüteokoosseisu tunnustel alustatud kriminaalmenetlus, riiklik süüdistus ning kohtus õigusemõistmine. Selleks, et rahapesu tõkestamise süsteem saavutaks oma eesmärgi, on vajalik kõigi nende meetmete tõrgeteta koostöös toimimine.

Rahapesu on Eestis kriminaalkorras karistatav alates 1. septembrist 2002. aastast, millal jõustus karistusseadustiku (KarS) muudatus. Rahapesu kriminaliseerimist toetavad rahvusvahelised normid, näiteks Viini 1988. aasta, Strasbourgi 1990. aasta ja Varssavi 2005. aasta konventsioon (Tibar 2007, 574–575). FATFi soovitustes on välja toodud nõuanne kriminaliseerida rahapesu, mille eelkuriteoks on kõik raksed kuriteod ja/või kõik süütoed, millega saadakse märkimisväärset tulu (FATF Rec...1990, 2, FATF Rec...2004, 3).

Karistusseadustiku § 394 kohaselt karistatakse rahapesu eest rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. Sama teo eest grupi poolt, vähemalt teist korda, suures ulatuses või kuritegeliku ühenduse poolt karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega. Kirjeldatud süüteokoosseisu tunnustel on aastatel 2008–2013 registreeritud 492 rahapesukuritegu. Registreeritud kuritegude arv aastate kaupa on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Eestis registreeritud rahapesukuritegude arv aastatel 2008–2013

Kuritegude arv	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rahapesu	128	134	64	80	52	34

Allikas: (Justiitsministeeriumi kriminaalstatistika – Registreeritud kuriteod 2008–2012)

Tabelis 2 toodud rahapesu kuriteod on rahapesu süüteokoosseisu tunnustel alustatud kriminaalmenetlused. Avalike andmete põhjal ei ole võimalik täpselt tuvastada, kas ja kuidas on nende registreeritud rahapesukuritegudega seotud audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad. Esmalt seda seetõttu, et Justiitsministeeriumil puudub avalik kriminaalstatistika, kui paljudes registreeritud rahapesukuritegudes on kahtlustatavaks audiitor või raamatupidamisteenuse pakkuja. Teine põhjus seisneb RahaPTS-is toodud andmete kasutamise piirangus. Nimelt RAB ei edasta teatamiskohustust täitnud isiku andmeid (RahaPTS § 43 lg 5). Seega ei ole võimalik kindlaks teha, kas RABi edastatud kuriteoteate aluseks on olnud audiitori või raamatupidamisteenuse pakkuja saadetud summa- või kahtlusepõhine teade (vt alapeatükk 1.3).

Eesti naaberriigis Soomes alustati analüüsitud perioodil 2008–2012 rahapesutunnustega menetlusi kokku 733. Eestis alustatud menetluste arv on mõnevõrra väiksem, kuid siiski võrreldav Soomes alustatud menetlustega. Soomes registreeritud erinevate rahapesukuritegude arv aastate kaupa on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Soomes registreeritud rahapesukuritegude arv aastatel 2008–2013

Kuritegude arv	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Erinevad rahapesu kuriteod	79	61	104	105	216	168

Allikas: (Autori isiklik kirjavahetus Soome RABi töötajaga)

Soomes ei ole võimalik avalike andmete põhjal kindlaks teha, kas ja kuidas on nende registreeritud rahapesukuritegudega seotud audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad. Samuti puudub Soomes statistika, kui palju rahapesu tunnustel alustatud menetlustest lõpeb süüdimõistva otsusega. Nii nagu ka Eestis, ei ole Soomes otseseid avalikke andmeid, kui palju audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid on rahapesus süüdi mõistetud.

Jõustunud kohtulahendite kohaselt ei ole perioodil 2008–2012 Eestis mitte ühtegi audiitorit või raamatupidamisteenuse pakkujat rahapesus süüdi mõistetud. Töö autor on analüüsinud perioodil 2008–2012 rahapesus süüdimõistvaid kohtulahendeid ning tuvastanud 2 rahapesujuhtumit (Tartu Maakohtu kohtuotsus 1-11-1409, Jõgeva kohtumaja kohtuotsus 1-07-16197), mis on seotud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujatega. Näiteks võib tuua Tartu Maakohtu lahendi 1-11-1409, mille kohaselt loodi raamatupidamisteenust osutava OÜ X raamatupidaja Y teadval kaasabil haigekassas väär ettekujutus, mille tulemusel maksis haigekassa alusetult töövõimetushüvitist. Rahapesuks kasutati kirjeldatud skeemis osalenud füüsiliste isikutega seotud erinevaid juriidilisi isikuid. Haigekassast saadud rahaga mitmete osahingute kaudu tehtavate tehingute ja toimingute eesmärk oli raha tegeliku omaniku ning ebaseadusliku päritolu varjamine. Nimetatud kohtuotsuses on kirjeldatud skeemis osalenud isikud, v.a raamatupidamisteenuse pakkuja ja selle raamatupidaja, süüdi mõistetud kelmuses ja rahapesus suures ulatuses grupi poolt. Teo organiseerija mõisteti lisaks eelnevale süüdi raamatupidamise korraldamise nõuete teadvas rikkumises ja raamatupidamisdokumentides teadvalt ebaõigete andmete esitamises. Tõenäoliselt ei oleks rahapesu ja selle eelkuritegu raamatupidaja abita võimalik olnud.

Kuna rahapesu on ohtlik, kogu ühiskonda tugevalt mõjutav kuritegu, siis on selle tõkestamise kohustus pandud RahaPRS-iga erinevatele subjektidele, sh audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele. Selleks on seaduses sätestatud mitmed hoolsuskohustused ning rahapesukahtlusest teatamise kohustus (vt alapeatükk 1.3). Rahapesu tõkestamiseks vajalike hoolsuskohustuste ja teatamiskohustuse täitmata jätmine on kriminaalkorras karistatav. KarS § 395 annab võimaluse karistada isikusamasuse tuvastamise kohustuse täitmata jätmise eest, kui süüdlasele on sama teo eest varasemalt kohaldatud väärteokaristust. Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, karistatakse rahalise karistusega. KarS § 396 võimaldab rakendada rahalist karistust või kuni üheaastast vangistust rahapesu kahtlusest või terrorismi rahastamise kahtlusest RABile teatamata jätmise või ebaõigete andmete esitamise korral, kui süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust. Eestis registreeritud nimetatud kuritegude arv aastate kaupa on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Eestis registreeritud isikusamasuse tuvastamise kohustuse täitmata jätmise ning rahapesu kahtlusest mitteteatamise ja ebaõigete andmete esitamise kuritegude arv aastatel 2008–2013.

Kuritegude arv	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Isikusamasuse tuvastamise kohustuse täitmata jätmine	3					
Rahapesu kahtlusest mitteteatamine ja ebaõigete andmete esitamine			1	1		

Allikas: (Registreeritud kuriteod 2003–2012. Justiitsministeeriumi kriminaalstatistika)

Kirjeldatud süüteo koosseisude tunnustel on Justiitsministeeriumi kriminaalstatistika andmetelt aastatel 2008–2013 registreeritud 3 isikusamasuse tuvastamise kohustuse täitmata jätmist ja 2 rahapesu kahtlusest mitteteatamist ja ebaõigete andmete esitamist. Töö koostamise hetkel ei olnud ühtegi süüdimõistvat kohtuotsust isikusamasuse tuvastamise kohustuse täitmata jätmise ning rahapesu kahtlusest mitteteatamise ja ebaõigete andmete esitamise eest (Kohtulahendite otsing). Seega ei ole audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid nimetatud kuritegude eest karistatud.

RahaPTS-i seletuskirjas on toodud rahapesuga kaasnevad riskid ning nende omavaheline seos. Rahapesuriskide realiseerumine võib viia asutuse likviidsusprobleemideni,

kliendisuhete lõpetamiseni, varade külmutamiseni, suurendada oluliselt laenukahjumeid, soodustada ettevõtte aktsiate hinna alanemist, tuua kaasa erinevaid sanktsioone (Rahapesu...). Maailmapraktikas on esinenud mitmeid juhtumeid, kus organisatsioonide seos rahapesuga on toonud kaasa nende tegevuse lõpetamise. Näiteks lõpetas pank *Bank of Credit and Commerce International* (BCCI) vahetult peale rahapesus süüdimõistmist 1991. aastal oma tegevuse erinevate riskide koos realiseerumise tõttu (Arnone, Borlini 2010, 237). Samalaadse näitena võib tuua Enroni ja Arthur Anderseni 2001. aasta kriminaalasja. Palju on kirjutatud selle juhtumi suurest mõjust auditeerimise ja raamatupidamise kordade täiendamisele, kuid tunduvalt vähem on tähelepanu saanud asjaolu, et nimetatud kriminaalasjas mõisteti isikud süüdi lisaks muudele kuritegudele ka rahapesus (Coburn 2006, 349–366).

Rahapesujuhtum kahjustab audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja mainet ja usaldusväärsusust sõltumata sellest, kas rahapesija oli ta ise või tema klient. Äärmisel juhul võib audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja osalus rahapesujuhtumis kaasa tuua tema tegevuse lõpetamise nii nagu juhtus Arthur Anderseniga. Seega on äärmiselt oluline, et audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja hindaksid riske, mis võivad kaasneda tema osalemisel rahapesujuhtumis või tema seostamisel mingil põhjusel sellise juhtumiga.

Wit on analüüsinud finantseerimisasutuste riske nende rahapesuga seostamisel ning toonud välja järgmised riskid (2007, 160):

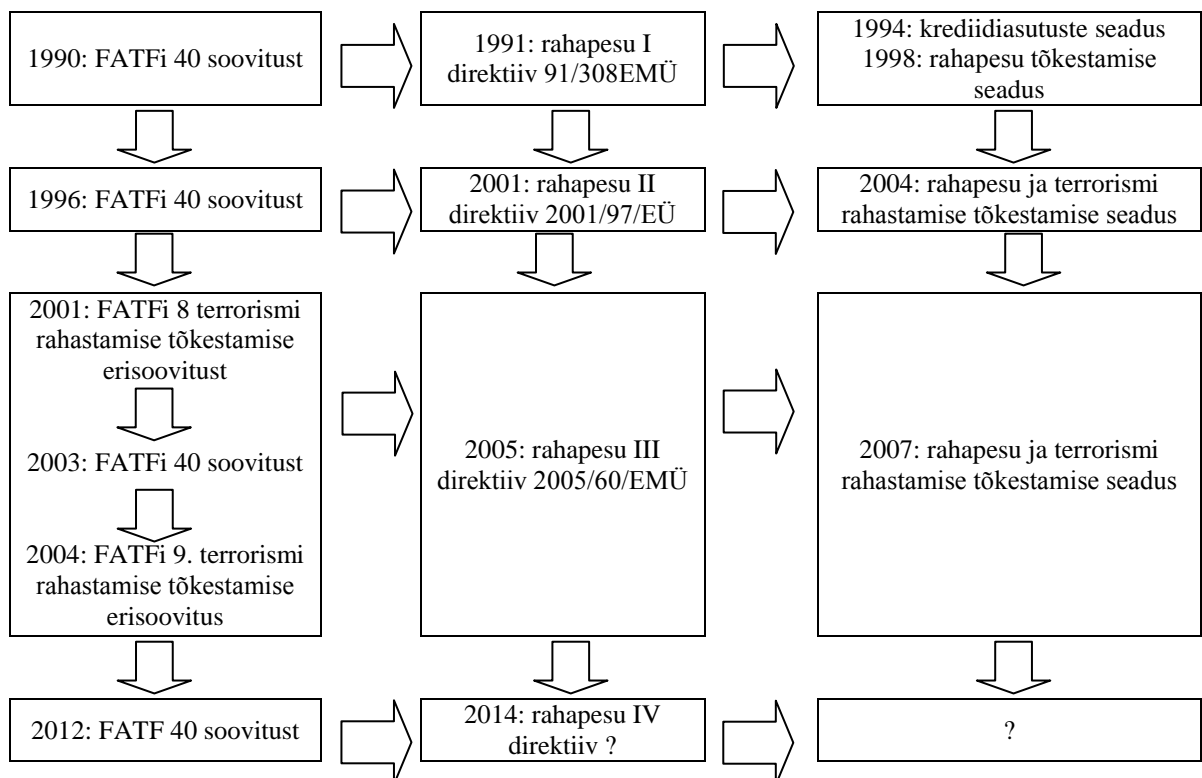
- operatsioonirisk – risk otsese või kaudse kahju suhtes, mis on tingitud ebapiisavatest või ebaõnnestunud sisemistest protsessidest, inimestest, süsteemidest või välistest sündmustest;
- õiguslik risk – risk, mis kaasneb ebapiisava rahapesu tõkestamise süsteemi rakendamisega ning võib kaasa tuua kohtumenetlusi;
- finantsrisk – risk, et rahvusvaheliste ja kohalike rahapesu tõkestamise õigusaktide rakendamata jätmisel võib seaduseandja rakendada rahalisi karistusi ja trahve;
- kontsentratsioonirisk – risk saada rahapesijatest kliente juhul, kui ettevõttel on kriminaalsetes ringkondades vastav maine;
- mainerisk – risk kaotada kliente juhul, kui ettevõtet mingil põhjusel seostatakse rahapesujuhtumiga, hoolimata sellest, kas ta osales rahapesujuhtumis teadlikult või ettevaatamatusest.

Töö autori hinnangul võivad kõik eelpool kirjeldatud riskid ohustada audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid, kui neid seostatakse mingil põhjusel mõne

rahapesujuhtumiga. Riskide maandamiseks ja rahapesu skeemidesse kaasamise vältimiseks tuleks audiitoril ja raamatupidamisteenuse pakkujal rakendada RahaPTS-is sätestatud rahapesu tõkestamise meetmeid, mida käsitletakse täpsemalt järgmistes alapeatükkides.

1.2. Rahapesu tõkestamise õigusaktid

Eesti rahapesu tõkestamise süsteem põhineb rahvusvahelistel normidel. Eesti rahapesu tõkestamist reguleerivaid õigusakte on muudetud vastavaks EL direktiivi nõuetele, mis omakorda põhinevad FATFi soovitusel. Eestis rahapesuvastaste õigusaktide muutmist vastavaks FATFi soovitusel põhinevate EL direktiivi nõuetele on kujutatud joonisel 1.

Joonis 1. Eesti rahapesuvastaste õigusaktide arenemine rahvusvahelise õiguse mõjul
Allikas: (Autori koostatud Pai magistritöö alusel)

Töö kirjutamise hetkel ei ole rahapesu IV direktiiv veel vastu võetud, kui kõigi eelduste kohaselt tehakse seda 2014. aastal. Uue direktiivi vastuvõtmisel kaasneb Eesti riigil kohustus vastavad sätted oma siseriiklikku õigusesse üle tuua. Kuna uut direktiivi ja sellele

vastavat seadust või seaduse muudatusi ei ole töö kirjutamise hetkel veel vastu võetud, on need joonisel 1 tähistatud küsimärgiga (?).

Erinevalt hetkel kehtivatest õigusaktidest ei sisaldanud varasemad rahapesu tõkestamise normid audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustust rahapesu tõkestada. Järgnevalt on toodud ülevaade, millal ja kuidas on toimunud rahapesu tõkestamise õigusaktide laiendamine audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele FATFi soovitude, EL direktiivide ja Eesti siseriiklike õigusaktide näitel.

FATF on rahapesu vastu võitlev tööriühm, kelle eesmärk on uurida rahapesu ulatust ja meetodeid ning selgitada välja sellega seonduvad õiguslikud aspektid ja eri maade koostöö võimalikkus. 1990. aastal andis FATF välja esimesed 40 rahvusvahelist soovitusi rahapesuga võitlemiseks. FATFi uute soovitude ajalist järgnemist on kujutatud joonise 1 vasakus veerus. 1996. aastal täiendati FATFi soovitusi ajakohaste arengusuundadega ning laiendati kohustatud isikute ringi. Nüüd tuli rahapesu tõkestamise nõuete järgimise kohustatud isikute määramisel lähtuda üha rohkem vormi asemel pakutavate teenuste sisust. Uute soovitude kohaselt pidid audiitorid ja raamatupidajad täitma rahapesu tõkestamise nõudeid juhul, kui nad pakuvad teenuseid, mis oma olemuselt on finantsteenused.

2003. aastal avaldas FATF rahapesu tõkestamiseks uued 40 soovitusi, mida tuli kohaldada raamatupidajatel ja audiitoritele (The Forty... 2003). Siinjuures on oluline välja tuua, et FATF kasutab mõistet mittefinantsteenuseid pakuvad määratud ettevõtjad ja kutsetöötajad (ingl *designated non-financial businesses and professions*, lühend DNFBP), kelle hulka kuuluvad:

- a) kasiinod (sh internetikasiinod);
- b) kinnisvaravahendajad;
- c) väärismetallidega kauplejad;
- d) vääriskividega kauplejad;
- e) juristid, notarid, muud õigusteenuse osutajad ja raamatupidajad;
- f) usaldusfondide ja äriühingute teenuste osutajad.

FATFi soovitudes on täpsustatud, et juristid, notarid, muud õigusteenuse osutajad ja raamatupidajad on füüsilisest isikust ettevõtjad, vastavas valdkonnas tegutseva äriühingu osanikud või palgalised töötajad. Mõiste ei hõlma sarnaseid kutsetöötajaid, kes töötavad muu valdkonna ettevõtetes ega riigiastutuste kutsetöötajaid, kelle suhtes on võib-olla juba kohaldatud rahapesuvastaseid meetmeid.

Autori arvates peetakse FATFI soovitusel silmas ainult neid raamatupidajaid ja audiitoreid, kes osutavad füüsilisest isikust ettevõtjana või äriühingu kaudu vastavaid teenuseid. Siseaudiitoritele ja mõne muu valdkonna äriühingus töötavale raamatupidajatele ei ole laiendatud rahapesu tõkestamise kohustust, kuna nad ei paku teenust, vaid on juriidilise isiku töötajad. Sellest tulenevalt mõjutavad nende tegevust teistsugused riskid ning neil on ka väiksem otsustus- ja tegutsemisvabadus kui välisaudiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel.

FATF andis riikidele soovitusel laiendada kahtlastest tehingutest teatamise kohustust raamatupidajate muudele kutsetegevustele, sh auditeerimisele. See tähendab, et auditeerimise käigus avastatud kahtlastest tehingutest tuleb vastavat asutust teavitada.

2003. aastal avaldatud FATFi soovitusel kohaselt tuli audiitoril ja raamatupidamisteenuse pakkujal rakendada hooldusmeetmeid, säilitada klindi koha andmeid ja teatada kahtlastest tehingutest teatud juhtudel. Nõuete täitmine oli kohustuslik, kui ta:

- valmistab ette või sooritab kliendi jaoks kinnisvara ostu ja müügi tehinguid,
- haldab kliendi raha, väärtabereid või muu vara või panga-, hoiu- või väärtaberi kontosid,
- hangib äriühingute asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalikke vahendeid,
- asutab või juhib juriidilisi isikuid või õiguslikke üksusi, ostab ja müüb äriühinguid.

Ameerika Ühendriikides 11.09.2001. aastal toimunud sündmuste järel väljastas FATF 8 erisoovitust ja 2004. aastal 9. erisoovituse terrorismi rahastamise tõkestamiseks. Sellega loodi üldine 40 + 9 standard valitsustele oma rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi ülesehitamiseks (FATF Annual... 2002,4, FATF Annual... 2005, 6). Nimetatud soovitusi tuli rakendada üheskoos rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks.

16. detsembril 2012. aastal andis FATF välja uued rahapesu ja terrorismi rahastamist tõkestavad soovitusel. Uued soovitusel on täiustatud, ümberstruktureeritud ning kaotatud on terrorismivastase võitluse 9 erisoovitust, kuid mis sisalduvad integreerituna uutes üldistes soovitusel. Uued soovitusel on riskipõhise lähenemisega. Kõrgema riskiga valdkondades on nõudeid karmistatud ning soovitusel laiendatud nii, et neid oleks võimalik rakendada uute ohtude vastu võitlemiseks. Samas on uutes soovitusel rohkem paindlikkust lihtsustatud meetmete kohaldamiseks madala riskiga valdkondades. Selline riskipõhine lähenemisviis võimaldab finants- ja krediitiasutustel ning muudel kohustatud isikutel rakendada oma ressursse kõrgema riskiga valdkondades. (FATF 40...2012)

Uutes soovitustes on analoogselt 2003. aasta soovitustega sõnastatud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustus hoolsusmeetmete rakendamiseks, kliendi andmete säilitamiseks ja kahtlastest tehingutest teatamiseks. Lisaks eeltoodule peaksid audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad tuvastama, hindama ja rakendama tulemuslikke meetmeid, et maandada enda rahapesu ja terrorismi rahastamise riske. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmise järelevalvet peaks tegema vastav järelevalve asutus või kutseühing. Vastavad õiguskaitse- ja järelevalveorganid ning kutseühingud peaksid andma soovituslikke juhendeid riiklike rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmiseks, eelkõige kahtlaste tehingute tuvastamiseks ja nendest teatamiseks. Seega uute soovitustega lisandus audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele kohustus hinnata rahapesu ja terrorismi rahastamise riske.

FATFi soovitusi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks nimetatakse juhisteks, kuigi tegelikkuses on nende rakendamine erinevate poliitiliste mõjutusvahendite tõttu survestatud. Hülsse ja Kerwer (2007, 628) on öelnud, et FATFi liikmed, kes ei rakenda FATFi soovitusi, peavad arvestama erinevate sanktsioonidega korraldajate kirjadest kuni organisatsioonist väljaviskamiseni. Riigid, kes ei järgi FATFi standardeid ning ei ole liikmed, võivad sattuda vastavasse nimekirja (nn musta nimekirja). Levi (2002, 186) on välja toonud, et paljudel juhtudel pandi riigid, kes ei olnud ise FATFi liikmed või selle allüksuste poolt hindamist läbinud „Koostööd mittetegevate riikide ning territooriumite“ nimekirja, mis sisuliselt tähendas majanduslikult „mustas nimekirjas“ olemist. „Mustas nimekirjas“ olemine võib mõjutada riigi majanduslikule olukorrale negatiivselt (nt vähendada välisinvesteeringuid, tõsta laenuintresse), mistõttu on FATFi soovitude täitmine survestatud. 16–17.10.2001. aastal toimunud ELi ministrite kohtumisel vastuvõetud otsuse alusel tuleb rakendada FATFi soovitusi täielikult nii ELi liikmesriikides kui ka kandidaatriikides. FATFi soovitude tulemuslik rakendamine kõikides riikides tagatakse rahvusvaheliste hindamisega, mida korraldavad FATF, IMF ning MONEYVAL (Seletuskiri...2007).

FATFi soovitused on aluseks olnud Euroopa Nõukogu rahapesu ning terrorismi rahastamise vastaseks võitluseks välja antud kolmele direktiivile. FATFi soovitude ja neil põhinevate direktiivide omavahelist seost ja ajalist järgnevust on kujutatud joonisel 1 vasakus ja keskmises veerus. 10.06.1991. aastal anti välja esimene rahapesu vastane direktiiv 91/308/EMÜ. Tibar (2007, 575) on välja toonud, et direktiivi peamine eesmärk oli

narkokuritegevusest tuleneva vara pesemise takistamine ning käsitles peamiselt rahapesu tõkestamist finantssektori poolt. Direktiivis toodud nõuded ei laienenud raamatupidajatele ja audiitoritele.

4. detsembril 2001. aastal võtsid Euroopa parlament ja nõukogu vastu teise rahapesu tõkestamise direktiivi – 2001/97/EÜ. Uus direktiiv laiendas eelkuritegudeks peetavate kuritegude ringi kõikidele rasketele kuritegudele ja laiendas rahapesu tõkestamise kohustust lisaks varasematele krediidi- ja finantseerimisasutustele ka raamatupidajatele, audiitoritele, advokaatidele, notaritele, kinnisvara vahendajatele, kasiinodele ja väärisesemetega kauplejatele. Seega tekkis nimetatud direktiivi alusel nendel tegevusaladel tegutsevatel äriühingutel ja isikutel kohustus tuvastada oma kliente, säilitada andmeid tehingute kohta, teha täielikku koostööd rahapesu tõkestamise eest vastutavate asutustega ning teavitada neid asutusi omal algatusel kõigist võimalikest rahapesule viitavatest asjaoludest. (Tibar 2007, 575)

26. oktoobril 2005. aastal võtsid Euroopa parlament ja nõukogu vastu kolmanda rahapesu direktiivi – 2005/60/EMÜ, mis tunnistas kehtetuks rahapesu esimese ja teise direktiivi ning tagas FATFi 2003. ja 2004. aastal uuendatud soovitude ühesuguse rakendamise kõikides liikmesriikides. Uus direktiiv laiendas kohustatud isikute ringi veelgi ning sätestas FATFi soovitude kohase riskipõhise lähenemise. (Ibid.)

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustus on teises ja kolmandas direktiivis laiemalt sõnastatud kui FATFi soovitudes. Soovitude kohaselt peaksid audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad rakendama hoolsusmeetmeid, säilitama klindi koha andmeid ja teatama kahtlastest tehingutest juhul kui ta teeb kliendi eest või tema nimel teatavaid tehinguid. Direktiivis on nimetatud kitsendusest loobunud ning sõnastatud üldine liikmesriigi nõue tagada direktiivis toodud kohustuste seadmine audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele.

Teises ja kolmandas rahapesu ingliskeelses direktiivis kasutatakse audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohta järgmist mõistet – *auditors and external accountants*. Teise direktiivi eestikeelses tõlkes on seda tõlgitud järgmiselt – audiitorid ja välisraamatupidajad, kuid kolmandas direktiivis tõlgitud järgmiselt – audiitorid ja rahanduseksperdid. Kuna mõiste – rahanduseksperdid sisu ei ole täiendavalt avatud, võib see tekitada direktiivi eestikeelse versiooni lugejas küsimusi. Mõistete sisustamisel tuleb lähtuda direktiivide ingliskeelsetest algversioonidest, kus on järjepidevalt samu mõisteid kasutatud.

Direktiivis toodud mõistete aluseks on olnud FATFi soovitusel toodud kirjeldused audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohta, seega tuleb mõistete sisustamisel lähtuda vastavast kirjeldusest.

2012. aasta FATFi 40 soovitusel tingis vajaduse muuta rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise õigusakte ELis. 2013. aasta veebruaris koostati ettepanek (eelnõu ja seletuskiri) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi finantsüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. Eelnõule esitatud muudatusettepanekuid arutatakse 2014. aasta alguses. Võib eeldada, et neljas rahapesu direktiivi uute FATFi soovitusel baasil võetakse vastu 2014. aasta jooksul. Nimetatud direktiivi seletuskirjas on välja toodud peamised muudatused – direktiivi reguleerimisala laiendamine, riskipõhine lähenemisviisi rakendamine mitmel tasandil, tegeliku kasusaava omaniku täpsem tuvastamine, kliendi suhtes rakendatavate lihtsustatud ja tugevdatud hooldusmeetmete täpsustamine. Nimetatuid nõudeid peavad täitma kõik kohustatud isikud, s.h. audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad. Eelnõu kohaselt täiendavaid muudatusi, mis laieneks vaid audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele, ette nähtud ei ole. Neljanda direktiivi eelnõus eestikeelses tõlkes kasutatakse kolmandas direktiivis toodud mõiste – rahanduseksperdid asemel raamatupidamis- või nõustamisteenuse osutajad, kuid mõistete sisu on autori hinnangul sama. (Euroopa Komisjoni ettepanek...2013)

Eesti õigusaktidesse ilmus rahapesu termin 1994. aasta lõpul, kui võeti vastu krediitiasutuste seadus, mille 7. peatükk kandis pealkirja „Rahapesu tõkestamine“. Seaduse § 54 lõige 1 sätestas, et rahapesuna käsitatakse kuritegelikul teel omandatud raha paigutamist legaalsesse äritegevusse või investeringutesse. 25. novembril 1998. aastal võttis Riigikogu vastu rahapesu tõkestamise seaduse. Seadus defineeris rahapesu, sätestas RABi loomise ning kehtestas mitmed kohustused krediitiasutustele ja teistele seaduse subjektidele. (Tibar 2007, 575–576) FATFi soovitusel, neil põhinevate ELi direktiivide ja Eesti õigusaktide omavahelist seost ja ajalist järgnevust on kujutatud joonisel 1.

1. jaanuaril 2004. aastal jõustusid rahapesu tõkestamise seaduse uued muudatused, mis lähtusid rahapesu teisest direktiivist 2001/97/EÜ. Olulisemate muudatustena tuleb märkida rahapesu definitsiooni muutumine ja rahapesu tõkestamise kohustuse laiendamine, sealhulgas audiitoritele ning raamatupidamise ja maksustamise valdkonnas nõustamisteenust pakkuvatele isikutele. Uue seadusega anti RABile õigus teha järelevalvet ja väärteomenetlusi

teatud kohustatud isikute suhtes, sealhulgas audiitorite ning raamatupidamise ja maksustamise valdkonnas nõustamisteenust pakkuvate isikute suhtes.

28. jaanuaril 2008. aastal jõustus uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, mis põhineb rahapesu kolmandal direktiivil 2005/60/EÜ. Nimetatud seaduses eristatakse audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid ning raamatupidamise või maksustamise valdkonnas nõustamisteenuse pakkujaid. Uue seaduse tähtsamad muudatused on rahapesu definitsiooni laienemine, tegeliku kasusaaja ning riikliku taustaga isiku mõistete lisandumine, hoolsusmeetmete rakendamise kohustuse täiendamine, kirjalikus vormis hoolsusmeetmete kohaldamiseks sisemiste protseduurireeglite kehtestamise kohustuse ja summapõhise teatamiskohustuse kehtestamine. Samuti on seaduses toodud RABi ülesanne koolitusi korraldada ning rahapesu ning terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute tuvastamiseks juhendeid anda. Seega on Eesti seadusloome tugevalt mõjutatud rahvusvahelisest rahapesu ja terrorismi rahastamise vastasest poliitikast ning normidest.

1.3. Rahapesu tõkestamise meetmed

Rahapesu tõkestamise mehhanism on praktikas väga mitmetahuline ning kompleksne süsteem, milles võib kõige üldisemalt eristada kaht erinevat, kuid üksteisega praktikas väga tihedalt seotud osa (RAB ... 2008):

- preventatsioon ehk ennetamine;
- repressioon ehk karistamine.

Ennetamise ja karistamise põhimõtted pärinevad erinevatest rahvusvahelistest normidest, mis on üle võetud siseriiklikku regulatsiooni – seadustesse, määrustesse ja juhendmaterjalidesse (vt lisa 2). Kogu rahapesu tõkestamise süsteemi efektiivsus sõltub kõikide osade koostöös toimimisest. Järgnevalt on kirjeldatud ning analüüsitud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is sätestatud kohustusi rahapesu tõkestamiseks ehk preventiivseid meetmeid.

1.3.1. Hoolsuskohustused

Hoolsuskohustused RahaPTS-i kohaselt on hoolsusmeetmed, andmete kogumine ja säilitamine ning rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide juhtimine. Alljärgnevalt on kirjeldatud neid rahapesu- ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks rakendatavate nõuete põhimõtteid.

Mugarura (2014, 80) on seisukohal, et ülemaailmse rahapesu tõkestamise süsteemi põhialus on oma kliendi tundmise ja tema isiku tuvastamise kohustus, mida tähistatakse inglisekeelse terminiga *Know Your Customer* (edaspidi KYC). KYC-põhimõte soovib asjakohast hoolikust rakendades saada aru, kes on klient; kes on tehingust tegelikult kasusaav isik; mis on tehingu tegelik eesmärk; kust pärineb raha ja milline on kliendi tavapärane majandustegevus ning sellele vastavad tehingud (IFAC, 2002). „Tunne oma klienti“ põhimõtte rakendamine kohustatud isiku majandus-, kutse- või ametitegevuses annab talle infot selle kohta, kes on tema klient, millega klient tegeleb ning kust on pärit kliendi raha. KYC-põhimõtte rakendamise üks peamine eesmärk on rahapesuriskide efektiivne juhtimine vähendades seejuures rahapesija kliendiks võtmise tõenäosust ja suurendades rahapesu avastamise tõenäosust (Vickers 2005, 166). Sellest tulenevalt võib väita, et oma klienti ja tema majandustegevust hästi tundev audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja suudab paremini hinnata oma kliendi tegevuse vastavust valdkonna tavapärasele tegevusele ning sellest tulenevalt tuvastada ebatavalisi asjaolusid ja tehinguid ning seeläbi vältida enda kaasamist rahapesu skeemidesse.

Bosworth-Davies (2007) on täheldanud, et KYC-põhimõtte rakendamisest on saanud parim praktika paljudes riikides. KYC ei seisne üksnes asjaomase koopia tegemises kliendi isikut tõendavast dokumendist, vaid hõlmab igasuguse info kogumist kliendi kohta, et teada, milline on kliendi tavapärane majandustegevus, kust pärineb tema raha ning millised on tema tuleviku vajadused. Ainult sellisel viisil on kohustatud isik võimeline hindama oma kliendi tavapärasest majandustegevust ning tuvastama ebatavalisi ja kahtlust äratavaid tegevusi.

Sarnasel seisukohal on De Koker (2011, 369), kes toob välja, et kuigi terminit KYC kasutatakse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel seotuna hoolsusmeetmete kohaldamisega, siis viitab termin praktikas tihti millelegi enamale kui bürokraatlikule standardile kliendiga seotud info kogumiseks, mõnel juhul näiteks kogutud info kontrollimisele või manuaalsele või elektroonilisele tehingute kontrollile.

Mõnedes teadusartiklites tähistatakse hoolsusmeetmeid inglisekeelse mõistega *customer due diligence* (edaspidi CDD). Shehu (2010, 151) hinnangul on FATFi poolt välja antud rahvusvahelise rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaste soovitude olulisem element kliendi isiku tuvastamine ja taustakontroll – CDD. Ojala (2006, 44) arvates ei saa hoolsusmeetmeid vaadelda ainult kitsas rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kontekstis, sest need nõuded täidavad eraõiguslike tsiviilvaidluste vältimise ja tervema majanduskeskkonna tekkimise eesmärgi. RahaPTS seletuskiri rõhutab sama mõtet, väites, et hoolsusmeetmete üksikasjalise sätestamisega tasakaalustatakse kaasaegses maailmas tsiviilkäibega kaasnevaid riske ja säilitatakse seeläbi ühiskonna toimimiseks vajalik võimalus usaldada: õigusriigi põhimõtte osa õiguskindluse printsiibi elemendina tuntud usaldusekaitse printsiibist tulenevalt on õiguskorra üks keskseid kohustusi võimaldada usaldust üldiselt kõigis õigussuhetes ning kaitsta õigustatud usaldus (Rahapesu... 2013).

Kuritegelikul teel saadud raha riigi rahandussüsteemi ilmutamise tõkestamiseks ning rahapesu negatiivse mõju eest kaitsmiseks on erinevaid tehinguid teostavad isikud, sealhulgas nii audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad, kohustatud kohaldama oma tegevuses hoolsusmeetmeid. Nõuetekohaste hoolsusmeetmete rakendamine kaitseb kohustatud isikuid rahapesuks ära kasutamise eest (David 2009). Seega seaduses toodud kohustustuste täitmine maandab ärilistes suhetes riske ning lisaks kurjategijate takistamise aitab tagada riigi majanduskeskkonna usaldusvärsust.

Hoolsusmeetmeid tuleb rakendada järgmistel juhtudel (RahaPTS § 12 lg 2, Johnson 2008, 301):

- ärisuhte loomisel;
- tehingute juhuti tegemisel üle sätestatud piirmäära;
- rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral;
- isikusamasuse tuvastamise ja esitatud teabe kontrollimise käigus kogutud teabe või dokumentide tõele mittevastavuse kahtluse korral.

RahaPTS-is on toodud nõuetekohase hoolsusmeetme rakendamise kohustus vähemalt samalaadsetel juhtudel. Tehingute juhuti tegemisel piirmääraks on Eestis 15 000 eurot. See tähendab, et kui tehakse kellegagi juhulik (st tegemist ei ole lepingulise suhte raames tehtava tehinguga) tehing või vahendatakse tehingut, mille väärtus on üle 15 000 eurot või võrdväärne summa muus vääringus, peab audiitor või raamatupidamisteenuse pakkuja kohaldama

hoolsusmeetmeid (RahaPTS § 12 lg 2 p 2). Hoolsusmeetmete kohaldamise kohustus ei sõltu sellest, kas 15 000 eurot tasuti ühe maksena või mitme omavahelist seost omava maksena.

Audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel tuleb harva ette juhuslikke tehinguid. Audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad sõlmivad enamasti oma teenuste pakkumiseks lepingud. Seega kliendisuhte loomisel lepingu sõlmimisel tuleb audiitoril ja raamatupidamisteenuse pakkujal alati RahaPTS-is sätestatud hoolsusmeetmeid kohaldada.

Rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmed on järgmised (RahaPTS § 13 lg 1, Johnson 2008, 301):

1) kliendi isikusamasuse tuvastamine ja kontrollimine usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal;

2) füüsilise või juriidilise isiku esindaja isikusamasuse ja esindusõiguse tuvastamine ning kontrollimine;

3) tegeliku kasusaaja tuvastamine usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal;

4) teabe hankimine ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta;

5) ärisuhte pidev jälgimine, sealhulgas ärisuhte vältel teostatud tehingute jälgimine, kontrollimaks, et need oleksid kooskõlas kliendi või tegeliku kasusaaja tavapärase majandustegevuse ja riski profiiliga ning vajaduse korral tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamine.

Lähtuvalt hoolsusmeetmete rakendamise hetkest võib need jagada kaheks: hoolsusmeetmed, mida rakendatakse enne kliendi aktsepteerimist ja kliendisuhte loomist, ja hoolsusmeetmed, mida kohaldatakse kliendisuhte ajal. Sel hetkel, kui hakatakse klienti aktsepteerima ja temaga kliendisuhet looma, tuleb alati kohaldada nõuetekohaseid hoolsusmeetmeid. See, kui intensiivne peab olema hoolsusmeetmete kohaldamine, sõltub kliendist. Kohustatud isik peab alati olema veendunud, et tema klient on see, kes ta väidab end olevat, mistõttu tuleb kliendi isiku tuvastamisel ja kontrollimisel lähtuda isikut tõendavatest dokumentidest. Seevastu kliendisuhte ajal kohaldatavate hoolsusmeetmete eesmärk on kliendi tehingute jälgimise abil veenduda, et kliendi tegevus on kooskõlas mõistlike ootuste ja eeldustega tema ning tema poolt kasutatava teenustega. (Wit 2007, 158)

Hoolsusmeetmete kohaldamise kohustus tähendab, et kohustatud isik pöörab oma tegevuses kõrgendatud tähelepanu tehingutele, mis viitavad rahapesule või terrorismi rahastamisele, sealhulgas keerukatele, suure väärtusega ja ebatavalistele tehingutele, millel ei

ole mõistlikku majanduslikku eesmärki. Eeltoodu kohaselt peab kohustatud isik, sh audiitor ja raamatupidaja hoolsusmeetmete rakendamisel tuvastama, kes on tema klient, kust pärineb tehingus kasutatav raha ning kellele see tegelikult kuulub. Selline kohustus eeldab oma kliendi kohta info kogumist ning seeläbi tema tundmist. Kuna rahapesu- ja terrorismi rahastamisega tegelevad isikud on äärmiselt huvitatud oma anonüümsusest, siis soovivad nad vältida enda seostamist kuritegeliku rahaga. RahaPTS-i eesmärk on tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks (RahaPTS § 1). Töö autor on veendunud, et seaduse eesmärgi saavutamine sõltub eelkõige RahaPTS-is toodud nõuetekohase hoolsusmeetmete rakendamisest. Sama mõtet on rõhutanud Wit (207, 159) väites, et kliendi tuvastamise ja aktsepteerimise hetk on väga oluline, sest sel hetkel kogutud infot kasutatakse kogu kliendisuhete jooksul. Kohustatud isikul ei tohi olla mingisugust kahtlust oma kliendi isiku, tema esindaja või tegeliku kasusaaja suhtes. Seejärel on väga oluline mõista kliendi (majandus-) tegevust ja tema sissetulekute ja muude varade päritolu. Ärisuhte ja tehingu eesmärgi kohta kogutud teave võimaldab audiitoril ja raamatupidamisteenuse pakkujal aru saada, kas tema pakutavat teenust tahetakse kasutada legaalsel eesmärkil või soovitakse selle abil või varjus luua näiliselt teistsugust situatsiooni. Seega peaks audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja analüüsima, kas kliendisuhete raames pakutavatel teenustel ja tehtavatel tehingutel võib olla varjatud eesmärk – pesta raha.

Raamatupidamisteenuse pakkujad ja audiitorid peavad kliendi ja tema esindaja isikusamasuse tuvastamisel ja kontrollimisel lähtuma RahaPTS-is toodud detailsetest nõuetest, samas tegeliku kasusaaja tuvastamine ei ole seaduses samasuguse detailsusega reguleeritud. Erialases kirjanduses peetakse tegeliku kasusaaja tuvastamist üheks keerulisemaks rahapesu tõkestamise õigusaktides toodud kohustuseks, mistõttu mitmed rahapesu tõkestamise organisatsioonid on välja andnud vastavaid soovituslikke juhendmaterjale. Kohustatud isiku nõuetekohaste hoolsusmeetmete rakendamise protseduurireeglid peavad olema loodud selliselt, et lähtuvalt pakutava teenuse ja kliendi riskantsusest võimaldavad tuvastada ja kontrollida tegelikku kasusaajat (Santangelo, Stokes 2010, 46). Santangelo ja Stokes on seisukohal, et tegelikud kasusaajad võivad rahapesu eesmärgil ära kasutada kõiksuguseid privaatsust pakkuvaid teenuseid ja tehinguid, et varjata oma identiteeti ja omandisuhet vastava teenuse ja tehingu vara suhtes (Ibid.).

Autori hinnangul peaksid raamatupidamisteenuse pakkujad ja audiitorid analüüsima enda pakutavate teenuste iseloomu ning hindama pakutavate teenuste riskantsust rahapesu seisukohalt. See tähendab hinnangu andmist:

- kas ja mis määral pakutav teenus või tehtav tehing võimaldab tegelikul kasusaajal varjata oma isikut või omandisuhet teenuse või tehinguga seotud vara suhtes;
- kas ja kuidas pakutav teenus või tehtav tehing võimaldab tegelikul kasusaajal muundada teenuse või tehinguga seotud vara vormi või üle kanda varaga seotud õigusi.

Lisaks eelpool kirjeldatud andmete kogumisele on rahapesu tõkestamise süsteemi üheks osaks andmete säilitamise kohustus. Kliendi isikusamasuse tuvastamise ja tehingu andmeid tuleb säilitada selleks, et neid oleks võimalik kasutada tõendina rahapesu menetluses (Mugarura 2013, 343). Andmeid tuleb säilitada kättesaadaval viisil viis aastat (Ai, Tang 2011, 275). Vastav kohustus on toodud nii FATFi soovitustes, direktiivis kui ka RahaPTS-is. Audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja peab säilitama füüsiliste ja juriidiliste isikute isikusamasuse tuvastamise ja kontrollimise aluseks olevat teavet vähemalt viis aastat pärast ärisuhte lõppemist. Samuti peab audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja säilitama tehingu kohta koostatud dokumente, kahtluspõhise teatamiskohustuse aluseks olevaid dokumente ja andmeid vähemalt viis aastat pärast tehingu tegemist või teatamiskohustuse täitmist. Andmete säilitamise nõuded ja kord peab olema määratud protseduurireeglitega (RahaPTS § 30 lg 3 p 4). Seaduse seletuskirjas on toodu järgmine näide: protseduurireeglites tuleks arvestada, et auditeerimise käigus hindab audiitor kliendi tehingute valimit, seega ei saa säilitada koopiaid oma klientide kogu majandustegevuse kohta. Koopiaid tuleks säilitada tehingutest, mis ei ole kooskõlas selle kliendi tavapärase majandustegevusega. Pärast lepingulise suhte lõppu (s.o ärisuhte lõppu) tuleb säilitada vaid isikusamasuse tuvastamisel ja kontrollimisel kogutud teave, mitte aga teavet iga tehingu kohta. (Seletuskiri...2007)

Rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide juhtimiseks on seaduses toodud kohustatud isiku sisemiste turvameetmete üldised nõuded. Nõuete kohaselt peab audiitor või raamatupidamisteenuse pakkuja kirjalikus vormis kehtestama hooldusmeetmete kohaldamise, sealhulgas rahapesu ja terrorismi rahastamise riski hindamise, andmete kogumise ja säilitamise ning teatamiskohustuse täitmise ja juhtkonna informeerimise protseduurireeglid ning nende täitmise kontrollimiseks sisekontrollieeskirja (RahaPTS § 29 lg 1).

Sisemise turvameetmena on seaduses toodud kohustatud isiku kohustus tagada oma töötajatele rahapesu tõkestamise meetmete koolitus. Selle nõude eesmärk on kaitsta töötajaid, kes on jätnud teate esitamata, kuna nad ei teadnud, et see tehing oli tegelikult rahapesu kahtlusega. Samas vastupidiselt võimaldab see nõue võtta vastutusele tööandjad, kes ei ole oma töötajaid rahapesu alasel koolitanud. (Mugarura 2011, 184) Audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja peab võimaldama oma töötajatele, kes tegelevad ärisuhete loomise või tehingute tegemisega, rahapesualase regulaarse koolituse. Nimetatud koolitusel tuleks käsitleda rahapesu ja terrorismi rahastamise toimepanemise kaasaegseid meetodeid ja sellega kaasnevaid riske (RahaPTS § 29 lg 2). 2012. aasta Ernst & Young finantskuritegude uuringu küsimustikule vastanutest 75% leidis, et rahapesu tõkestamise valdkonna oskustega töötajatest on puudus (Financial...2012, 20). Töö autori arvates on seda suurem roll audiitoril ja raamatupidamisteenuse pakkujal kui tööandjal, kes peab tagama oma töötajale rahapesu alase koolituse. Eestis teevad rahapesu tõkestamise alaseid koolitusi Finantsinspeksioon, Audiitorkogu ja RAB ning erinevad äriühingud.

1.3.2. Teatamiskohustus

RahaPTS-i 3. peatükk sätestab audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesust teatamise kohustuse. Teatamiskohustuse täitmine on sisend RABi tegevusele (vt lisa 2). Näiteks võib audiitori või raamatupidamisteenuse pakkuja saadetud summa- või kahtlusepõhine teade olla aluseks RABi edastatud kuriteoteatele, mille põhjal alustatakse rahapesu süüteokoosseisu tunnustel kriminaalmenetlus.

Summapõhise teatamiskohustust reguleerib RahaPTS § 32 lg 3, mille kohaselt on audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustatud teatama RABile hiljemalt kahe tööpäeva jooksul üle 32 000 euro (või muus vääringus) suurusest sularahatehingust. Teatamiskohustus ei sõltu sellest, kas tehing tehakse ühe maksena või mitme omavahel seotud maksena. Kahtlusepõhisest tehingust või tegevusest teatamiskohustus on toodud RahaPTS § 32 lõikes 1, mille kohaselt on audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustatud teatama oma tegevuse käigus tuvastatud rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest hiljemalt kahe tööpäeva jooksul RABile.

Rahvusvahelises erialakirjanduses liigitatakse rahapesukahtluse teated omakorda teadeteks kahtlastest tehingutest (ingl *suspicious transaction report* – STR) või teadeteks

kahtlastest tegevustest (ingl *suspicious activity report* – SAR). SAR on avaram mõiste kui STR, sest SAR sisaldab nii kahtlaseid ülekandeid/tehinguid kui ka muid asjaolusid, mis tekitavad kriminaalse tegevuse kahtluse, samas kui STR hõlmab kahtlaseid tehinguid, eelkõige rahaülekandeid (Vahtra jt 2006, 16). Hollandis eristatakse ebatavalisi tehinguid (ingl *unusual transactions*), mis kuriteostunnuste ilmnemisel saadetakse edasi õiguskaitseorganitele kahtlaste tehingutena (ingl *suspicious transaction*) (FIU-the...2012,15).

Rahapesu kahtluse aluseks on rahapesukahtlusele viitavate asjaolude olemasolu. Vastavate asjaolude ilmnemisel peaks audiitoril ja raamatupidamisteenuse pakkujal tekkima rahapesukahtlus. Rahapesukahtlusele viitavate tegevuste ja asjaolude tuvastamise lihtsustamiseks ja RahaPTS nõuete selgitamiseks annab RAB välja soovituslikke juhendeid, mis on avalikustatud RABi veebilehel (RahaPTS § 39). RAB on andnud välja mitmeid juhendeid, millest audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele olulisemad on järgmised:

- juhend rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta;
- juhend terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute tunnuste kohta;
- rahapesu andmebüroole esitatava teate vorm ja selle täitmise juhend;
- juhend hoolsuskohustuste täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas viibimata;
- audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate poolt RABile esitatava teate koostamise juhend.

(Juhendid...)

Juhul kui esinevad rahapesule viitavad asjaolud ning audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja tuvastab nende ilmnemise, siis on see RahaPTS-is toodud rahapesukahtlusest teatamise kohustuse täitmise alus. Samas ainuüksi rahapesu kahtlusele viitavate asjaolude esinemine ning nende tuvastamine ei taga teatamiskohustuse täitmist. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RABile edastatud teadete arv sõltub lisaks teatamise aluseks olevate asjaolude esinemisest ja tuvastamisest ka nende valmisolekust ja võimekusest saata vastavate asjaolude tuvastamisel teade RABile (FIU-the...2010, 48).

Mitmetes uurimustes on teatamiskohustuse mittetäitmise põhjustena toodud välja järgmised põhjused:

- teadlikkus rahapesu tõkestamisest, sh teatamiskohustusest (FIU-the...2012,48; Kelkar 2013, 89)

- võimekus rahapesu tõkestamise kohustuste, sh teatamiskohustuse täitmiseks (Geary 2010, 106, Kelkar 2013, 89)
- valmisolek oma kliendi kohta teatada (FIU-the...2012,48; Geary 2010, 107; Sikka 2007, 276).

Mõiste teadlikkus hõlmab nii üldist teadmist rahapesu tõkestamisest, sh rahapesukahtlusele viitavate asjaolude ära tundmist kui ka kitsamalt teadmist seadust tulenevast teatamiskohustusest. Kelkar (2013, 89) on oma artiklis uurimistulemustel väitnud, et üleüldine teadlikkus rahapesu tõkestamisest, sh teatamiskohustusest ja selle eesmärkidest on Austraalias puudulik, mistõttu ei täidete seaduses toodud kohustusi.

Mõiste võimekus tähistab eelkõige ressursilisi eeldusi ja võimalusi. Mitmed teadusuuringud on toonud välja väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete rahapesu tõkestamise võimekuse probleemi. Geary (2010, 106) hinnangul on vähene võimekus põhjus, miks väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted ei täida rahapesu tõkestamise kohustust. Kelkar (2013, 89) on täheldanud järgmisi väike- ja keskmise suurusega ettevõtte rahapesu tõkestamise nõuetele mittevastavuse põhjuseid:

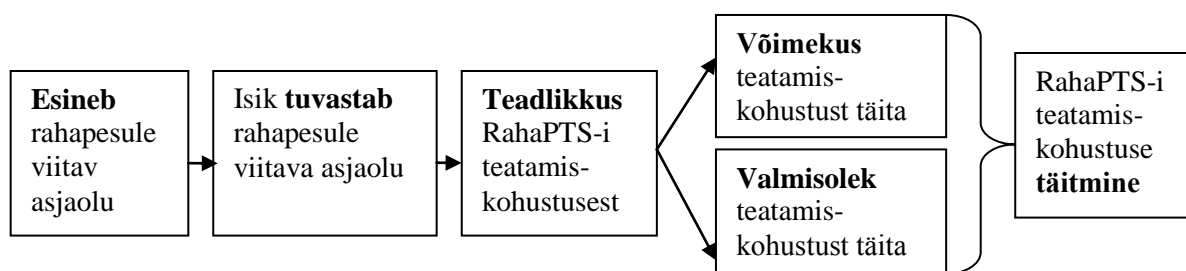
- erinevalt suurettvõtetest ei saa väike- ja keskmise suurusega ettevõtte luua spetsiaalset RahaPTS-i nõuetele vastavust tagavat üksust tegemata ebalproportsionaalselt suuri kulusid;
- riskipõhise rahapesu tõkestamise süsteemi rakendamiseks puuduvad väike- ja keskmise suurusega ettevõtetel piisavad teadmised riskijuhtimisest;
- väike- ja keskmise suurusega ettevõtetel ei ole võimalik riskijuhtimisel põhineda eelnevale kogemusele, kuna nad on enamasti lühikest aega tegutsenud;
- tulutoovast kliendist sõltuv väike- ja keskmise suurusega ettevõtte on suurema tõenäosusega valmis ignoreerivad rahapesu tõkestamise nõudeid.

Euroopa Komisjoni määruse 2003/361/EÜ järgi võib töötajate arvust, aastakäibest ja bilansimahust lähtuvalt jagada ettevõtteid mikro-, väike- või keskmise suurusega ettevõteteks (vt lisa 3). Geary (2010, 106) ja Kelkar (2013, 89) on jõudud järeldusele, et väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele on liiga ressursimahukas tagada oma tegevuse vastavus rahapesu tõkestamise nõuetele, mistõttu ei pruugita täita rahapesu tõkestamise, sh teatamiskohustust. Eeltoodud seisukohast lähtuvalt võib Eesti audiitorite ja

raamatupidamisteenus pakkujatele rahapesu tõkestamise nõuete täitmist takistada piisavate riskijuhtimise teadmiste, oskuste ja ressursside puudumine ning sõltuvus oma kliendist.

Mõiste valmisolek sisaldab endas nii moraalset, eetilist kui muudel alustel põhinevat kaalutusotsust. Sikka (2007, 276) on toonud rahapesukahtlusest mitteteatamise põhjusena välja kohustatud isikute orienteerituse kapitalistlikus ühiskonnas kasumile, mis soosib moraalsete piirangute puudumisel nn loomingulise vastavuse rakendamist rahapesu tõkestamisel. Audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja seos kliendiga võib avalduda nii majanduslikus sõltuvuses kui ka isiklikes suhetes kliendiga, mistõttu ei ole audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja valmis RABile oma kliendi kohta teadet saatma. Seega tähendab valmisolek kahtluse tekkimisel psühholoogilise barjääri ületamist oma kliendi kui usaldusväärse partneri kohta teate saamiseks.

Eeltoodu põhjal selgub, et audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is toodud teatamiskohustuse täitmine sõltub rahapesu ja muude teatamiskohustuse aluseks olevate asjaolude esinemisest ja nende tuvastamisest. Seejärel peavad audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad teadma, et neil on seadusest tulenev kohustus sellest RABi teavitada. Lõpuks sõltub teatamiskohustuse täitmine sellest, kas audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad on võimelised (ressursilised eeldused) ja valmis (moraalsed, eetilised eeldused) teatamiskohustust täita (vt joonis 2).

Joonis 2. RahaPTS-is toodud teatamiskohustuse täitmist mõjutavad asjaolud
Allikas: (Autori koostatud)

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is toodud teatamiskohustuse täitmist saavad mõjutada järelevalvet tegevad asutused (FIU-the...2010,48). Näiteks saab RAB anda soovituslikke juhendeid (RahaPTS § 39) rahapesu kahtlusega tehingu tunnuste kohta, mis aitab audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel tuvastada rahapesule

viitavaid asjaolusid. RABile andmeid esitanud audiitorit ja raamatupidamisteenuse pakkujat teavitatakse, kui tema teate alusel on edastatud materjali kuriteo tunnuste avastamisel pädevale asutusele (RahaPTS § 37 lg 1 p 2). Selline tegevus aitab parendada kohustatud isikute teatamiskohustuse täitmist, kinnitades nende rahapesukahtluse põhjendatust ning andes neile kindlust ka edaspidi samalaadsete asjaoludel ilmnmisel vastavalt käituda. Samas kui audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja ei saa tagasisidet tema saadetud teate kuriteoteatena edastamise kohta, ei vabasta see teda samalaadsete asjaolude ilmnmisel edaspidisest teatamiskohustusest (FIU-the...2010, 48). Seega peab audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja alati, kui tal tekib rahapesukahtlus, teavitama RABi.

Eestis teeb audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmise üle järelevalvet RAB (RahaPTS § 47), kes järelevalve käigus võib anda selgitusi seaduse rakendamiseks. Juhul kui järelevalve käigus tuvastatakse nõuete eiramine, on seaduses ette nähtud vastutus. Näiteks karistatakse rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest mitteteatamise ning ebaõigete andmete esitamise eest väärteokorras rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga (RahaPTS § 60). Järelevalve raames tehtavate kontrollide ning RahaPTS-i nõuete rikkumise ilmnedes vastutuse kohaldamise eesmärk on tagada RahaPTS-i nõuete, sh teatamiskohustuse täitmine. See omakorda aitab kaasa seaduse eesmärgi – tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks – saavutamisele. RABi aastaraamatutes 2008–2012 toodud info kohaselt ei ole audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid erinevalt teistest subjektidest järelevalve käigus kontrollitud ega nende suhtes väärteomenetlusi alustatud (RAB...2009; RAB...2010; RAB...2011; RAB...2012; RAB...2013).

2. EESTI AUDIITORITE JA RAAMATUPIDAMISTEENUSE PAKKUJATE RAHAPESU TÕKESTAMISE KOHUSTUSE TÄITMISE HINDAMINE

2.1. Uurimismeetod ja valim

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitatud uurimisülesannete täitmiseks korraldati küsitlus. Kuna küsitluse eeliseks peetakse tavaliselt võimalust haarata suuri populatsioone, on see autori arvates parim meetod, et uurida käsitletavat teemat. Küsimuste koostamisel tugines autor uurimisprobleemile ning magistritöö eesmärgile. Küsitluse eesmärk oli välja selgitada, millised kitsaskohad esinevad audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS nõuete täitmisel, sealhulgas milliseid RahaPTS nõudeid nad ei täida ja mis põhjustel. Lisaks sellele oli eesmärk uurida audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate seisukohti rahapesu tõkestamisega seonduvates üldistes küsimustes. Töö autor on teadlik, et käsitletava teema tundlikkus ja küsimuste keerukus võivad tekitada soovi nendele vastamata jätta, samuti ei pruugita vastata ausalt, kuna ei taheta, et võimalik seadusenõuete täitmata jätmine ilmsiks tuleb.

Küsitlusankeedis sisaldub nii valikvastustega kui avatud küsimusi. Vastajate oma arvamuse avaldamise võimaldamiseks on autor kasutanud avatud küsimusi. Selliste küsimuste analüüsimiseks kasutas autor kontentanalüüsi, mille käigus anti kõikidele avatud vastustele kood ning sarnaste koodidega vastustest moodustati kategooriad. Ankeetküsitluses on kasutatud hinnanguküsimusi. Tasakaalus hinnanguküsimus sisaldab võrdseid võimalusi vastata positiivselt või negatiivselt. Kuna käesoleva uuringu teema on oma olemuselt tundlik ning mõni vastaja ei pruugi nõustuda ei positiivsete ega negatiivsete vastusevariantidega, pidas autor vajalikuks hinnanguküsimustele neutraalne vastusevariandi lisamist. Hinnanguküsimustele vastamiseks kasutati 5-palli skaalat, kus „1“ näitas väitega täielikku mittenõustumist ja hinnang „5“ väitega täielikku nõustumist. Hinnanguküsimuste

analüüsimiseks arvutas autor välja vastuste keskväärtused (hinnangute väärtuste aritmeetilised keskmised).

Selleks, et välja selgitada, kuidas uuringu sihtrühm mõistab küsimusi ning kuivõrd on nende vastuste põhjal võimalik teha usaldusväärseid järeldusi, korraldati perioodil 04.–09.03.2014 läbi pilootuuring, mis saadeti vahetu tagasiside saamiseks e-kirjaga pilootuuringus osalejatele. Pilootuuringust saadud tulemuste põhjal muudeti ankeetküsimustikku lühemaks. Pilootuuringu tulemusi ei ole kaasatud tulemuste analüüsi.

Uuringu valim moodustati eesmärgistatud valimi (ingl *purposive sampling*) meetodil, mis põhineb kindla sihtrühma eesmärgipärasel, mitte juhuslikul valikul (Teddlie & Yu 2007). Magistritöö eesmärgi saavutamiseks oli oluline, et valimi moodustaksid nii audiitorid kui raamatupidamisteenuse pakkujad. Küsitlusankeet saadeti 345 vandeaudiitorile, kes olid küsitluse väljasaatmise seisuga audiitortegevuse portaali vandeaudiitorite nimekirjas. Küsitlusankeet saadeti äriregistri andmetel ja internetis avaldatud info kohaselt raamatupidamisteenuseid pakkuvale 443 ettevõttele. Küsitlusele vastamine toimus veebiküsitluskeskkonnas Google Drive ajavahemikul 10.–30.03.2014. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele on toodud lisas 4.

Teises uuringu etapis analüüsiti Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmist ning võrreldi seda Soome ja Hollandi vastavate andmetega. Selleks kasutati andmekogumismeetodina dokumente ja analüüsimeetodina dokumentide analüüsi.

Kolmandas uuringu etapis korraldati poolstruktureeritud ekspertintervjuud rahapesu tõkestamise ekspertidega. Küsimuste sõnastamise aluseks võeti küsitluse ja dokumentide analüüsimisel saadud tulemused. Ekspertintervjuude eesmärk oli uurimistöö tulemuste täiendamine eksperthinnangutega ning ettepanekute tegemine audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse tõhusamaks täitmiseks. Magistritöös käsitletud teema ekspert on RAB, kuna RAB teeb audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmise üle järelevalvet. RABi järelevalvetalituse töötajatest intervjuueriti endist RABi juhti ja kauaaegset järelevalvetalituse juhti Arnold Tenusaart (edaspidi RABi ekspert). Kuigi FI-l puudub audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmise põhjalikuks hindamiseks piisav kogemus, on asutus kompetentne rahapesu tõkestamise küsimustes. FI töötajatest intervjuueriti rahapesu tõkestamise valdkonna juhti Andres Palumaad (edaspidi FI ekspert) kui rahapesu tõkestamise eksperti. Kvalitatiivse andmeanalüüsi meetodina kasutati

kodeerimist ja kategooriate moodustamist ehk kvalitatiivset sisuanalüüsi. Ekspertintervjuu küsimustik on toodud lisa 5.

2.2. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hoolsuskohustuste täitmise analüüs

Käesolevas alapeatükis on toodud küsitluse tulemused, nende analüüs ning järeldused audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hoolsuskohustuste täitmise osas. Poolstruktureeritud ankeetküsimustikule vastas kokku 107 isikut, kellest 49 tegutsesid audiitorina, 47 raamatupidamisteenuse pakkujana, 4 nii audiitori kui ka raamatupidamisteenuse pakkujana ning 7 vastanut tegutses muul tegevusalal, näiteks finants- ja õigusala nõustamine, koordineerimine, hoiu-laenuühistu tegevus (vt joonis 3).

Joonis 3. Küsimustikule vastanud isikute arv nende tegevusvaldkondade kaupa
Allikas: (Autori koostatud küsitluse tulemuste põhjal)

Üheks vastanute väikese arvu põhjuseks peab autor seda, et rahapesu temaatika on tundlik valdkond ja vastuste alusel võib otseselt hinnata audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujana RahaPTS-i nõuete täitmist. Seetõttu võis küsitluse pealkiri hoolimata uuringu läbiviija tagatud anonüümsusest tekitada soovi mitte vastata. Alljärgnevalt on analüüsitud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastuseid, mida oli kokku 100 (vt lisa 6 punkti 1). Kuna 4 vastanut tegutseb nii audiitori kui ka raamatupidamisteenuse pakkujana, siis analüüsitakse neid vastused nii audiitorite vastuste kui ka raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste hulgas. Küsimustikule vastas 53 audiitorit ja 51 raamatupidamisteenuse pakkujat.

Küsimustikule vastanud audiitoritest ja raamatupidamisteenuse pakkujatest 70 ehk 70% on tegutsenud nimetatud alal 10 ja rohkem aasta (vt lisa 6 punkti 2). Pikaajaliste audiitori kutse omajate ja raamatupidamisteenuse pakkujate suur osakaal küsitlusele vastanute hulgas tähendab seda, et vastanud on kogunud ja kompetentsed isikud, mis tõstab järelduste väärtust. Küsitlusest selgus, et 100-st audiitorist ja raamatupidamisteenuse pakkujast tegutseb 78 ettevõttes, kus on vähem kui 10 töötajat, 11 ettevõttes, kus on 10–49 töötajat, ning 11 ettevõttes, kus on 50–249 töötajat (vt lisa 6 punkti 3). Seega on kõik vastanutest mikro-, väike ja keskmise suurusega ettevõtted (vt lisa 3).

Küsitlusest selgus, et 24% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 2% audiitoritest arvas, et nad ei ole RahaPTS-i mõistes kohustatud isikud (vt lisa 6 punkti 4). 16% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 4% audiitoritest ei teadnud, kas nad kuuluvad RahaPTS-i mõistes kohustatud isikute hulka. Sellisele olukorrale viitas FI ekspert, väites, et audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad ei pea ennast RahaPTS-i mõistes otseselt kohustatud isikuks (vt lisa 7). Audiitorid on sageli väitnud, et nende tegevus on piiritletud koostöölepinguga, mis üldjuhul ei sisalda rahapesu tõkestamise meetmete hindamist. Küsitluse tulemusest järeldub, et küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatel on vähesem teadlikkus rahapesu tõkestamise kohustusest kui audiitoritel. RABi eksperdi arvates on audiitorite teadlikkus parem, kuna nii audiitorite ettevalmistuses kui ka Audiitorkogu töös on pööratud vajalikku tähelepanu rahapesu tõkestamisele (vt lisa 8). Raamatupidajate väljaõppel ning kutsetunnistuste taotlemisel ei käsitleta rahapesu tõkestamise temaatikat. Eesti Raamatupidajate Kogu on rahapesu teemat käsitlenud ühel aastaid tagasi toimunud raamatupidajate konverentsil ning viimasel ajal ka ühel täiendkoolitusel, kuid see ei ole olnud piisav raamatupidajate teadlikkuse tõstmiseks RahaPTS-i nõuetest. Mitmes rahvusvahelises uuringus on jõutud järelduseni, et rahapesu tõkestamise nõuete täitmata jätmise põhjuseks on enamasti vähene teadlikkus rahapesust ja selle tõkestamise kohustusest (vt punkt 1.3.2). Võib järeldada, et raamatupidamisteenuse pakkujate vähese teadlikkuse tõttu ei pruugi nad täita RahaPTS-i nõudeid ning see võib takistada seaduse eesmärgi – tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks – saavutamist.

Vastustustest selgus, et 20% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ei ole rakendanud meetmeid rahapesu tõkestamiseks (vt lisa 6 punkti 5). 22% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 6% audiitoritest ei tea, kas tema ettevõtte on rakendanud

RahaPTS-is toodud meetmeid rahapesu tõkestamiseks. Tulemus viitab küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujate võimalikule RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmisele.

Küsimustikule vastanud 53 audiitorit ja 51 raamatupidamisteenuse pakkujast on rakendanud RahaPTS-is toodud hoolsusmeetmetest järgmisi (vt lisa 6 punkti 6):

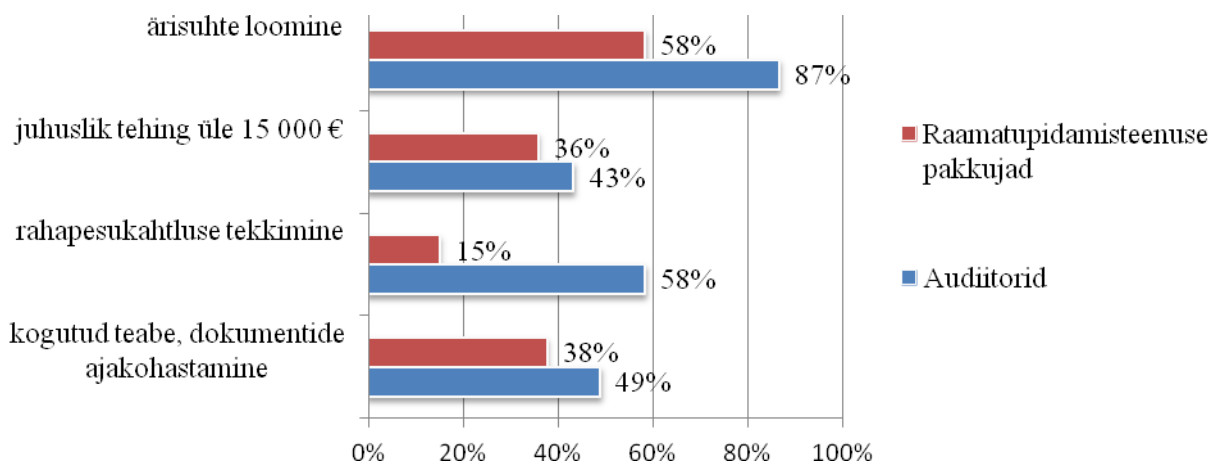
- kliendi/tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastamine – 45 audiitorit ja 32 raamatupidamisteenuse pakkujat;
- füüsilise või juriidilise isiku esindaja isikusamasuse ja esindusõiguse tuvastamine ning kontrollimine – 45 audiitorit ja 32 raamatupidamisteenuse pakkujat;
- ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta teabe hankimine – 37 audiitorit ja 23 raamatupidamisteenuse pakkujat;
- tegeliku kasusaaja tuvastamine – 43 audiitorit ja 14 raamatupidamisteenuse pakkujat;
- ärisuhte pidev jälgimine – 25 audiitorit ja 17 raamatupidamisteenuse pakkujat.

Vastuste analüüsimisel selgus, et 2% audiitoritest ja 8% raamatupidamisteenuse pakkujatest ei ole rakendanud mitte ühtki RahaPTS-is toodud hoolsusmeetmetest. Kuigi eelnev küsimus oli oma sisult sama, siis selle küsimuse vastuste põhjal ei ole RahaPTS-i hoolsusmeetmete täitmata jätmine nii suur probleem. Põhjus, et vastused sisult samadele küsimustele ei ühti, võib olla selles, et raamatupidamisteenuse pakkujad ei tea, mis on rahapesu tõkestamise meetmete sisu.

Vastuste analüüsimisel selgub, et RahaPTS-is toodud hoolsusmeetmeid on küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujad rakendanud vähem kui audiitorid. RABi eksperdi hinnangul on audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hoolsusmeetmete rakendamisel selge vahe. Tulemus, et 73% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujast ei ole tuvastanud tegelikku kasusaajat, viitab võimalikule RahaPTS-is toodud kohustuse täitmata jätmisele. Üks audiitor on kommenteerinud, et seaduse nõuded on üldiselt proportsionaalsused, „välja arvatud tegeliku kasusaaja tuvastamise (RahaPTS §13 lg 1 p3, § 23 lg 1 ja lg 2) nõuded. Väga tihti on see üle jõu audiitorile ja audiitorühingule, sest pole reaalselt võimalust kontrollimiseks, aga paber kannatab kõike.“ Erialases kirjanduses peetakse tegeliku kasusaaja tuvastamist üheks keerulisemaks rahapesu tõkestamise õigusaktides toodud kohustuseks, mida ei ole seaduses samasuguse detailsusega võimalik reguleerida kui kliendi ja tema esindaja isikusamasuse tuvastamist ja kontrollimist (vt alapeatükk 1.3). Tegeliku kasusaaja tuvastamise kohustus tuleb nn rahvusvahelisest standardist (FATFI soovistest),

mis omakorda on üle võetud ELi rahapesu direktiivi. Eeltoodust lähtuvalt peab vastav kohustus olema sätestatud ka RahaPTS-is. Mitmed rahvusvahelised rahapesu tõkestamise organisatsioonid on välja andnud vastavaid juhendeid tegeliku kasusaaja paremaks tuvastamiseks, kuid Eestis seda tehtud ei ole. Kuna RahaPTS-i kohaselt on RABil õigus anda välja juhendeid, teeb töö autor soovitusel RABile välja töötada juhendmaterjal tegeliku kasusaaja tuvastamisega seotud hoolsusmeetme täitmiseks ning seda avalikkusele tutvustada. Tegeliku kasusaaja täpsem tuvastamine on erialakirjanduses aina rohkem päevakorras. Uue rahapesu direktiivi oluline muudatus on tegeliku kasusaava omaniku täpsem tuvastamine.

Situatsioonid, milles audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad on rakendanud eelmises küsimuses nimetatud hoolsusmeetmeid, on toodud joonisel 4.

Joonis 4. Situatsioonid, milles audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad on rakendanud RahaPTS-i hoolsusmeetmeid

Allikas: (Autori koostatud küsitluse tulemuste põhjal)

Joonisel 4 toodust selgus, et kõige enam on audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad rakendanud RahaPTS-is toodud hoolsusmeetmeid ärisuhte loomisel, mis on ootuspärane tulemus. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate tegevusvaldkonnas on tavapärane äripraktika ärisuhte loomine, mis seisneb tavaliselt kliendilepingu sõlmimises. Vastustest selgus, et 4% audiitoritest ja 10% raamatupidamisteenuse pakkujatest ei ole rakendanud mitte ühelgi juhul RahaPTS-is toodud hoolsusmeetmeid (vt lisa 6 punkti 7). See tulemus ei ühti ühe eelneva samalaadse küsimuse tulemusega, millest nähtus, et 20% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ei rakenda meetmeid rahapesu tõkestamiseks. Erinevate

tulemuste põhjuseks võib olla raamatupidamisteenuse pakkujate puudulikud teadmised rahapesu tõkestamise meetmete sisust. Seda kinnitas FI eksperdi arvamus, mille kohaselt tulenevad peamised probleemid eelkõige asjakohaste kohustuste oskamatus sisustamisest. FI eksperdi arvates peitub probleemi lahendus paradigma muutuses, mis domineerib üldises suhtumises hooldusmeetmete täitmisesse kui kitsalt rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmesse. Nii audiitorid kui ka raamatupidamisteenuse pakkujad peaksid aduma, et vastavate hooldusmeetmete kohaldamisega paraneb nii ärikeskkond kui ka -kultuur, mis omakorda soodustab teenuste konkurentsieelisteta arengut.

RahaPTS-i kohaselt peab audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja säilitama isikusamasuse tuvastamise, kontrollimise, ärisuhte loomise ning kahtluspõhise teatamise aluseks olevaid dokumente vähemalt viis aastat pärast ärisuhte lõppemist (vt punkt 1.3.2). Vastustest selgus, et 37% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 8% audiitoritest ei täida seda nõuet ning 12% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 6% audiitoritest ei tea, kas nende ettevõttes säilitatakse nimetatud andmeid ja dokumente (vt lisa 6 punkti 8). Andmeid säilitavatest audiitoritest ja raamatupidamisteenuse pakkujatest 76% säilitab dokumente 7 aastat, kuigi RahaPTS kohustab dokumente säilitama 5 aastat (vt lisa 6 punkti 9). Tõenäoliselt on sellise vastuse põhjuseks raamatupidamise seaduse (edaspidi RPS) §-s 12 toodud kohustus – raamatupidamise algdokumente peab raamatupidamiskohustuslane säilitama seitse aastat, alates selle majandusaasta lõpust, mil algdokument raamatupidamises kajastati.

Rahapesuriskide juhtimiseks on RahaPTS-is nõue sisemiste turvameetmete loomiseks. Sisemisteks turvameetmeteks on protseduurireeglite loomine ja rahapesukoolitustel osalemine. Audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad peavad kirjalikus vormis kehtestama RahaPTS-i nõuete täitmise protseduurireglid (RahaPTS § 29 lg 1). Küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 82% ja audiitoritest 28% kinnitas, et tema ettevõttes ei ole rahapesu tõkestamiseks kehtestatud kirjalikus vormis protseduuriregleid ning nende täitmise kontrollimiseks sisekontrollieeskirja (vt lisa 6 punkti 10). Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 4% ja audiitoritest 6% ei teadnud, kas tema ettevõttes on kehtestatud nimetatud protseduurireglid ja sisekontrollieeskiri. Küsimuse vastustest järeldub, et 82% raamatupidamisteenuse pakkujatest ei ole täitnud nõuet sisemiste turvameetmete loomiseks erinevalt enamusest audiitoritest. RABi eksperdi hinnangul on audiitorite teadmised ja oskused tunduvalt suuremad seoses sellega, et neil on teema tuttav juba professionaalse ettevalmistuse perioodist ning Audiitorkogu on välja töötatud vastavad

juhendid. RAB on välja andnud protseduurireeglite näidiseid erinevatele subjektidele, sh õnnemängude korraldajatele, kauplejatele ning pandimajapidajatele, kuid mitte raamatupidamisteenuse pakkujatele ja audiitoritele. Asjaolu, et 82% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ei oma protseduurireegleid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks, suurendab nende rahapesusse kaasamise riski. Selleks, et lihtsustada raamatupidamisteenuse pakkujate sisemiste turvameetmete kehtestamist, teeb töö autot soovitusel RABil rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohustuse täitmise protseduurireeglite näidise välja töötamiseks raamatupidamisteenuse pakkujatele.

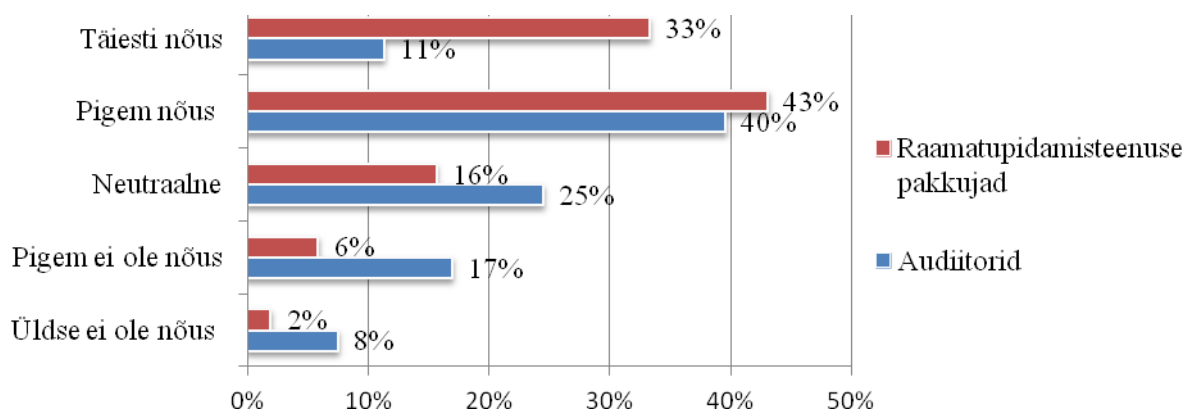
Sisemise turvameetmena on seaduses sõnastatud rahapesu regulaarse koolituse võimaldamine töötajatele, kelle tööülesannete hulka kuulub ärisuhete loomine või tehingute tegemine. Vastustest selgus, et 66% audiitoritest ja 22% raamatupidamisteenuse pakkujatest on seda nõuet täitnud ning osalenud kas Audiitorkogu, RABi, Eesti Raamatupidajate Kogu, FI või enda ettevõtte korraldatud rahapesu koolitusel (vt lisa 6 punkti 11 ja 12).

Küsimuse vastused on autorile mõnevõrra üllatavad, kuna 78% vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 34% audiitoritest kinnitas, et tema ettevõttes ei ole töötajatele korraldatud või võimaldatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid koolitusi (vt lisa 6 punkti 11). RABi ekspert rõhutas intervjuu käigus, et raamatupidamisteenuse pakkujatel on põhiprobleem vähene teadlikkus, mida saab tõsta koolitustega. Üks raamatupidamisteenuse pakkujatest on kommenteerinud, et „*koolitusi võiks rohkem korraldada ja just praktilistest näidetest lähtuvalt olukordi selgitada*“. Kuigi vastavatel koolitustel osalemine on audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja enda valik ja otsus, soovitab autor riiklikel rahapesu tõkestamise organisatsioonidel korraldada regulaarseid koolitusi rahapesualaste koolitusvõimaluste tagamiseks. RABi eksperdi arvates ei saa piisava koolitusega olla ka piisavat arusaamist hoolsuskohustustest. Eeltoodust lähtuvalt võiksid autori arvates FI ja RAB korraldada spetsiaalselt majandusarvestuse valdkonna spetsialistidele suunatud koolitusi, kus käsitletakse rahapesuga seonduvat valdkonna praktilistest situatsioonidest lähtuvalt.

Hoolsuskohustusi käsitlevate küsimuste vastuste põhjal võib väita, et puudujäägid RahaPTS-i nõuete täitmisel esinevad eelkõige raamatupidamisteenuse pakkujate seas. Samal seisukohal oli RABi ekspert, kes hindas audiitorite RahaPTS-i kohustuste täitmist rahuldavaks ning raamatupidamisteenuse pakkuja osas suures plaanis puudulikuks. Probleemi peamiseks põhjuseks on raamatupidamisteenuse pakkujate vähene teadlikkus rahapesu

tõkestamise nõuetest. RABi ekspert möönab, et RAB ei ole sellele probleemile piisavalt tähelepanu osutanud. FI eksperdi arvates tulenevad audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmise probleemid asjakohaste kohustuste oskamatust sisustamisest. Töö autor on samal arvamusel. Seda kinnitas raamatupidamisteenuse pakkujate erinevad vastused sisult samalaadsetele küsimustele. FI eksperdi arvates võib audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vähese teadlikkuse põhjus olla asjaolu, et vastavad kutsestandardid ei sisalda rahapesu tõkestamise meetmete tundmist.

Järgnevalt on analüüsitud Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnanguid põhjustele, miks nende arvates audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja ei täida RahaPTS-i nõudeid. Kuna vastanute protsendilise jaotuse põhjal ei saa kindlalt väita, milliste põhjustega nad nõustuvad ja millistega mitte, arvutas autor välja hinnanguküsimuste vastuste keskväärtused (vt lisa 9). Keskväärtused, mis on suuremad kui 3, tähendavad nõustumist ning keskväärtused, mis on väiksemad kui 3, tähendavad mittenõustumist. Raamatupidamisteenuse pakkujate ja audiitorite arvates oli RahaPTS-is nõuete mittetäitmise põhjuseks teadmatus seadusest ja selles toodud kohustustest. Seda tõestas nende hinnangute keskväärtused, mis olid vastavalt 4 ja 3,3. Vastustest selgus, et 76% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 51% audiitoritest olid nõus, et RahaPTS-is nõuete täitmata jätmise põhjus on teadmatus seadusest (vt joonis 5). Tulemus sarnaneb rahvusvaheliste uuringute tulemusega, mille kohaselt rahapesu tõkestamise kohustuse täitmist mõjutab teadlikkus rahapesu tõkestamisest (vt punkt 1.3.2).

Joonis 5. Vastuste jagunemine väitele, et RahaPTS-i audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustuste täitmata jätmise põhjus on teadmatus seaduse nõuetest
Allikas: (Autori koostatud küsitluse tulemuste põhjal)

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvamused RahaPTS-i nõuete mittetäitmise teiste põhjuste osas olid mõnevõrra erinevad. Audiitorite hinnangu keskvärtus hooletusele kui RahaPTS-i nõuete mittetäitmise põhjusele oli 3,17 ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangu keskvärtus 2,84 (vt lisa 9). Sellest järeldeb, et nad olid eriarvamusel nimetatud väite osas. Küsitluse vastustest selgus, et 45% raamatupidamisteenuse pakkujatest ei nõustunud, et RahaPTS-i nõuete täitmata jätmise põhjus võib olla hooletus seaduse nõuete järgimisel (vt lisa 6 punkti 22). Sellest järeldeb, et raamatupidamisteenuse pakkujad ei usu, et keegi jätaks tahtlikult seaduse nõuded täitmata. Samas audiitorid ei välista RahaPTS-i nõuete mittetäitmise põhjusena hooletust. Seda tõestas küsitluse tulemus, mille kohaselt 45% audiitorite arvates ei täideta RahaPTS-i nõudeid hooletusest (vt lisa 6 punkti 22).

Audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad olid eriarvamusel väite osas, et ressursside puudumine võib olla RahaPTS-i nõuete mittetäitmise põhjus. Audiitorite mittenõustumist selle väitega kinnitas nende hinnangute keskvärtus 2,66 (vt lisa 9). Sellest järeldeb, et audiitorid ei pea RahaPTS-i nõuete täitmist ressursimahukaks kohustuseks. Erinevalt audiitoritest oli 49% raamatupidamisteenuse pakkujate meelest RahaPTS-i nõuete täitmata jätmise põhjus ressursside (raha, töötajad, aeg) puudumine (vt lisa 6 punkti 22). Raamatupidamisteenuse pakkujate nõustumist selle väitega kinnitas nende hinnangute keskvärtus – 3,31 (vt lisa 9). Eelnevas rahvusvahelises uuringus on toodud välja, et raha puudumise tõttu ei pruugi väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted täita RahaPTS-i nõudeid (vt punkt 1.3.2). Kuna kõik küsimustikule vastanud Eesti raamatupidamisteenuse pakkujad on väikese ja keskmise suurusega ettevõtted, kinnitab see samalaadset seost eelnevalt läbiviidud küsitluste tulemustega. Autor on nõus, et klientide tuvastamine, nende kohta andmete kogumine ja säilitamine ning vajaduse korral teate saatmine RABile nõuab aega ning täiendavaid kulusi. Samas juhul, kui audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja täidab RPSis sätestatud raamatupidamise dokumentide säilitamise kohustust, siis ei kaasne RahaPTS-i kohase andmete säilitamisega olulisi täiendavaid kulusid. RahaPTS-i nõude pärinevad valdavas enamuses ELi vastavast direktiivist, mis omakorda on võtnud aluseks FATFi soovitusel. Seega puudub Eesti seadusandjal võimalus RahaPTS-i nõudeid oluliselt lihtsamaks muuta.

Hirm klientide vähenemise ees ei ole tõenäoliselt RahaPTS-i nõuete mittetäitmise põhjuseks Eestis. Seda näitas audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate peaaegu

neutraalset seisukohta sellele väitele. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangu keskvärtus hirmule klientide vähenemise ees oli vastavalt 2,92 ja 3,06 (vt lisa 9).

RABi eksperdi arvates näitasid küsitluse tulemused, kui oluline vahe on audiitorite ja raamatupidamisteenuste pakkujate poolt seadusega pandud kohustuste täitmisel. Audiitorid põhiosas täidavad hoolsuskohustusi ja andmete säilitamise kohustust. Kui audiitorite poolt RahaPTS-is sätestatud kohustuste täitmist võib hinnata peaaegu rahuldavaks (vähemalt hoolsuskohustuste täitmise osas), siis raamatupidamisteenuse pakkujad suures plaanis neid kohustusi ei täida. Raamatupidajate puhul on põhjusteks teadmatus ja koolituse puudumine. Kuigi audiitorite teadlikkus teemast on enam-vähem piisav, ei ole nad praktikas ilmselt saanud piisavalt koolitust, et hinnata adekvaatselt rahapesu tõkestamise olulisust. Raamatupidamisteenuse pakkujate vähese teadlikkuse põhjus võib olla asjaolu, et nende ettevalmistus ei hõlma rahapesu tõkestamise teemat ning seepärast ei ole neil ka piisavalt teadmisi ja praktilisi oskusi RahaPTS-is sätestatud kohustusi täita.

FI eksperdi arvates on audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujal raskusi RahaPTS-is sätestatu sisustamisega ning oma erialase tegevusega ja seaduse laiema eemärgi sidumisega. Ekspert põhjendas seda sellega, et hoolsusmeetmete täimise kohustus on audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujale seatud väljastpoolt nende ametialase kompetentsi kujunemise piire. Rahapesu andmebüroo, kes teostab järelevalvet nimetatud teenusepakkujate üle, tõlgendab seaduses toodud kohustusi oma valdkonna prioriteetidest lähtuvalt. Samas jääb täitmata erialaspetsiifiliste nõuete sidumine seaduse laiemate eesmärkidega, mida üldjuhul tuleks teha, kas vastava kompetentsi kujunemisel või hilisema järelevalvelise tegevuse käigus. FI eksperdi arvates tuleks täiendada vastavate teenusepakkujate kutsestandardeid.

Nii audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad kui ka intervjueeritud eksperdid tõid RahaPTS-i nõuete täitmata jätmise põhjusena välja teadmatust, mistõttu tuleks autori arvates tegeleda nende teadlikkuse tõstmisega. Nimetatud ettepanek on suunatud Eestis rahapesu vastase võitlusega tegelevatele organisatsioonidele, majandusharidust pakkuvatele haridusasutustele ning kutseeksameid korraldavatele asutustele lähtuvalt oma tegevusvaldkonna võimalustest. Töö autor soovib majandusharidust pakkuvatel haridusasutustel vastavates õppeainetes rohkem käsitleda rahapesu ja selle tõkestamise vajalikkust. Töö autor toetab rahapesu eksperdi soovitusi raamatupidajate ettevalmistuse

programmi rahapesu tõkestamise teema lisamiseks. Eeltoodust lähtuvalt teeb autor ettepaneku raamatupidajate ja audiitorite kutseeksameid täiendada rahapesu valdkonna küsimustega.

Küsimustiku vastustest selgus, et 67% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 49% audiitoritest peab RahaPTS-i meetmeid proportsionaalseks seaduse eesmärgi saavutamiseks (vt lisa 6 punkti 20). 10% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 8% audiitoritest tunnistasid, et nad ei oska hinnata seaduse proportsionaalsust. Üks raamatupidamisteenuse pakkuja tunnistas, et ta ei ole teadlik, et tal oleks RahaPTS-i kohaselt mingisugused kohustused, mis viitab võimalikule RahaPTS-i nõuete täitmata jätmisele.

Küsimustiku vastustest selgus, et 79% audiitoritest ja 63% raamatupidamisteenuse pakkujatest peab RahaPTS-i meetmeid rahapesu tõkestamiseks Eestis piisavaks (vt lisa 6 punkti 19). 12% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 8% audiitoritest tunnistasid, et nad tegelikult ei ole meetmetega kursis või ei oska hinnata, mis viitab nende vähesele teadlikkusele RahaPTS-i nõuetest. RahaPTS-is on toodud mitmeid meetmeid rahapesu tõkestamiseks, kuid keerulisest sõnastusest ning erinevate eluliste olukordade paljususest tingituna võib osadel subjektidel tekkida raskusi seaduse sätete oma majandustegevuses rakendamisega. Kuna seaduse sõnastusega on püütud haarata kõikide kohustatud isikute tegevusvaldkondi, on selle selgitamiseks ja rakendamiseks välja antud juhendeid. Näiteks on RABi välja andnud juhendi „Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate poolt rahapesu andmebüroole esitatava teate koostamise juhend“, mis aitab kaasa RahaPTS-is sätestatu rakendamisele audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate majandustegevuses.

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangud RahaPTS-ile olid võrdlemisi sarnased. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangu keskväärtus RahaPTS-i nõuete täitmisele kui võimalusele maandada riske oli vastavalt 3,83 ja 3,77, mis näitas nende nõustumist nimetatud väitega (vt lisa 9). Audiitoritest 66% ja raamatupidamisteenuse pakkujatest 57% oli nõus, et RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine aitab audiitoril ja raamatupidamisteenuse pakkujal maandada erinevaid riske (vt lisa 6 punkti 21). Üks audiitor oli kommenteerinud, et *„ükski audiitor ei riski oma litsentsiga ja firmaga mõne sellise tehingu pärast. Lisaks oleks see kõigil teada ja tööalane au ja maine oleks määritud ja ei saaks kunagi EV-s sellel alal töötada. Perspektiivis (see töö on kogu sissetulek) ei riskiks keegi selliste tehingutega, kui ei minda teadlikku kuritegelikku teed“*. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangu keskväärtus RahaPTS-i nõuete täitmisele kui võimalusele kaitsta ennast oli vastavalt 4 ja 3,76, mis näitab nende nõustumist nimetatud

väitega. Küsimustiku vastustest selgus, et 75% audiitoritest ja 63% raamatupidamisteenuse pakkujatest oli nõus, et RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine võimaldab neil kaitsta ennast ning vältida enda kaasamist või ära kasutamist rahapesuks (vt lisa 6 punkti 21). Seega audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad nägid RahaPTS-i meetmeid võimalusena erinevaid riske maandada ning seeläbi kaitsta ennast.

Audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad nõustusid, et RahaPTS-i nõuete täitmine aitab tõkestada rahapesu ja vastupidi – nõuete täitmata jätmise soodustab rahapesu. Seda kinnitas nende hinnangute keskvaärtused, mis olid audiitoritel 3,43 ja raamatupidamisteenuse pakkujatel 3,33 ning teise väite osas vastavalt 3,26 ja 3,27 (vt lisa 9). Vastustest selgus, et raamatupidamisteenuse pakkujatest 51% ja audiitoritest 47% olid nõus, et RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine aitab tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks (vt lisa 6 punkti 21). Raamatupidamisteenuse pakkujatest 43% ja audiitoritest 42% nõustusid, et RahaPTS-is toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustuste täitmata jätmise soodustab Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks (vt lisa 6 punkti 21). Sellest järeldub, et enamik audiitoritest ja raamatupidamisteenuse pakkujatest mõistis seaduse eesmärki, kuid mitte kõik. FI eksperdi arvates kinnitavad küsitluse tulemused, et paljud kohustatud isikud käsitlevad RahaPTS-is toodud kohustusi väga kitsalt „rahapesu“ kontekstis ning ei saa aru seaduse laiemast eesmärgist, mis on hoolsuskohustuste asjakohane rakendamine kõigis majandustegevuse valdkondades. Hoolsuskohustuse rakendamisega luuakse preventiivne süsteem mitte ainult kuritegelikul teel omandatud varaga tehingute tegemise tõkestamiseks, vaid ka tagatakse ühetaolise ärikultuuri levik. See peaks vähendama eeldusi ebaharilike või kahtlaste tehingute tegemiseks, soodustades seeläbi ausat konkurentsi, tehingute läbipaistvust, samuti haldus- ja järelevalveasutuste tööd.

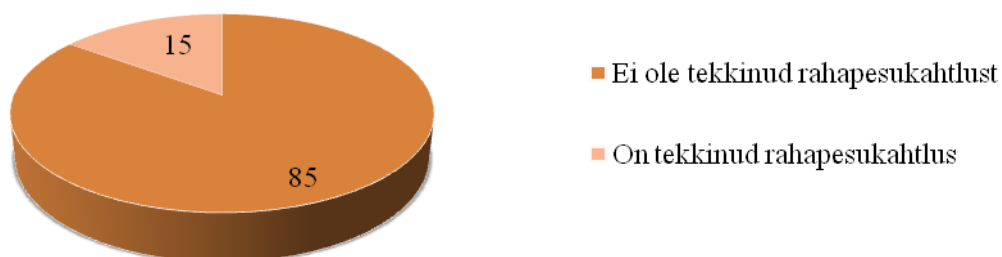
Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate suhtumine rahapesu tõkestamisega seonduvasse oli erinev. Seda tõestas nende hinnangute keskvaärtused, mis audiitoritel oli 3,43 ja raamatupidamisteenuse pakkujatel 2,84 (vt lisa 9). Küsitlusest selgus, et 51% audiitoritest nõustus, et rahapesu ja terrorismi rahastamisega seonduv on tema ja ettevõtte igapäevategevuses olulised (vt lisa 6 punkti 21). Samas raamatupidamisteenuse pakkujatest nõustus selle väitega 31% vastanutest. Seega on uuringus osalenud audiitoritele rahapesuga seonduv ettevõtte igapäevategevuses olulisem kui raamatupidamisteenuse pakkujatele. Mitmetes rahvusvahelistes uuringutes on käsitletud rahapesu ja terrorismi rahastamisega

seonduvaid riske ning nende olulisust ettevõtte igapäevategevuses. Analoogset küsimust on kasutatud KPMG rahvusvahelistes „*Global Anti-Money Laundering Survey*“ uuringutes (Risk Consulting...2011, Risk Consulting...2014) ja Ernst&Young „*Financial crime compliance*“ uuringutes (Financial crime...2012) kõrgema juhtkonna rahapesu temaatika prioriteetsuse väljaselgitamiseks. Näiteks 2014. aasta märtsis avaldatud KPMG rahvusvahelises „*Global Anti-Money Laundering Survey*“ uuringus selgus, et rahapesu temaatikat peetakse maailmas üha olulisemaks – 88% finantsvaldkonna kõrgemast juhtkonnast pidas nimetatud temaatikat prioriteetseks (Risk Consulting...2014). 2009. aastal Eestis korraldatud küsitluse tulemusel selgus, et 62% vastanud RahaPTS-i subjektidest pidas igapäevategevuses rahapesu ja/või terrorismi rahastamisega seonduvaid riske oluliseks (Teatamiskohustusega...2009).

2.3. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmise analüüs

Käesolevas alapeatükis on toodud küsitluse tulemused, nende analüüs ning järeldused audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmise osas. Teatamiskohustuse täitmise analüüsimisel tuuakse välja asjakohased eksperthinnangud.

Vastustest selgus, et 85% audiitoritest ja raamatupidamisteenuse pakkujatest väitis, et neil ei ole oma tegevuse käigus kunagi tekkinud rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlust (vt joonis 6) ning 15% vastanud audiitoritest ja raamatupidamisteenuse pakkujast kinnitas rahapesukahtluse esinemist.

Joonis 6. Rahapesu kahtluse tekkimine küsimustikule vastanud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate seas teenuste osutamisel
Allikas: (Autori koostatud küsitluse tulemuste põhjal)

Küsitlusele vastanud audiitoritest 22% ja raamatupidamisteenuse pakkujatest 9% kinnitas, et ta on oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus tuvastanud tegevuse või asjaolud, mille puhul tal on tekkinud kahtlus, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamisega (vt lisa 6 punkti 13). Järgnevalt on analüüsitud, kuidas audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad tegutsesid, kui neil tekkis rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus (vt lisa 10 punkti 14). 7 audiitorit ja 1 raamatupidamisteenuse pakkuja on rahapesu kahtluse korral kogunud täiendavat info oma kahtluse kinnitamiseks või ümber lükkamiseks ning teinud täiendavad protseduurid, näiteks „kogunud dokumentatsiooni isikute samasuse ja tehingu sisu täpsustamiseks“ ja „kontrollinud asjaolusid ja tehinguid põhjalikumalt“. 3 audiitorit ja 2 raamatupidamisteenuse pakkujat on info oma juhtkonnale, vastavale spetsialistile või RABile edasi andnud, näiteks „vastavalt sisekorrale informeerisin käsuliini pidi vastavaid spetsialiste“, „teavitasime oma ettevõtte juhti“ ja „teatasin juhtunust rab-i“. Üks audiitor on kirjeldanud oma tegevust rahapesu kahtluse tekkimisel järgmiselt: „Tegime koopiad antud dokumentidest/tehingust, teavitasime oma ettevõtte juhti ning tegime teavituse Rahapesu tõkestamise büroole“, mida võib pidada korrektseks RahaPTS-i nõuete täitmiseks. Vastustest selgus, et rahapesukahtluse tekkimisel on 90% audiitoritest ja 75% raamatupidamisteenuse pakkujatest tegutsenud üldiselt kooskõlas RahaPTS-i nõuetega. Üks raamatupidamisteenuse pakkuja ei reageerinud rahapesu kahtlusele, näiteks „olin sellest lihtsalt teadlik“ ning üks audiitor jättis küsimusele vastamata.

Järgnevalt on analüüsitud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate tegevust juhul, kui neil tekib tulevikus rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus. Küsitluse vastuseid analüüsides selgus, et 17 audiitorit kontrollisid põhjalikumalt asjaolusid ning lähtusid sisekorra-eeskirjades, juhendites või seaduses toodu kohustustest (vt lisa 10 punkti 15). 22 audiitorit edastaksid rahapesukahtlusega info näiteks RABile (12 vastanutest), audiitorkogule (2 vastanutest), õiguskaitseorganitele (2 vastanutest), majanduspolitseisse, oma riskijuhule, otsesele juhile, juristile. Eeldusel, et aluseks võetud õigusaktid on asjakohased ning isikut, kellele info edastatakse, tegutseksid kooskõlas seadusega, tegutseks 95% sellele küsimusele vastanud audiitoritest tulevikus rahapesu kahtluse tekkimise korral üldiselt kooskõlas seaduse nõuetega. Samas raamatupidamisteenuse pakkujate tegevused rahapesukahtluse korral on varieeruvad – 9 raamatupidamisteenuse pakkujat uurisid täpsemalt asjaolusid, küsiks täiendavaid küsimusi; 7 vastanutest toimisid sise-eeskirjades selleks puhuks sätestatud protseduurireeglite ja seaduse kohaselt; 13 edastaksid rahapesukahtlusega info näiteks RABile

(7 vastanutest), juhtkonnale (3 vastanutest), politseisse, üks uuriks täpsemalt kellele ja mida peab teatama ning üks vastanutest küsiks Maksu- ja Tolliametist nõu. 2 vastanust loobuks kliendisuhetest ja 1 jätaks tehingu tegemata. Eeldusel, et aluseks võetud regulatsioonid on asjakohased ning isikut, kellele info edastatakse, tegutseksid kooskõlas seadusega, tegutseks 68% sellele küsimusele vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest tulevikus rahapesu kahtluse tekkimisel üldiselt kooskõlas seaduse nõuetega. Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujast 19% ei oska kommenteerida, ei tea või ei ole mõelnud, mida ta rahapesu kahtluse tekkimisel teeks ning raamatupidamisteenuse pakkujast 2% ei teeks rahapesu kahtluse tekkimisel midagi. Küsimuse vastustest selgus, et audiitorite teadmised RahaPTS-i kahtluspõhisest teatamiskohustusest on paremad kui raamatupidamisteenuse pakkujatel.

Küsimustikuga sooviti teada saada, kas audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad on teinud või tuvastanud suuri sularahatehinguid. Audiitoritest ja raamatupidamisteenuse pakkujast 74% vastas sellele küsimusele eitavalt ning 26% kinnitas üle 32 000 euro suuruse sularahatehingu tegemist või tuvastamist (vt lisa 6 punkti 16). 20-st üle piirsumma sularahatehingu teinud või tuvastanud audiitorist 9 on vastanud jaatavalt eelnevale rahapesu kahtluse tekkimise küsimusele. 6-st üle piirsumma sularahatehingu teinud või tuvastanud raamatupidamisteenuse pakkujast 4 on vastanud jaatavalt eelnevale rahapesu kahtluse tekkimise küsimusele. Seega audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad, kellel on tekkinud rahapesukahtlus, on suures osas samad isikud, kes on teinud või tuvastanud üle piirsumma sularahatehingu. See võib viidata nende audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate suuremale teadlikkusele RahaPTS-i nõuetest või riskantsematele klientidele.

Vastustest selgus, et 38% audiitoritest ja 12% raamatupidamisteenuse pakkujatest oli teinud või tuvastanud sularahatehingu, mis on üle 32 000 euro või muus vääringus võrdväärse summas. Vastanutel paluti kirjeldada, mida nad tegid sellise sularahatehingu tuvastamisel. 4 audiitorit ja 1 raamatupidamisteenuse pakkuja on üle piirsumma sularahatehingu tuvastamisel tegutsenud kooskõlas kehtestatud protseduuride, sisekorra või seadusega (vt lisa 10 punkti 17). 8 audiitorit ja 1 raamatupidamisteenuse pakkuja on info sularahatehingust edastatud RABile, näiteks „*Tegime koopiad antud dokumentidest/tehingust, teavitasime oma ettevõtte juhti ning tegime teavituse Rahapesu tõkestamise büroole*“. Seega 60% sularahatehingu tuvastanud audiitoritest ja 33% raamatupidamisteenuse pakkujatest on tegutsenud üldiselt kooskõlas RahaPTS-iga. 4 audiitorit ja 1 raamatupidamisteenuse pakkujat on üle 32 000 euro suuruse sularahatehingu korral kogunud täiendavat infot, näiteks

„Selgitasin välja tehingu tõelised tagamaad. Ei teavitanud ametiasutusi.“ 2 audiitorit ja 3 raamatupidamisteenuse pakkujat ei reageerinud üle piiramäära sularahatehingutele, näiteks „kui ei ole tegemist mingi kahtlustäratava tehinguga, siis ei tee midagi“ või „Number on number. Meie jaoks pole oluline mitu nulli seal lõpus on“. Seega sularahatehingu tuvastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 67% ja audiitoritest 25% arvasid, et summapõhiselt tuleb teatata vaid kahtluse tekkimisel, mis on vastuolus RahaPTS-i nõuetega. Need vastused viitavad võimalikule RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmisele.

Järgnevalt on analüüsitud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate tegevust juhul, kui nad tulevikus teevad või tuvastavad enda või oma kliendi sularahatehingu, mis on üle 32 000 euro. Vastustena toodud tegevused olid sarnased rahapesukahtluse tekkimisel tehtavate tegevustega. Üle piirsumma sularahatehingute korral tuleb RahaPTS-i kohaselt kirjeldatud tehingutest teatada RABile. 7 audiitorit ja 9 raamatupidamisteenuse pakkuja toimiksid üle piirsumma sularahatehingu tuvastamisel kooskõlas kehtestatud protseduuride, sisekorra või seadusega (vt lisa 10 punkti 18). 13 audiitorit ja 11 raamatupidamisteenuse pakkujat edastaksid info sularahatehingust riskijuhile, juristile, juhtkonnale või RABile, näiteks „Teataksin üle 32000 euro sularahas tehtud tehingust või omavahel seotud seda summat ületavast tehingust hiljemalt 2 tööpäeva jooksul rahapesu andmebüroole“ või „Teavitan ettevõtte riskijuhti, kes tõenäoliselt teavitab Rahapesubürood“. Eeldusel, et aluseks võetud regulatsioonid on asjakohased ning isikut, kellele info edastatakse, tegutseksid kooskõlas seadusega, tegutseksid 60% tulevikus sularahatehingu tuvastavast audiitoritest ja 40% raamatupidamisteenuse pakkujatest kooskõlas RahaPTS-iga.

Vastustest selgus, et 3 audiitorit ja 7 raamatupidamisteenuse pakkujat koguksid üle 32 000 euro suuruse sularahatehingu korral täiendavat infot, näiteks „Selgitan selle tehinguga seotud algdokumentid ja tehingu eesmärgi. Kontrollin selle tehingu õigsust“ või „Küsiksin tehingu sooritajalt ehk oma kliendilt, kellega ja kas ikka on selline tehing tehtud. Kuid tema kinnitusest reeglina piisab- raamatupidajana pole mul alust selles vastuses kahelda. Pakuksin talle võimalust kontrollida tausta.“. 3 audiitorit kontrolliksid asjaolusid ning rahapesukahtluse korral teavitaksid, näiteks „Kontrolliksin põhjalikult asjaolusid, küsitleksin juhtkonda. Kui tõepoolest on tegu rahapesu kahtlusega, informeeriksin rahapesu andmebürood.“ Seega 3 audiitorit arvasid, et summapõhiselt tuleb teatata vaid rahapesukahtluse tekkimisel, mis on vastuolus RahaPTS-i nõuetega. 1 audiitor ja 3 raamatupidamisteenuse pakkujat hoiduksid või jätaksid üle 32 000 euro suuruse sularahatehingu tegemata. RahaPTS ei sätesta võimalust üle

piirsumma sularahatehingu korral tehingust keelduda ja ärisuhet lõpetada. RahaPTS annab sellise võimaluse rahapesukahtluse tekkimine. 9 raamatupidamisteenuse pakkujat ei tea, mida üle piirsumma sularahatehingu korral täpselt tegema peab. Küsimuse vastustest selgub, et 60% raamatupidamisteenuse pakkujatel ja 40% audiitoritel puudub selge arusaamine RahaPTS-is toodud summapõhisest sularahatehingute teatamise kohustusest ja selle eesmärgist ning kohati on see arusaam ekslik.

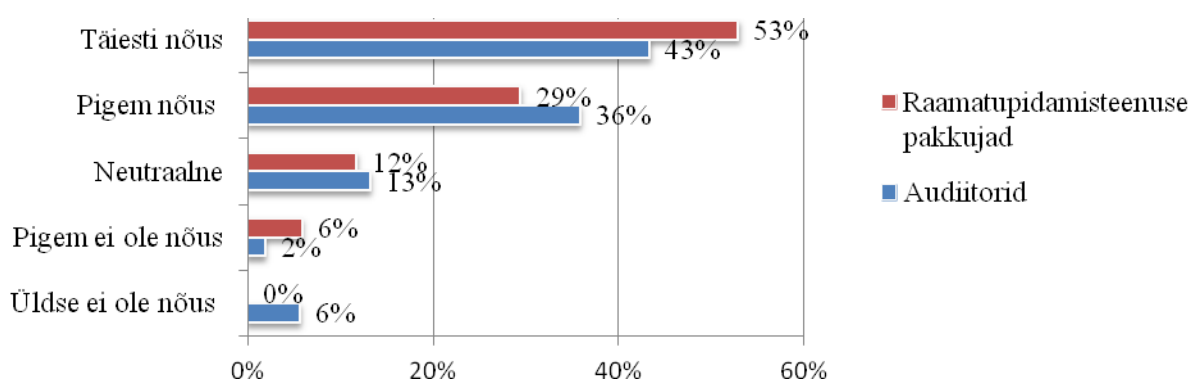
Eeltoodud teatamiskohustust käsitlevate küsimuste vastustest järeldub, et teatamiskohustuse täitmisel esineb puudusi nii audiitorite kui ka raamatupidamisteenuse pakkujate seas, kuid tunduvalt suurem on probleem raamatupidamisteenuse pakkujatel teatamiskohustuse täitmisel. FI eksperdi arvates on selle põhjuseks ajaolu, et audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad üldjuhul ei tee tehingute kontrolli/analüüsi lähtuvalt RahaPTS-is sätestatud eesmärkidest. Näiteks üksiktehingute kontrolli eesmärk on seotud vastavate raamatupidamis- või audiitoritegevuse põhimõtetega, mis oma loomult erinevad hoolsusmeetmete täitmise kontrolli põhimõtetest. Samuti võib audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmise kitsendavaks asjaoluks olla lepinguga piiritletud tegevused.

Küsitluse tulemusel selgus, et mitmed audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad peavad summapõhise teate saatmise aluseks kahtluse tekkimist, mida ei saa pidada seadusega kooskõlas olevaks. Kirjeldatud probleemi lahendamine on RABi ekspert arvates võimalik rahapesu koolitustel summa- ja kahtluspõhise teatamiskohustuse olemuse ning eesmärgi lahtiseletamisega. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadlikkust rahapesust ja praktilisi oskusi kahtlaste tehingute äratundmiseks on vaja tõsta. Eksperti arvates takistab teatamiskohustuse täitmist psühholoogiline barjäär, mida erialakirjanduses on nimetatud kui valmisoleku puudumine oma kliendi kohta teatada. Psühholoogilise barjääri ületamiseks usaldusliku kliendisuhete ja teatamiskohustuse vahel on vajalik põhjalik selgitustöö rahapesu ohtlikkusest ühiskonnale ja sellest tulenevast suurest avalikust huvist, mis annab riigile õiguse isiku põhiõiguste riiveks. Kuigi RABi eksperdi arvates oleks olulisem teatada kahtlusepõhiselt, on summapõhiselt sularahatehingutest teatamine psühholoogiliselt lihtsam, sest teatada tuleb niikuinii ning kahtluse ei ole vaja välja tuua.

Järgnevalt on analüüsitud Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnanguid põhjustele, miks nende arvates audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi teatada RABile rahapesu kahtlusest. Küsimuste koostamisel ja vastuste analüüsimisel

lähtuti käesoleva töö punktis 1.3.2 toodud teatamiskohustuse täitmist mõjutavatest asjaoludest (vt joonis 2).

Raamatupidamisteenuse pakkujate ja audiitorite arvates ei esine nende tegevuses rahapesukahtlusele viitavaid asjaolusid. Seda näitas nende hinnangute keskväärtused, mis oli audiitorite vastuste puhul 4,09 ja raamatupidamisteenuse pakkujatel 4,29 (vt lisa 9). Küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 82% ja audiitoritest 79% olid nõus, et nende tegevuses ei esine rahapesukahtlusele viitavaid asjaolusid, seega ei ole alust teatamiseks (vt joonis 7).

Joonis 7. Vastuste jagunemine väitele, et audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate tegevuses ei esine rahapesule viitavaid asjaolusid
Allikas: (Autori koostatud küsitluse tulemuste põhjal)

Asjaolu, et audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate tegevuses üldiselt ei esine rahapesule viitavaid asjaolusid, ei anna neile alust eirata RahaPTS-i nõudeid. Sellegi poolest tuleb audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel täita hoolsuskohustusi ning olla tähelepanelik võimalike rahapesule viitavate asjaolude suhtes. RABi ekspert selgitas, et audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel on piisavalt oluline osa rahapesu tõkestamise süsteemis, et mitte jätta neid tähelepanuta. Nad aitavad katta sektoreid, mida on RABil otseselt kontrollida raske. Siin peetakse silmas kauplejaid kaubandustegevuse seaduse tähenduses ja mittetulundusühinguid, kes on RahaPTS-i mõistes kohustatud subjektid tingimuslikult, st juhul, kui neile makstakse/annetatakse sularahas rohkem, kui seaduses sätestatud piir. Ühelt poolt aitavad audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad oma klientidel aru saada, millal neil tekivad seadusega pandud kohustused ning teiselt poolt

aitavad RABil selliseid kohustatud isikuid leida. Seda juhul, kui nad saadavad RABile summapõhise teate.

Küsimuste kommentaaridena oli 6 audiitorit ja üks raamatupidamisteenuse pakkuja lisanud, et enamus nende kliente on väikese käibega ettevõtted ning ei tee selliseid tehinguid, mille suhtes võiks tekkida kahtlus (vt lisa 6 punkte 23 ja 25). Samuti on mitmel korral täheldatud, et ettevõtted, kes võiksid raha pesata, suure tõenäosusega ei kasuta audiitor- ja raamatupidamisteenuseid (vt lisa 6 punkti 23). Üks raamatupidamisteenuse pakkuja on väitnud, et tal ei ole 25 aasta jooksul kordagi rahapesukahtlust tekkinud (vt lisa 6 punkti 25). Üks raamatupidamisteenuse pakkuja on kommenteerinud, et *„küsimus ei ole niivõrd kohustuste täitmisel, kuid arvan, et audiitor/raamatupidamisteenuse pakkujad saaksid hoopis tõhusamalt rahapesu tõkestamisele kaasa aidata, aga raamatupidamisteenuse ostjad ja auditikohustuslased reeglina ei tegele selliste tehingutega, kuivõrd nad teavad, et audiitorid ja raamatupidamisteenuse ettevõtte töötajad on oluliselt paremini koolitatud ja teadlikud kohustustest ja seetõttu rahapesu kavandavad ettevõtjad ei otsigi teenust, rääkimata auditist. Pigem kasutatakse juhuslike ja väiksemate teadmistega raamatupidajate teenust“* (vt lisa 6 punkti 23).

Analüüsid auditiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvamusi RahaPTS-i teatamiskohustuse täitmata jätmise põhjustest selgus, et need kattuvad suures osas üldiste RahaPTS-i nõuete täitmata jätmise põhjustega. Audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad nõustusid, et teatamiskohustuse mittetäitmise põhjus võib olla teadmatus RahaPTS-i teatamiskohustusest ja rahapesukahtluse ära tundmiseks vajalike teadmiste puudumine. Seda kinnitas nende hinnangute keskvaärtused, mis audiitoritel oli 3,42 ja raamatupidamisteenuse pakkujatel 3,75 (vt lisa 9). Kuna raamatupidamisteenuse pakkujad ja audiitorid pidasid mitteteatamise põhjuseks rahapesukahtluse ära tundmiseks vajalike teadmiste puudumist, tuleks korraldada vastavaid koolitusi ning ajakohastada auditiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate poolt rahapesu andmebüroole esitatava teate koostamise juhendit.

Auditiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangu keskvaärtus hooletusele kui teatamiskohustuse mittetäitmise põhjusele oli vastavalt 3,02 ja 2,84 (vt lisa 9). See näitas, et nad olid selle väite osas eriarvamusel. Küsitluse vastustest selgus, et 43% raamatupidamisteenuse pakkujatest ei nõustunud, et teatamiskohustuse täitmata jätmise põhjus võiks olla hooletus (vt lisa 6 punkti 24). Sellest järeldub, et raamatupidamisteenuse pakkujad ei usu, et keegi jätkaks tahtlikult RABile teatamata. Samas auditiitorid ei välistanud

teatamiskohustuse mittetäitmise põhjusena hooletust. Küsitluse vastustest selgus, et 39% audiitorite arvates ei teatata RABile hooletusest (*Ibid.*).

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangud ressursside puudumisele ja hirmule kui teatamiskohustuse mittetäitmise põhjusele olid erinevad. Audiitorite hinnangute keskvärtus ressursside puudumisele oli 2,62 ja hirmule 2,58, millest järeldub nende mittenõustumine minetatud mitteteatamise põhjustega (vt lisa 9). Samas oli raamatupidamisteenuse pakkujate hinnangute keskvärtus ressursside puudumisele 3,25 ja hirmule 3,10 (*Ibid.*). Sellistest tulemustest järeldub, et raamatupidamisteenuse pakkujate jaoks oli ressursside puudumine ja hirm klientide vähenemise ees võimalik mitteteatamise põhjus. Üks raamatupidamisteenuse pakkuja on kommentaarina lisanud, et „*suurem põhjus on teadmatus, mida millal tuleks teha (isiku tuvastamine, tehingust teatamine) ning raamatupidamisteenustel ka kliendisuhete lõppemise hirm*“ (vt lisa 6 punkti 23).

Uuringus paluti vastajatel lisada vabas vormis täiendavaid põhjuseid, miks nende arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi täita RahaPTS-is toodud kohustusi, sealhulgas teatamiskohustust. Mitu vastajat on toonud teatamiskohustuse mittetäitmise põhjusena välja veebipõhise teate esitamise keerukuse, väites, et „*rahapesust teatamine on keeruline, ankeet on väga pikk ja põhjalik, teataja enda kohta tahetakse väga palju andmeid saada*“ ja „*teatise formaat Rahapesu Andmebüroo veebilehe kaudu esitamiseks on halva ülesehitusega ning pidevalt esineb tehnilisi probleeme*“ (*Ibid.*). Töö autor teeb soovitusel RABile veebipõhise teatamise vormi lihtsamaks muutmiseks vähendades teate saatnud isiku kohta küsitud andmete hulka. Töö autori arvates võiks piirduda teate saatja nime ja registri- või isikukoodi küsimisega, kuna selle abil on võimalik erinevatest registrist täiendav informatsioon X-tee päringuga juurde koguda.

Küsimustikule vastanud audiitorid on teatamiskohustuse mittetäitmise põhjusena toonud välja välise kontrolli puudumise raamatupidamisteenuste pakkujate tegevuse üle ning nende teenuse madala kvaliteedi, väites järgmist (vt lisa 6 punkte 23 ja 25):

- *Teenuspakkujate töö madala kvaliteedi ja hinna suhe.*
- *Nad pidevalt rikkuvad teatamise kohustust ja karistust ei saa – kes siis sellistes tingimustes hakkab midagi tegema, see on ju lisatöö.*
- *Kahjuks ei ole raamatupidamisteenuste pakkujate töö kvaliteet rahuldav (pigem väga madal), kuna seadus ei sekku nende tegevusse ja täiesti puudub väline kontroll nende*

tegevuse üle. See asjaolu soodustab muuhulgas RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmist.

- *Raamatupidamisteenuste pakkujate turg on üle paisutatud. Paljud teenuse osutajad ei oma piisavalt haridust ja kogemusi, ei osaleta täiendkoolitustel, kuna teenust pakutakse odavalt ja ei ole piisavalt raha koolituste eest tasumiseks. Osa raamatupidamisfirmadest pole üldse teadlikud RahaPTS-st.*

Rahvusvahelistes uuringutes on jõutud järelduseni, rahapesu tõkestamise nõuete täitmata jätmise põhjus võib olla teadlik valik (vt alapeatükki 1.3). Sikka (2008, 286–290) hinnangul on mõned raamatupidamis- ja auditeerimisettevõtted kalkuleerinud, et tulu reeglite rikkumisest ületab kulu karistustest. Juhul kui puudub tõhus järelevalve ja nõuete eiramise tuvastamisel vastutus, soodustab see RahaPTS-i nõuete täitmata jätmist. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is toodud teatamiskohustuse täitmist saab mõjutada järelevalve käigus RAB (vt punkt 1.3.2). Töö autor teeb ettepaneku RABile tõhustada oma järelevalvet audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmise osas. FI ekspert soovitas audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is toodud kohustuste täitmise parendamiseks kasutada asjakohast järelevalvelist tegevust. Töö autor on teadlik, et RahaPTS-i nõuete täitmise järelevalve kohapealse kontrolli meetodil on ressursimahukas tegevus. Pai (2013, 36–62) magistritöös „Kaugkontrolli rakendamine rahapesu andmebüroo riikliku järelevalve tegevuses“ selgus, et RAB rakendab kohustatud isikute järelevalveks lisaks kohapealsele kontrollile sellest vähemkoormavat järelevalvemeetodit – kaugkontrolli. Pai on soovitanud RAB järelevalvetegevuses kasutada kaugkontrolli juhul, kui on vaja lühikese aja jooksul tõsta suure hulga subjektide teadlikkust kehtivatest nõuetest. Küsitluse tulemusel selgus, et raamatupidamisteenuse pakkujate teadlikkus kehtivatest nõuetest on madalam kui audiitoritel, mistõttu oleks vaja lühikese aja jooksul tõsta nende teadlikkust kehtivatest nõuetest. RABi ekspert mõõnis, et raamatupidamisteenuse pakkujad on teenimatult RAB tugevama tähelepanu alt välja jäänud. Kuna raamatupidamisteenuse pakkujate üle ei ole analüüsitud perioodil tehtud kaugkontrolli, soovitab töö autor raamatupidamisteenuse pakkujate teadlikkuse tõstmiseks kasutada kaugkontrolli meetodil järelevalvet.

Teaduskirjanduses on RahaPTS-i nõuete, sh teatamiskohustuse täitmata jätmise põhjusena välja toodud valmisoleku puudumine oma kliendi kohta teatada (vt punkt 1.3.2). Mõiste valmisolek tähendab moraalseid ja eetilisi tõekspidamisi, mille alusel tehakse otsus

mitte teatada. Mõiste hõlma ka ausust ja selle puudumist. Äärmisel juhul võib see väljenduda ebaausas teos – teadlikult rahapesus osalemises, millele on viidanud oma kommentaarides küsimustikule vastanud audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad. Mitchell ja Sikka (2002) on põhjendanud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu skeemides osalemist sellelt teenitava suure tuluga – vahendustasuna võidakse küsida kuni 20% pestud varast. Küsimustikule vastanud on RahaPTS-i nõuete täitmata jätmise põhjustena märkinud järgmist (vt lisa 6 punkte 23 ja 25):

- *Üksikut tehingut (nt. aastate jooksul) ei pruugita rutiinsete tegevuste raames märgata ning seostada selle tagajärgi oma kohustustega.*
- *Laiskus.*
- *Kuritegelik maailm areneb kiiremini kui selle vastu võitlemise kogemused.*
- *Eetika ja aususe puudumine.*
- *Juhul kui raamatupidaja on ise kaasatud tehingutesse ja saab sellest ka konkreetset tulu.*

Eeltoodud põhjuseid saab kirjeldada audiitorite või raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmiseks valmisoleku puudumisega. Vastustest järeldub, et Eesti audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad võivad jätta teadlikult teate saatmata. RABi ekspert oli seisukohal, et kui erinevused ettevalmistuses kõrvale jätta, on põhiprobleemiks psühholoogiline piir usaldusliku kliendisuhete ja teatamiskohustuse vahel. Selle ületamiseks on vajalik põhjalik selgitustöö rahapesu ohtlikkusest ühiskonnale ja sellest tulenevast suurest avalikust huvist, mis annab riigile õiguse isiku põhiõiguste riiveks. Valmisoleku puudumine oma kliendi kohta teatamiseks võib tingitud olla Eesti ajaloolis-kultuurilisest eripärast. Eesti võrdlemisi noor turumajanduslik ühiskond, mida on tugevalt mõjutanud riigi kommunistlik ajalugu, alles kohaneb rahvusvahelistest normidest pärinevate rahapesu tõkestamise nõuetega.

Selleks, et anda täiendav hinnang teatamiskohustuse täitmisele, on järgmises alapeatükis analüüsitud ja võrreldud Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmist teiste riikide, Soome ja Hollandi vastavate andmetega.

2.4. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmine ja selle võrdlus Soome Vabariigi ja Hollandi Kuningriigi vastavate andmetega

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse RABi aastaraamatutes toodud informatsiooni audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmise kohta. Analüüsitava perioodi alguse valikul lähtutakse praegu kehtiva RahaPTS-i kehtima hakkamise aastast – 2008 (vt alapeatükk 1.2). See tagab, et erinevate aastate andmed on omavahel võrreldavad. Kuna ülevaade RABi tegevusest 2013. aastal ei olnud magistritöö kirjutamise hetkel kättesaadavad, ei ole nimetatud aastat uuringusse kaasatud. Eeltoodust lähtuvalt analüüsitakse audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmist aastatel 2008–2012.

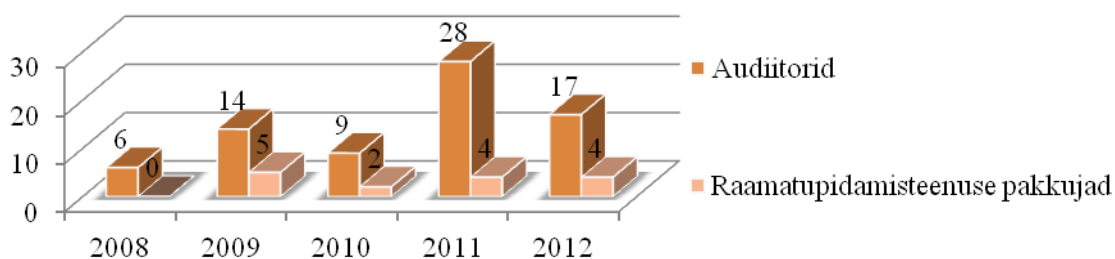
Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt oli Eestis seisuga 25.06.2007 Audiitorkogu liikmena 357 audiitorit ja 63 audiitorühingut ja umbes 500 raamatupidamisteenuse pakkujat (Seletuskiri...2007). MONEVAL 2008. aasta hindamisraporti kohaselt on Eestis teatamiskohustusega audiitoreid 361 ja raamatupidamisteenuse pakkujaid 768 (MONEVAL...2008, 155). Raamatupidamisteenuse pakkujate arvu on keeruline hinnata, sest raamatupidamise- ja nõustamisteenus võib äriühingul olla nii põhitegevus kui ka kõrvaltegevus. Hinnang tegevusele tuleks anda majandusaasta aruande järgi. Rahandusministeeriumi andmetel oli 2013. aasta lõpus äriregistrile 2012. aasta majandusaasta aruande esitanud ettevõtjate aruannete põhjal selliseid ettevõtjaid, kellel põhi- või kõrvaltegevusalaks on märgitud raamatupidamisteenus või maksunõustamisteenus, kokku 3156. Antud tulemus hõlmab nii raamatupidamisteenuse pakkujaid kui ka maksunõustamisteenuse pakkujaid, keda käesolevas magistritöös ei käsitleta. Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator (EMTAK) 69201 tähistab auditeerimise tegevust ning 69202 raamatupidamise ja maksualast nõustamistegevust. Eeltoodust lähtuvalt ei ole EMTAK koodi alusel võimalik äriregistris raamatupidamisteenuse ja maksunõustamisteenuse pakkujaid eristada, mistõttu ei ole võimalik täpselt määrata kui palju on Eestis raamatupidamisteenuse pakkujaid. Kuna teatamiskohustusega audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvu igal analüüsitud aastal ei ole võimalik täpselt määrata,

lähtutakse magistritöö arvutustes MONEVAL hindamisraportis toodud andmetest – 361 teatamiskohustusega audiitorit ja 768 raamatupidamisteenuse pakkujat.

RABi üheks peamiseks ülesandeks on rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega teabe kogumine, registreerimine, töötlemine ja analüüsimine. Selle käigus kontrollitakse, kas RABile edastatud andmed on olulised rahapesu või sellega seotud kuritegude, samuti terrorismi rahastamise vältimiseks, tuvastamiseks või uurimiseks. (RahaPTS § 37 lg 1 p 1) Seaduse mõistes kohustatud isikud peavad edastama rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega teabe summa- või kahtluspõhise teatena RABil.

RABile saabunud teadete arv on viimase 5 aastaga märkimisväärselt kasvanud. Majanduslanguse aastatel 2008 ja 2009, mil Statistikaameti andmetel oli SKP aheldatud väärtuse muutus võrreldes eelmise perioodiga negatiivne (vt lisa 1), on RABile saadetud teadete arv olnud kõige suurem. Samas majanduskasvu perioodil 2010–2012 on saadetud teadete arv vähenenud. See viitab võimalikule majanduskasvu ja teatamiskohustuse aluseks olevate asjaolude esinemise pöördvõrdelisele seosele. Samas audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadete arv erinevatel aastatel samale seosele ei viita.

Kuigi Eestis tegutsevaid audiitoreid on vähema kui raamatupidamisteenuse pakkujaid, on nad analüüsitud viiel aastal saatnud RABile viis korda rohkem teateid kui raamatupidamisteenuse pakkujad. Sama olukorda kinnitas magistritöös tehtud küsitlus (vt punkt 2.3.1). Selle ebakõla põhjuseks võib olla raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmata jätmine teadmatusel. Audiitorid on kõige rohkem teateid saatnud aastal 2011 ja raamatupidamisteenuse pakkujad aastal 2009, vastavalt 28 ja 5 teadet aastas (vt joonis 8).

Joonis 8. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu andmebüroole saadetud teadete arv aastatel 2008–2013

Allikas: (RAB...2009; RAB...2010; RAB...2011; RAB...2012; RAB...2013)

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu andmebüroole saadetud teateid analüüsid selgub, et 87% teadetest (77 teadet 89-st) on summapõhised ning 13% kahtluspõhised teated (vt tabel 5). Analüüsitud perioodil on audiitorid saatnud 2 rahapesu kahtlusega ja 6 täpsustamata kahtlusega teadet ning raamatupidamisteenuse pakkujad 3 rahapesu kahtlusega ja 1 täpsustamata kahtlusega teadet, samas terrorismi rahastamise kahtlusest ei ole nad kordagi teavitanud.

Tabel 5. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teated aastatel 2008–2012

Teate saatja ja teate liik	2008	2009	2010	2011	2012	Kokku
Audiitorite teated kokku	6	14	9	28	17	74
...sh kahtlus täpsustamata	1	0	0	5	0	6
...sh rahapesukahtlus	2	0	0	0	0	2
...sh summapõhine	3	14	9	23	17	66
Raamatupidamisteenuse pakkujate teated kokku	0	5	2	4	4	15
...sh kahtlus täpsustamata	0	0	0	0	1	1
...sh rahapesukahtlus	0	3	0	0	0	3
...sh summapõhine	0	2	2	4	3	11
Kokku	6	19	11	32	21	89

Allikas: (Autori koostatud RAB...2009, RAB...2010, RAB...2011, RAB...2012, RAB...2013 andmete põhjal)

Põhjus, miks kahtluspõhiseid teateid on saadetud vähem kui summapõhiseid teateid, võib olla selles, et rahapesu kahtlusega asjaolusid ei ilmne audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate majandustegevuses. Küsitluse tulemusel selgus, et 82% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 79% audiitoritest arvab, et nende tegevuses ei esine rahapesukahtlusega asjaolusid. Samuti võib olla põhjuseks see, et nad ei oska tuvastada tegevusi või asjaolusid, mille tunnused osutavad rahapesule või sellise tegevuse katsele (vt punkt 1.3.2). Selle väitega nõustus 59% küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 51% audiitoritest. RABi ekspert oli seisukohal, et teatamiskohustuse täitmata jätmise üheks põhjuseks on teadmatus, kuid lisaks sellele psühholoogiline barjäär olla „pealekaebaja“ oma kliendi suhtes, kellega muidu peaks olema usalduslikud suhted. Erinevalt kahtluspõhisest teatamiskohustusest, on summapõhine teatamiskohustuse tekkimine määratletud konkreetse kriteeriumiga – sularahatehing üle 32 000 euro. Sellised tehingud on kergemini tuvastatavad, mis võib olla suurema summapõhiste teadete arvu põhjuseks. Ekspert on toonud välja, et kuigi olulisem oleks teatada kahtlusepõhiselt, on summapõhiselt

sularahatehingutest teatamine psühholoogiliselt lihtsam, kuna teatada tuleb niikuinii ning kahtluse ei ole vaja välja tuua.

Täpsustamata kahtlusega teade tähendab, et teate saatja ei ole määranud, kas teate saatmise ajendiks on rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus, kuid sellegi poolest on tegemist kahtluspõhise teatega. Seda kinnitab MONEYVAL 2011. aasta järelraport Eestile, kus on toodud välja audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste ja summapõhiste teadete statistika (Estonia...2011, 41). Teade edastatakse RABile suuliselt, kirjalikult või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (RahaPTS §33 lg 3). Siseminister määrusega kehtestatud teate vormi ja selle täitmise juhendi kohaselt on 5 teate liiki: rahapesu kahtlus, terrorismi rahastamise kahtlus, sularahatehing üle piirsumma, RSS subjekti kahtlus või RSS subjekt (Määrus nr 55... 2010). Digitaalsel vormil teate edastamisel on kohustuslik valida teate liik rippmenüüs oleva nelja valiku (rahapesu kahtlus, terrorismi rahastamise kahtlus, sularahatehing üle piirsumma, rahvusvahelise sanktsiooniseaduse subjekti) seast. Kehtestatud teate vormi ega selle digitaalse vormiga ei ole võimalik saata kahtlust täpsustamata teadet. Täpsustamata kahtlusega tehingud on suuliselt või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis RABile esitatud, mistõttu on teate liik määramata. Käesolevas töös käsitletakse teated, mille kahtlus on täpsustamata, kahtluspõhise teatena. Eeltoodust lähtuvalt on audiitorid saatnud analüüsitud perioodil 8 ja raamatupidamisteenuse pakkujad 4 kahtluspõhist teadet, kokku 12 kahtluspõhist teadet (vt tabel 5).

Analüüsitud viiel aastal on audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad edastanud kokku 89 teadet. Aastas saadetud teadete arv on tõusva trendiga. Aastal 2011 on teadete arv kõige suurem – 32. Analüüsitud viiel aastal on audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete osatähtsus kõigist RABile saadetud teadetest olnud võrdlemisi marginaalne, jäädes vahemikku 0,04–0,24% kõigist teadetest (vt lisa 11). Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete osatähtsus analüüsitud viiel aastal on keskmiselt 0,13% kõigist RABile saadetud teadetest.

Analüüsitud perioodil on audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus olnud võrdlemisi marginaalne, jäädes vahemikku 0–0,08% kõigist kahtluspõhistest teadetest (vt lisa 11). Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus analüüsitud viiel aastal on keskmiselt 0,04% kõigist rahapesu andmebüroole saadetud kahtluspõhistest teadetest.

Alljärgnevalt võrreldakse Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmist kahe ELi liikmesriigi, Soome Vabariigi ja Hollandi Kuningriigi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustust kajastavate andmetega. Liikmesriikidel on kohustus üle võtta direktiivides sätestatu oma siseriiklikku õigusesse, mistõttu peavad kõikide liikmesriikide rahapesu tõkestamise süsteemid põhinema kolmandal rahapesu direktiivil 2005/60/EÜ. Nimetatud direktiivi artikkel 22 sätestab kohustatud isikute, sh audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest teavitamise kohustuse. Käesolevas töös ei võrrelda ja analüüsita terrorismi rahastamise kahtluse põhjal saadetud teateid, kuna analüüsitud perioodil ei ole Eesti audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad saatnud ühtki nimetatud teadet. Kuigi nimetatud direktiiv ei kirjuta ette summapõhise teatamiskohustuse seadmist, on Eesti RahaPTS-is toodud üle piirsumma (32 000 eurot) sularahatehingutest teatamise kohustus. Seaduse seletuskirjas on summapõhist teatamiskohustust põhjendatud järgmiselt – Eesti panganduse kõrge tehnoloogiline tase võimaldab kiirelt ja turvaliselt teha sularahata arveldusi. Seetõttu ei ole mingit põhjust teha tsiviilkäibes suuresummalisi sularahatehinguid. Samas on just suuresummalised sularahatehingud sageli seotud rahapesuskeemidega. (Seletuskiri...2007) Seega saab Eesti summapõhist teatamist tinglikult pidada konkreetse kriteeriumiga määratud kahtluspõhiseks teatamiseks. Käesolevas töös võrreldakse Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate nii kahtluspõhiseid kui ka summa- ja kahtluspõhiseid teateid Soome ja Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadetega.

Liikmesriikides, kus kutsesüsteemist tulenevalt ei eristata raamatupidajad ja audiitoreid, kajastatakse nende kahtluspõhiseid teated kui ühelt kohustatud subjekti liigilt laekunud teated. Näiteks Hollandi rahapesu tõkestamise regulatsioonis ei eristata audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid, vaid neid tähistatakse ühe mõistega – ingl *accountants* (WWFT...2008). Alapeatükis 1.2 kirjeldatud rahapesu kolmas direktiiv võimaldab audiitoreid ja raamatupidamisteenuse pakkujaid üheskoos käsitleda, kuna direktiivis on nende isikute rahapesu tõkestamise kohustus sätestatud artikli ühes alampunktis. Hollandi ja Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmist iseloomustavaid andmete võrdlemiseks liidetakse Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teated.

Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhise teatamiskohustuse täitmist iseloomustavate andmete võrdlemine Soome samalaadsete andmetega on põhjendatud mõlema riigi sarnase raamatupidajate ja audiitorite kutsesüsteemiga. Sellest tulenevalt on

Soome rahapesu tõkestamise regulatsioonis audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad eristatud. Sarnaselt Eestiga, on Soome Vabariigis nii audiitoritel (Laki rahanpesun... § 2 lg 17 ja 18) kui ka raamatupidamisteenuse pakkujatel (Laki rahanpesun... § 2 lg 21) kohustus teatada kahtluspõhiselt tehingutest (Laki rahanpesun... § 23). Lisaks eelnevale õigustab Eesti ja Soome võrdlemist kahe riigi sarnane kriminaalpoliitiline situatsioon, eelkõige sarnased rahapesu tüpoloogiad ja trendid, mida on kirjeldatud aastaraamatutes (Keskus...2011, Keskus...2012, RAB...2012, RAB...2013). Soome rahapesu tõkestamise seaduses ei ole sätestatud summapõhist teatamiskohustust.

FATFi 2007. aasta raporti kohaselt oli Soomes Kaubanduskoja Audiitorkogu poolt vannutatud vandeaudiitoreid 712 ja audiitorühinguid 40 ning piirkondliku Kaubanduskoja Audiitorkomitee poolt vannutatud audiitoreid 760 ja audiitorühinguid 27 (Third...2007, 26). 2013. aastal on Soome Kaubanduskoja Audiitorkogu poolt vannutatud vandeaudiitoreid 756 ja audiitorühinguid 40 ning piirkondliku Kaubanduskoja Audiitorkomitee poolt vannutatud audiitoreid 637 ja audiitorühinguid 36 (The Auth...2013). Kuna Soome audiitorite arvu igal analüüsitud aastal ei ole võimalik täpselt määrata, lähtutakse magistritöö arvutustes Soome vannutatud audiitorite 2007. ja 2013. aasta keskmisest arvust – 1 433. Soomes ei ole täiendavat raamatupidaja kutseala regulatsiooni ning enamus neist ei ole kutsealaselt organiseerunud, seega ei ole võimalik täpselt määrata kui palju on Soomes raamatupidamisteenuse pakkujaid (Third...2007, 26). Eeltoodust lähtuvalt ei võrrelda käesolevas töös raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvu suhet.

Soome RAB on tabelis 6 toodu kohaselt saanud aastatel 2008–2012 audiitoritelt 98 ja raamatupidamisteenuse pakkujatelt 25 teadet, mõlemalt subjektilt kokku 123 kahtluspõhist teadet. Sarnaselt Eestiga, on Soome audiitoritelt laekunud rohkem teateid kui raamatupidamisteenuse pakkujatelt. Analüüsitud perioodil on Soome audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus RABile saadetud kahtluspõhistest teadetest olnud võrdlemisi marginaalne, jäädes vahemikku 0,06–0,09% kõigist teadetest (vt tabel 6). Soome audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus analüüsitud viiel aastal on keskmiselt 0,08% kõigist kahtluspõhistest teadetest.

Tabel 6. Soome rahapesu andmebüroole saadetud kahtluspõhiste teadete arv ning audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete osatähtsus perioodil 2008–2012

Teadete arv ja osatähtsus	2008	2009	2010	2011	2012	Kokku
Teadete arv	22 788	27 836	21 490	28 378	53 315	153 807
...sh audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadete arv	19	23	17	18	46	123
.....sh audiitorite teadete arv	12	16	17	15	38	98
.....sh raamatupidamisteenuse pakkujate teadete arv	7	7	0	3	8	25
Osatähtsus (%)	0,08	0,08	0,08	0,06	0,09	0,08*

Allikas: (Autori arvutused Keskus...2008, Keskus...2009, Keskus...2010, Keskus...2011, Keskus...2012 andmete põhjal)

Märkus: * keskmine osatähtsus

Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kõigi teadete keskmine osatähtsust on 0,13% ja kahtluspõhiste teadete keskmine osatähtsus 0,04%. Seega Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadete osatähtsus kõigist teadetest on mõnevõrra suurem kui Soomes. Samas Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest on kaks korda väiksem kui vastav näitaja Soomes.

Analüüsitud perioodil on Soome audiitorite kahtluspõhise teatamiskohustuse täitmine olnud kasvava trendiga, jäädes vahemikku 12–38 teadet aastas (vt tabel 6). Soome audiitorid on saatnud analüüsitud viiel aastal keskmisel 20 teadet aastas. Samas Eesti audiitorid ei ole analüüsitud viiest aastast kolmel saatnud ühtegi kahtluspõhist teadet. Soome audiitorite saadetud kahtluspõhiste teadete arvu suhe audiitorite arvuga on analüüsitud perioodil 0,84–2,65, keskmiselt 1,4%. Vastav suhtarv Eesti audiitorite saadetud kahtluspõhiste teadete ja audiitorite arvu kohta on samal perioodil vahemikus 0–1,39, keskmiselt 0,4% (vt lisa 12). Seega saadetakse Eestis audiitorite kohta vähem kahtluspõhiseid teateid kui Soomes. Tulemus võib viidata Eesti audiitorite teatamiskohustuse täitmata jätmisele.

Analüüsitud perioodil on Soome raamatupidamisteenuse pakkujad saatnud kuni 8 teadet aastas (vt tabel 6). Samal perioodil on Eesti raamatupidamisteenuse pakkujad saatnud kuni 3 kahtluspõhist teadet aastas, samas ei ole Eesti raamatupidamisteenuse pakkujad analüüsitud viiest aastast kolmel saatnud ühtegi kahtluspõhist teadet. Nii Eesti kui ka Soome raamatupidamisteenuse pakkujate vähete teadete põhjuseks võib olla teatamiskohustuse täitmata jätmine.

Järgmisena võrreldakse Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhise teatamiskohustuse täitmist Hollandi samalaadsete andmetega. Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustus on heal tasemel. FAFT on oma 2011. aasta raportis hinnanud Hollandi DNFBP, kelle hulka kuuluvad audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad, teatamiskohustuse täitmist kordades paremaks võrreldes sarnaste majandustega riikidega (Belgia, Kanada, Itaalia, Hispaania) (Mutual...2011, 239). Raportis on rõhutatud, et audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmine on tõhus (Mutual...2011, 12). Raporti kohaselt oli 2010. aastal Hollandis 18 860 audiitorit ja raamatupidamisteenuse pakkujat (Mutual...2011, 245). Kuna audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arv Hollandis igal analüüsitud aastal ei ole täpselt teada, lähtutakse magistritöö arvutustes raportis toodud andmetest – 18 860 audiitorit ja raamatupidamisteenuse pakkujat.

Hollandi audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel on kohustus teatada ebatavalistest tehingutest (ingl *unusual transactions*). Hollandi rahapesu tõkestamise süsteemis eristatakse ebatavalisi (ingl *unusual transactions*) ja kahtlasi tehinguid (ingl *suspicious transactions*). Hollandi süsteemi kohaselt teatavad kohustatud isikud RABile ebatavalistest tehingutest (Annual...2012, 15). Hoolimata sellest, et teadet nimetatakse inglise keeles ebatavalise tehingu teateks (ingl *report of unusual financial transactions*), siis sisuliselt on tegemist punktis 1.3.2 kirjeldatud kahtlase tehingu teatega (ingl *suspicious transaction report – STR*). Juhul kui Hollandi RAB tuvastab oma analüüsi käigus, et ebatavalised tehingud on seotud kriminaalse tegevusega, siis edastatakse vastav info kahtlaste tehingutena (ingl *suspicious transaction*) siseriiklikele või rahvusvahelistele uurimisasutustele (Annual...2012, 15). Töö autori hinnangul on vastavad edastused analoogsed Eesti RABilt uurimisasutustele kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saadetud materjalidega. Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud ebatavalised tehingud on oma olemuselt ja sisult samaväärsed Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhiste teadetega. Magistritöös võrreldakse Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teateid Hollandi ebatavaliste tehingute kui kahtluspõhiste teadetega.

Hollandi RABi aastaraamatutes on toodud lisaks eelnevale info audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate ebatavaliste tehingute alusel uurimisasutustele edastatud kahtlaste tehingute arv, nende kogusumma ning teateid saatnud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arv (vt lisa 13). Eesti RABi aastaraamatutes on toodud

edastatud materjalidega seotud teadete üldine arv, nende teadetega seotud tehingute kogusumma, kuid seda ei ole liigendatud teate saatnud subjektide, st audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate põhisel. Seega ei ole Eesti RABi aastaraamatutes vastavat infot võrreldaval kujul esitatud. Eeltoodust tulenevalt ei võrrelda magistritöös kahe riigi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhiste teadete põhjal uurimisasutustele edastatud teadete arvu ja nendega seotud tehingute summasid.

Hollandi RAB on tabelis 7 toodu kohaselt saanud aastatel 2008–2012 audiitoritelt ja raamatupidamisteenuse pakkujatel kokku 1606 kahtluspõhist teadet. Analüüsitud perioodil on Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate edastanud 89–617 teadet aastas.

Tabel 7. Hollandi rahapesu andmebüroole saadetud teadete arv ning audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete osatähtsus perioodil 2008–2012

Teadete arv ja osatähtsus	2008	2009	2010	2011	2012	Kokku
Teated kokku	388 842	163 933	183 395	167 237	209 239	1 309 523
...sh audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teated	119	617	456	325	89	1 606
Osatähtsus (%)	0,03	0,38	0,25	0,19	0,04	0,18*

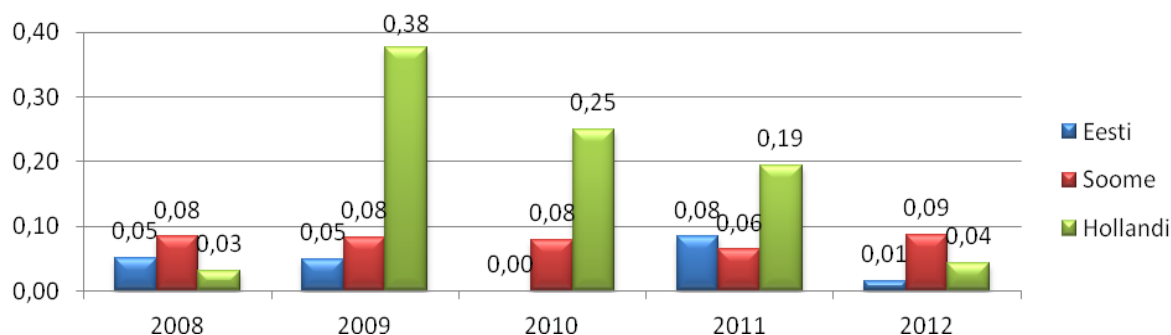
Allikas: (Autori arvutused Annual...2008,, Annual...2009, Annual...2010, Annual...2011, Annual...2012 andmete põhjal)

Märkus: * keskmine osatähtsus

Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus on olnud võrdlemisi marginaalne, jäädes vahemikku 0,03–0,38% kõigist teadetest (vt tabel 7). Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus analüüsitud viiel aastal on keskmiselt 0,18% kõigist Hollandi RABile saadetud teadetest. Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete keskmine osatähtsus on 0,13% ja kahtluspõhiste teadete keskmine osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest on 0,04%. Võrreldes vastavaid suhtarve Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete suhtarvuga selgub, et Eesti suhtarvud on väiksemad. Seega on Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete osatähtsus kõigist teadetest mõnevõrra väiksem ja kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest 5 korda väiksem kui vastav näitaja Hollandis.

Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete suhe audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvuga aastatel 2008–2013 on analüüsitud perioodil vahemikus 0,47–3,27, keskmiselt 1,7%. Samas Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete ning audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate suhtarv aastatel 2008–2013 on 0–0,27, keskmiselt 0,1% (vt lisa 14). Võrreldes Hollandi ja Eesti vastavaid suhtarve selgub, et Eestis saadetakse teatamiskohustusega audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohta 10 korda vähem kahtluspõhiseid teateid kui Hollandis.

Eeltoodust selgus, et Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest on analüüsitud perioodil enamasti kordades väiksem kui Soomes ja Hollandis (vt joonis 9).

Joonis 9. Eesti, Soome ning Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest aastatel 2008–2013 (%)
Allikas: (Autori arvutused RAB...2009, RAB...2010, RAB...2011, RAB...2012, RAB...2013, Keskus...2008, Keskus...2009, Keskus...2010, Keskus...2011, Keskus...2012, Annual...2008, Annual...2009, Annual...2010, Annual...2011, Annual...2012 andmete põhjal)

Teatamiskohustuse täitmist mõjutavate asjaolud on teatamise aluseks olevate asjaolude esinemine, vastavate asjaolude tuvastamine, teadlikkus RahaPTS-is toodud teatamiskohustusest, valimisolek ja võimekus neist teatada (ptk 1.3.2). Seega võib Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse vähesema täitmise põhjus olla ühe või mitme eeltoodud asjaolud koos esinemises. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmist on võimalik mõjutada eelkõige teadlikkuse suurendamise kaudu (1.3.2). Töö autor on teinud ettepanekutele teadlikkuse tõstmiseks alapeatükis 2.2.

KOKKUVÕTE

Eesti audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel on kohustus täita rahapesu tõkestamise nõudeid. Kui audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad mingil põhjusel ei täida RahaPTS-is toodud hoolsuskohustusi ning ei teavita rahapesukahtlusest, võib see soodustada rahapesu kuriteo toimepanemist ning mitmed rahapesujuhtumid võivad jääda õigel ajal avastamata. Rahapesu soodustab varimajandust, ebaausat konkurentsi, võib mõjutada sularahanõudlust, põhjustada intressi ja vahetuskursi muutlikkust ning soodustada inflatsiooni. Rahapesu toob kaasa riigi maineriski, mis mõjutab kõiki selles riigis tegutsevaid ettevõtteid. Kuna Eestil on väike ja avatud majandusega riik, on riigi rahandussüsteem rahapesu riskidest kergemini mõjutatav kui suurriikidel. Seega on äärmiselt oluline, et audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad täidaksid rahapesu tõkestamise nõudeid.

Töö eesmärk oli välja selgitada, milliseid RahaPTS-i nõudeid audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad ei täida ning mis põhjustel, ning saadud tulemuste põhjal pakkuda välja võimalikud lahendused audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse tõhusamaks täitmiseks Eestis. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks tehti empiiriline uuring. Andmekogumismeetodina kasutati ankeetküsitlust, dokumente ja poolstruktureeritud ekspertintervjuusid. Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor uurimisülesanded, mis töö käigus lahendati.

Magistritöö esimeses peatükis on käsitletud rahapesu tõkestamise süsteemi põhialuseid ning uuritud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisega seonduvaid probleeme. Analüüsi tulemusel selgus, et kohustuste täitmisel esineb puudusi. Eelnevate rahvusvaheliste uurimustega on jõutud järelduseni, et rahapesu tõkestamise kohustuse täitmata jätmise peamised põhjused on vähene teadlikkus rahapesu tõkestamise kohustusest, kehv võimekus rahapesu tõkestamise kohustust täita ja valmisoleku puudumine oma kliendi tegevusest teatada. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamisega seotud rahvusvaheline probleem on viimastel aastatel nende aina sagedasem osalemine rahapesuskeemides ning seda on põhjendatud sellelt teenitava suure

tuluga. Madal eetilise tase või selle puudumine soosib rahapesu tõkestamise nõuete näilist täitmist ehk n-õ loomingulist vastavust nõuetele.

Magistritöö teises peatükis analüüsiti Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i järgimise kohustuse täitmist, lähtudes ankeetküsitluse, dokumentide ja ekspertintervjuude analüüsi tulemustest. Ankeetküsitluse tulemuste analüüsimisel selgus Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hoolsuskohustuste täitmises järgmine:

- Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 20% ei rakendanud kõiki RahaPTS-is toodud hoolsusmeetmeid rahapesu tõkestamiseks.
- Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 37% ja audiitoritest 8% ei säilitanud nõuetekohaselt isikusamasuse tuvastamise, ärisuhte loomise ning rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest teatamise aluseks olevaid dokumente.
- Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 82% ja audiitoritest 28% kinnitas, et nende ettevõttes ei ole rahapesu tõkestamiseks kehtestatud kirjalikus vormis protseduurireegleid ega nende täitmise kontrollimiseks sisekontrollieeskirja.
- Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 78% ja audiitoritest 34% kinnitas, et nende ettevõttes ei ole töötajatele korraldatud rahapesu tõkestamise koolitusi.
- Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 76% ja audiitoritest 51% pidas RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmise põhjuseks teadmatust seaduse nõuetest. Seda kinnitasid autori arvutatud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnanguküsimuste vastuste keskväärtused.

Eeltoodust lähtuvalt tegi autor järelduse, et nii audiitoritel kui ka raamatupidamisteenuste pakkujatel esineb RahaPTS-i nõuete täitmisel olulisi puudusi. Audiitorite ja raamatupidamisteenuste pakkujate hoolsuskohustuste täitmisel on märkimisväärne erinevus. Autori arvates on kõige olulisemad puudused raamatupidamisteenuse pakkujatel hoolsusmeetmete ja sisemiste turvameetmete rakendamisel. Probleemi peamine põhjus on raamatupidamisteenuse pakkujate vähene teadlikkus rahapesu tõkestamise nõuetest. Eelnevates rahvusvahelistes uurimustes on jõutud samale järeldusele. RABi eksperdi arvates saab arusaamist rahapesu tõkestamise kohustusest parandada koolitustega. Audiitorite teadlikkus on parem, kuna nii audiitorite kutsete ettevalmistuses kui ka Audiitorkogu töös on pööratud vajalikku tähelepanu rahapesu tõkestamisele, samas raamatupidajate väljaõppes selline tähelepanu puudub. FI eksperdi arvates käsitlevad paljud audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad RahaPTS-is toodud

kohustusi väga kitsalt rahapesu kontekstis ning ei saa aru seaduse laiemast eesmärgist, mis on hoolsuskohustuste asjakohane rakendamine kõigis majandustegevuse valdkondades. Hoolsuskohustuse rakendamisega luuakse preventiivne süsteem mitte ainult kuritegelikul teel omandatud varaga tehingute tegemise tõkestamiseks, vaid tagatakse ühetaolise ärikultuuri levik. See omakorda vähendab eeldusi ebaharilike või kahtlaste tehingute tegemiseks, soodustades seeläbi ausat konkurentsi, tehingute läbipaistvust, samuti haldus- ja järelevalveasutuste tööd.

Magistritöös läbiviidud ankeetküsitluse vastuste ning dokumentide analüüsimisel selgus Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmisel järgmine:

- Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 91% ja audiitoritest 78% kinnitas, et ei ole oma tegevuse käigus tuvastanud rahapesukahtlusega seotud tegevust või asjaolu.
- Kuigi audiitoreid on Eestis vähem kui raamatupidamisteenuse pakkujaid, on nad perioodil 2008–2012 saatnud RABile 74 teadet, mis on 5 korda rohkem kui samal perioodil raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teateid, mida oli 15.
- Vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest 59% ja audiitoritest 51% pidas teatamiskohustuse täitmata jätmise põhjuseks rahapesukahtluse ära tundmiseks vajalike teadmiste puudumist. Seda kinnitasid audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate hinnanguküsimuste vastuste keskväärtused.

Eeltoodust lähtudes tegi autor järelduse, et audiitorite ja raamatupidamisteenuste pakkujate teatamiskohustuse täitmisel esineb olulisi puudusi. Eelnevates rahvusvahelistes uuringutes on leitud, et teatamiskohustuse täitmine sõltub teadlikkusest rahapesu tõkestamise kohustusest, oskusest rahapesukahtlusega tehinguid ära tunda, ressursilisest võimekuse ja valmisolekust oma kliendi kohta teatada. Läbiviidud küsitluse tulemused ühtisid osaliselt rahvusvaheliste uuringute tulemustega. Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmise puudujääkide põhjus on vähene teadlikkus rahapesust ja raskused kahtlaste tehingute äratundmisel praktikas. Samas Eesti audiitorid ei pidanud hoolsuskohustuste ja teatamiskohustuse mittetäitmise põhjuseks vajalike ressursside puudumist või hirmu klientide vähenemise ees ning raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste osas ei leidnud kinnitust RahaPTS-i nõuete täitmata jätmise hooletuse tõttu. RABi eksperdi hinnangul oli audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmise puudujääkide põhjus ühelt poolt raskused kahtlaste tehingute äratundmisel praktikas

ja teiselt poolt valmisoleku puudumine oma kliendi kohta teatada. Psühholoogilise barjääri ületamiseks on vajalik põhjalik selgitustöö rahapesu ohtlikkusest ühiskonnale. RABi ekspert märkis, et raamatupidamisteenuse pakkujad on teenimatult RABi tugevama tähelepanu alt välja jäänud, nende väljaõpe ei hõlma rahapesu tõkestamise teemat ning seepärast ei ole neil piisavalt teadmisi ega praktilisi oskusi, et RahaPTS-is sätestatud kohustusi täita. FI eksperdi arvates on audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujal raskusi RahaPTS-is sätestatu sisustamisega ning oma erialase tegevusega ja seaduse laiema eemärgi sidumisega. Ekspert põhjendas seda sellega, et hoolsusmeetmete täimise kohustus on audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujale seatud väljastpoolt nende ametialase kompetentsi kujunemise piire. FI eksperdi arvates tuleks täiendada vastavate teenusepakkujate kutsestandardeid.

Selleks et saada teada, millisel tasemel on Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teatamiskohustuse täitmine võrreldes teiste riikidega, analüüsiti RABi aastaraamatutes leiduvat teavet ning kõrvutati seda Soome Vabariigi ja Hollandi Kuningriigi vastavate andmetega. Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest on ajavahemikul 2008–2012 väiksem kui vastav näitaja Soomes ja Hollandis. Eestis saadeti analüüsitud perioodil audiitorite kohta vähem kahtluspõhiseid teateid kui Soomes ja Hollandis. Eeltoodust lähtudes tegi autor järelduse, et Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuste pakkujate teatamiskohustuse täitmine võrreldes teiste riikidega on madalamal tasemel.

Toodud järelduste alusel tegi autor ettepaneku Eestis rahapesuvastase võitlusega tegelevatele organisatsioonidele, haridusasutustele ning kutseeksameid korraldavatele asutustele lähtuvalt oma tegevusvaldkonna võimalustest suurendada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadlikkust rahapesust.

Autori tegi järgmised ettepanekud RABile:

- korraldada spetsiaalselt majandusarvestuse valdkonna spetsialistidele suunatud koolitusi, kus käsitletakse rahapesuga seonduvat valdkonna praktilistest situatsioonidest lähtuvalt.
- tõhustada järelevalvet audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmise osas. Töö autor soovib raamatupidamisteenuse pakkujate osas kasutada kaugkontrolli meetodil järelevalvet.

- välja töötada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohustuse täitmise protseduurireeglite näidis raamatupidamisteenuse pakkujatele.

Autor tegi ettepaneku majandusõpet pakkujatele haridusasutustele käsitleda vastavates õppeainetes rohkem rahapesu ja selle tõkestamise vajalikkust ning arvestusala eksperdi kutseeksameid korraldavatele asutustele täiendada arvestusala eksperdi kutseeksami raamatupidamise ja vandeaudiitori osi rahapesu valdkonna küsimustega.

Peagi võetakse vastu ELi rahapesu tõkestamise uus direktiiv. Eeltoodust tulenevalt võiks edaspidistes uurimistöodes analüüsida peamisi muudatusi ning nende rakendamist audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate majandustegevuses. Autori arvates tuleks uurida, kuidas toimub seaduses sätestatu praktiline rakendamine, et vajaduse korral tõhustada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuste täitmist.

VIIDATUD ALLIKAD

- Ai, L., Tang, J. (2011). Risk-based approach for designing enterprise-wide AML information system solution. – *Journal of Financial Crime*, vol. 18, no. 3, pp. 268–276.
- Annual report 2008. Financial Intelligence Unit-the Netherlands. FIU-Netherlands http://en.fiu-nederland.nl/sites/www.fiu-nederland.nl/files/u3/FIU-Netherlands%202008%20Annual%20Review_0.pdf (07.02.2014)
- Annual report 2009. Financial Intelligence Unit-the Netherlands. FIU-Netherlands <http://en.fiu-nederland.nl/sites/www.fiu-nederland.nl/files/u3/FIU%20Jaaroverzicht%202009.pdf> (07.02.2014)
- Annual report 2010. Financial Intelligence Unit-the Netherlands. FIU-Netherlands <http://en.fiu-nederland.nl/sites/www.fiu-nederland.nl/files/u3/Annual%20report%202010.pdf> (07.02.2014)
- Annual report 2011. Financial Intelligence Unit-the Netherlands. FIU-Netherlands http://en.fiu-nederland.nl/sites/en.fiu-nederland.nl/files/u3/FIU%20Annual%20report%202011_ENG_0.pdf (07.02.2014)
- Annual report 2012. Financial Intelligence Unit-the Netherlands. FIU-Netherlands http://en.fiu-nederland.nl/sites/en.fiu-nederland.nl/files/u3/FIU%20Annual%20report%202012_ENG.pdf (07.02.2014)
- Arnone, M., Borlini, L. (2010). International anti-money laundering programs – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 13, No. 3, pp. 226–271.
- Bosworth-Davies, R. (2007). Money laundering – chapter three – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 10 No. 1, pp. 47–65.
- Coburn, N. F. (2006). Corporate investigations. – *Journal of Financial Crime*, vol. 13, no. 3, pp. 348–368.
- De Koker, L. (2011). Aligning anti-money laundering, combating of financing of terror and financial inclusion – *Journal of Financial Crime*, 18(4), pp. 361–386.
- Estonia. Progress report and written analysis by the Secretariat of Core Recommendations. Second 3rd Round Written Progress Report Submitted to MONEYVAL. 15 December 2011. Euroopa Komisjon

[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/Progress%20reports%20y/MONEYVAL\(2011\)27_ProgRep2_EST_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/Progress%20reports%20y/MONEYVAL(2011)27_ProgRep2_EST_en.pdf) (17.10.2013)

Euroopa Komisjoni ettepanek 2013/0025 (COD) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi finantssüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. Eur-Lex <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52013PC0045:EN:NOT> (15.01.2014)

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. Vastu võetud 26. oktoober 2005. a – ELT L 309/15

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/97/EÜ Nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta muutmise. Vastu võetud 4. detsembri 2011. a – ELT L 344/76

Euroopa Ühenduse Komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/60/EÜ rakendusmeetmete kehtestamise kohta seoses mõistega „riikliku taustaga isik“ ning kliendi suhtes lihtsustatud nõuetekohaste hoolsuse menetluste ja harva või väga piiratud mahus teostatud finantstegevuse alusel tehtud erandite tehniliste kriteeriumite kohta. Vastu võetud 1. augusti 2006. a – ELT L 214/29

Euroopa Ühenduse Komisjoni määrusele 800/2008/EÜ. Vastu võetud 6. augusti 2008. a – ELT L 214/3

Euroopa Ühenduse Nõukogu direktiiv 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. Vastu võetud 10. juuni 1991. a – ELT L 166

FATF 40 recommendations. 2003. FATF. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%202040%20Recommendations%20rc.pdf> (15.03.2013)

FATF 40 recommendations. 2012. FATF. [http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%20\(approved%20February%202012\)%20reprint%20May%202012%20web%20version.pdf](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%20(approved%20February%202012)%20reprint%20May%202012%20web%20version.pdf) (15.03.2013)

FATF Report on Money Laundering Typologies (1996–1997). FATF. <http://www.fatf-gafi.org/> (10.10.2013)

Financial crime compliance. Key findings from Ernst & Young's 2012. Financial Crime Compliance Survey. Conducted in collaboration with the International Compliance Association.

Geary, J. (2010). PEPs – let's get serious. – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 13, no. 2, pp. 103–108.

- IFAC (International Federation of Accountants) (2002), *Anti-Money Laundering*, New York, NY, 9 January.
- Johnson, J. (2008). Little enthusiasm for enhanced CDD of the politically connected – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 11, no. 4, pp. 291–302.
- Juhendid. Politsei ja Piirivalveamet
<https://www.poliisi.ee/et/organisatsioon/rahapesu/juhendid/> (15.10.2013)
- Kelkar, A., Roa, A. (2013). Co-designing compliance to the Anti-Money Laundering Act within the small and medium enterprise sector. – *Journal of Financial Regulation and Compliance*, vol. 21, no. 1, pp. 84–101.
- Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus Vuosikertomus 2008. Soome rahapesu andmebüroo
<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/AB8306332A05F44CC225728800552C91> (06.02.2014)
- Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus Vuosikertomus 2009. Soome rahapesu andmebüroo
<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/AB8306332A05F44CC225728800552C91> (06.02.2014)
- Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus Vuosikertomus 2010. Soome rahapesu andmebüroo
<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/AB8306332A05F44CC225728800552C91> (06.02.2014)
- Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus Vuosikertomus 2011. Soome rahapesu andmebüroo
<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/AB8306332A05F44CC225728800552C91> (06.02.2014)
- Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus Vuosikertomus 2012. Soome rahapesu andmebüroo
<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/AB8306332A05F44CC225728800552C91> (06.02.2014)
- Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä. Vastu võetud 18.7.2008/503. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080503> (06.02.2014)
- Levi, M. (2002). Money Laundering and Its Regulation. – *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 582, pp 181–194.
- Määrus nr 55 – Rahapesu andmebüroole esitatava teate vorm ja selle täitmise juhend. Vastu võetud 04.10.2010. a – RT I 2010, 72, 555.

- Mitchell, A., Sikka, P., Christensen, J., Morris, P., Filling, S. (2002). No Accounting for Tax Havens. Association for Accountancy & Business Affairs, Basildon.
- Mugarura, N. (2011). The institutional framework against money laundering and its underlying predicate crimes. – *Journal of Financial Regulation and Compliance*, vol. 19, no. 2, pp. 174–194.
- Mugarura, N. (2013). Scoping the regulatory environment for harnessing normative anti-money laundering laws in LDCs. – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 16, no. 4, pp. 333–352.
- Mugarura, N. (2014) Customer due diligence (CDD) mandate and the propensity of its application as a global AML paradigm – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 17, no. 1, pp. 76–95.
- Ojala, M. (2006). Due Diligence Research. – *Online*, Mar/Apr 2006, vol. 30, pp 44–46.
- Pai, U. (2013). Kaugkontrolli rakendamine rahapesu andmebüroo riikliku järelevalve tegevuses. Sisekaitseakadeemia. 79 lk. (Magistritöö)
- Ping, H. (2006). Lawyers, notaries, accountants and money laundering. – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 9, no. 1, pp. 62–70.
- Raamatupidamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 20.11.2002. a – RT I 2002, 102, 600; RT I, 13.03.2014, 50.
- Rahandusministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2014–2017. Rahandusministeerium <http://www.fin.ee/arengukava> (16.04.2014)
- Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine. Finantsinspeksioon. <http://www.fi.ee/?id=2941> (03.02.2014)
- Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 03.12.2003. a – RT I 2003, 81, 544.
- Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 19.12.2007. a – RT I 2008, 3, 21; RT I, 08.05.2012, 5.
- Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu 137 SE III seletuskiri. Riigikogu www.riigikogu.ee (12.03.2013)
- Rahapesu tõkestamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 25.11.1998. a – RT I 1998, 110, 1811; RT I 2002, 63, 387.
- Risk Consulting. Global Anti-Money Laundering Survey 2011. How banks are facing up to the challenge. KPMG

<http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/anti-money-launderingv2.pdf>

Risk Consulting. Global Anti-Money Laundering Survey 2014. KPMG <http://www.kpmg.com/EE/et/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Pressiteated/Documents/global-anti-money-laundering-survey-v5.pdf> (20.04.2014)

Sampson, A. (2004). *Who Runs This Place?* John Murray, London.

Santangelo, B., Stokes, A. (2010). FinCEN and regulators issue joint guidance on obtaining beneficial ownership information, potentially expanding certain financial institutions' USA PATRIOT Act obligations. – *Journal of Investment Compliance*, vol. 11, no. 4, pp. 45–50.

Shehu, A. Y. (2010). Promoting financial sector stability through an effective AML/CFT regime – *Journal of Money Laundering Control*, vol. 13, no. 2, pp. 139–154.

SKP jooksevhindades ja SKP aheldatud väärtus (sesoonselt ja tööpäevade arvuga korrigeeritud), aasta. Eesti Statistikaameti statistika. <http://www.stat.ee/68588> (03.02.2014)

Sotskaja, J. (2013). *Rahapesu tõkestamise korraldamine Eestis*. Tartu Ülikool. 144 lk. (Magistritöö)

Stamp, J., Walker, J. (2007). *Money Laundering in and through Australia 2004*. Australian Institute of Criminology, Canberra.

Tanzi, V. *Money Laundering and the International Financial System*. International Monetary Fund, Working Paper WP/96/55. Washington 1996.

Tartu Maakohtu kohtuotsus 1-11-1409. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/maa_ringkonna_kohtulahendid/main.html (09.02.2014)

Teatamiskohustusega subjektide teadlikkus rahapesu tõkestamise süsteemist Eestis. RAB 2009. <https://www.politsei.ee/dotAsset/61700.pdf> (10.09.2013)

Teddlie, C., Yu, F. (2007). Mixed Methods Sampling A Typology With Examples. – *Journal of Mixed Methods Research*, 1 (1), pg 77–100.

The Authorisation and Supervision of Auditors and Audit Firms in Finland. Revised in January 2013. Soome Audiitorkogu <http://tilintarkastuslautakunta.fi/en/> (06.02.2014)

Third Mutual Evaluation Report. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Finland. FATF. 12 October 2007. FATF <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer/MER%20Finland%20full.pdf> (10.11.2013)

- Third round detailed assessment report on Estonia. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. MONEYVAL. Strasbourg, 12.12.2008. Euroopa Komisjon
[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/round3/MONEYVAL\(2008\)32Rep-EST3_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/round3/MONEYVAL(2008)32Rep-EST3_en.pdf) (17.10.2013)
- Tibar, I. (2007). Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – *Juridica*, nr VIII, lk. 573–583.
- Tibar, I. (2007). Rahapesu: kujunemislugu ja koosseis Eesti karistusõiguses. Tartu Ülikool. 128 lk. (Magistritöö)
- Unger, B. (2009). Money Laundering – A Newly Emerging Topic on the International Agenda. – *Review of Law & Economics*, vol. 5, no. 2, pp. 807–820.
- US Senate Permanent Subcommittee on Investigations (2004). Money Laundering and Foreign Corruption: Enforcement and Effectiveness of The Patriot Act – Case Study Involving Riggs Bank, US Government Printing Office, Washington DC, http://hsgac.senate.gov/_files/071504minorityreport_moneylaundering.pdf (06.01.2014)
- US Senate Permanent Subcommittee on Investigations (2005). Money Laundering and Foreign Corruption: Enforcement and Effectiveness of The Patriot Act – Supplemental Staff Report on US Accounts used by Augusto Pinochet, US Government Printing Office, Washington DC, http://hsgac.senate.gov/_files/PINOCHETREPORTFINALwcharts0.pdf (06.01.2014)
- Vahtra, R., Tenusaar, A., Vaher, I., Vaik, L., Feldmanis, L., Paul, A., Palumaa, A., Beens, J. (2006). Rahapesu tõkestamise käsiraamat. Tallinn. Rahapesu andmebüroo väljaanne.
- Vickers, A. (2005). Protection from Money laundering with minimum impact: The implications for information professionals – *Business Information Review*, No. 22, pp. 166–171.
- Wit, J. (2007). A risk-based approach to AML. A controversy between financial institutions and regulators. – *Journal of Financial Regulation and Compliance*, vol. 15, no. 2, pp. 156–165.
- WWFT. The Dutch Prevention of Money Laundering and the Financing of Terrorism Act. FIU-Netherlands <http://en.fiu-nederland.nl/content/general-legislation> (07.02.2014)
- ÜRO (United Nations Office on Drugs and Crime) 2011 „Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes“ uurimisarport http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (06.10.2013)

SUMMARY

AUDITORS AND EXTERNAL ACCOUNTANTS ON COMBATING MONEY LAUNDERING IN ESTONIA

Katrin Pärnpuu

Money laundering is the process whereby the proceeds of crime are transformed into ostensibly legitimate money or other assets. Money laundering has a strong negative impact on the whole society. Estonia is a small country with an open economy; therefore the country's financial system is easily affected by money laundering risks. Estonia's auditors and the external accountants have the obligation to meet the requirements of Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act. If the auditors and external accountants for any reason fail to comply with the obligation to take due diligence measures, and do not notify of the suspected money laundering, it can encourage the criminal act of money laundering and several money laundering instances may remain undetected at the right time.

The aim of the Master's thesis was to find out which Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act requirements the auditors and the external accountants fail to comply with and what are their reasons for noncompliance, and to make proposals to improve the effectiveness of the prevention of money laundering by auditors and external accountants in Estonia. To fulfil the objective of this Master's thesis a survey was conducted. To complement the results of the survey with expert evaluations, semi-structured interviews with money laundering prevention experts from Financial Intelligence Unit (hereafter FIU) and Financial Supervision Authority (hereafter FSA) were conducted. In order to learn the level of the Estonian auditors' and external accountants' compliance with the notification obligation in relation to other countries, the data of the annual reports of the Estonian FIU was analyzed and compared with the corresponding data of the Republic of Finland and the Kingdom of the Netherlands.

The first chapter of the Master's thesis describes the fundamentals of the anti-money laundering system and explores the problems the auditors and external accountants are facing in fulfilling the obligation of combating money laundering. In the second chapter of the Master's thesis the compliance of Estonian auditors and external accountants' with the requirements and regulations of the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act is analysed on the basis of the conducted survey, the expert interviews, and the respective documentation.

The survey responses and the document analysis revealed that there are significant deficiencies among Estonian auditors and external accountants in satisfying the due diligence and notification requirement. In the author's opinion there are substantial shortcomings in the application of due diligence and internal security measures regarding the external accountants. For example, according to the responses to the survey 20% of the external accountants do not exploit all the listed due diligence measures to prevent money laundering; 82% of the external accountants and 28% of the auditors confirmed that the company had not established written rules of procedure for the application of due diligence measures and the execution of the notification obligation, and there were no internal control rules for checking the adherence thereto; 78% of the external accountants and 34 % of the auditors advised that their company had not organized or enabled for their employees any anti-money laundering and terrorism financing trainings; 91% of the external accountants and 78% of the auditors confirmed that they had not detected in the course of their endeavours any activities or cases indicative of money laundering.

Based on the aforesaid, the author concludes that there is a distinctive difference among the auditors and external accountants in the execution of the obligation to apply due diligence measures. According to the money laundering prevention expert's opinion the auditors' appliance of the obligation to exercise due diligence measures could be rated almost satisfactory, whereas the external accountants at large did not adhere to the obligation. The main reason for the noncompliance with the anti-money laundering requirements is the lack of awareness. According to the responses to the questionnaire 76% of the external accountants and 51 % of the auditors agreed that the main reason for noncompliance with the anti-money laundering requirements is the lack of awareness. The awareness of the auditors is better as necessary attention has been paid to the subject of the prevention of money laundering during the auditors' vocational education, which is not the case regarding the accountants. According

to FSA expert's opinion, many of the auditors and external accountants see the stipulations of the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act narrowly in the context of money laundering and do not understand the broader purpose of the Act – the relevant implementation of the obligations in all the areas of economic activity. The obligation to apply due diligence measures not only creates a preventive system to preclude the transactions with the proceeds of crime, but also ensures the consistency of the corporate culture. This, in turn, minimizes the preconditions for unusual or devious transactions, encouraging fair competition and transparency in operations, and facilitates the work of the administrative and supervisory bodies. According to FSA expert's opinion, the qualification standards of the accounting professionals should be furnished with anti-money laundering aspects.

The analysis of the Annual reports of FIU's revealed that the number of suspicion transaction reports sent by Estonia's auditors and external accountants to FIU for the period 2008–2012 is smaller than the corresponding figure in Finland and the Netherlands. According to the responses to the survey 59% of the external accountants and 51 % of the auditors agreed that the main reason for noncompliance with the notification requirements is the lack of necessary knowledge and expertise in recognizing the possible acts of money laundering. The reasons for the noncompliance with the notification obligation are the difficulties in recognizing suspicious transactions in practice and the lack of willingness to alert in the event of suspected money laundering of a customer. In order to achieve the proper notification ratio the general awareness regarding the money laundering risks and the overall negative impact on the whole society should be increased by the means of thorough explanation and training.

As the result of the Master's thesis, the author has made several propositions in order to increase the compliance with anti-money laundering requirements among auditors and external accountants in Estonia. Based on the results of the survey the author has recommended the money laundering prevention authorities, economic education institutions and the bodies organizing professional/vocational exams to take the necessary means to increase the awareness of the auditors and external accountants, paying more attention to the external accountants.

The author recommended to the Estonian FIU:

- to organise special trainings to the accounting professionals. The training should, among other things, give information about the modern methods of money laundering

and terrorist financing and the related risks in practical situations in the accounting field;

- to enhance supervision over auditors' and external accountants' compliance with the anti-money laundering requirements;
- to implement on-site and off-site state supervision regarding the compliance with the requirements of the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act;
- to develop sample rules and procedures for the accounting service providers for complying with the money laundering and terrorism financing requirements.

It is the author's recommendation to the economic education institutions in the respective disciplines to address more the prevention of money laundering and stress its necessity and to add the subject of money laundering to the examination questions of the accounting professionals' vocational education.

LISAD

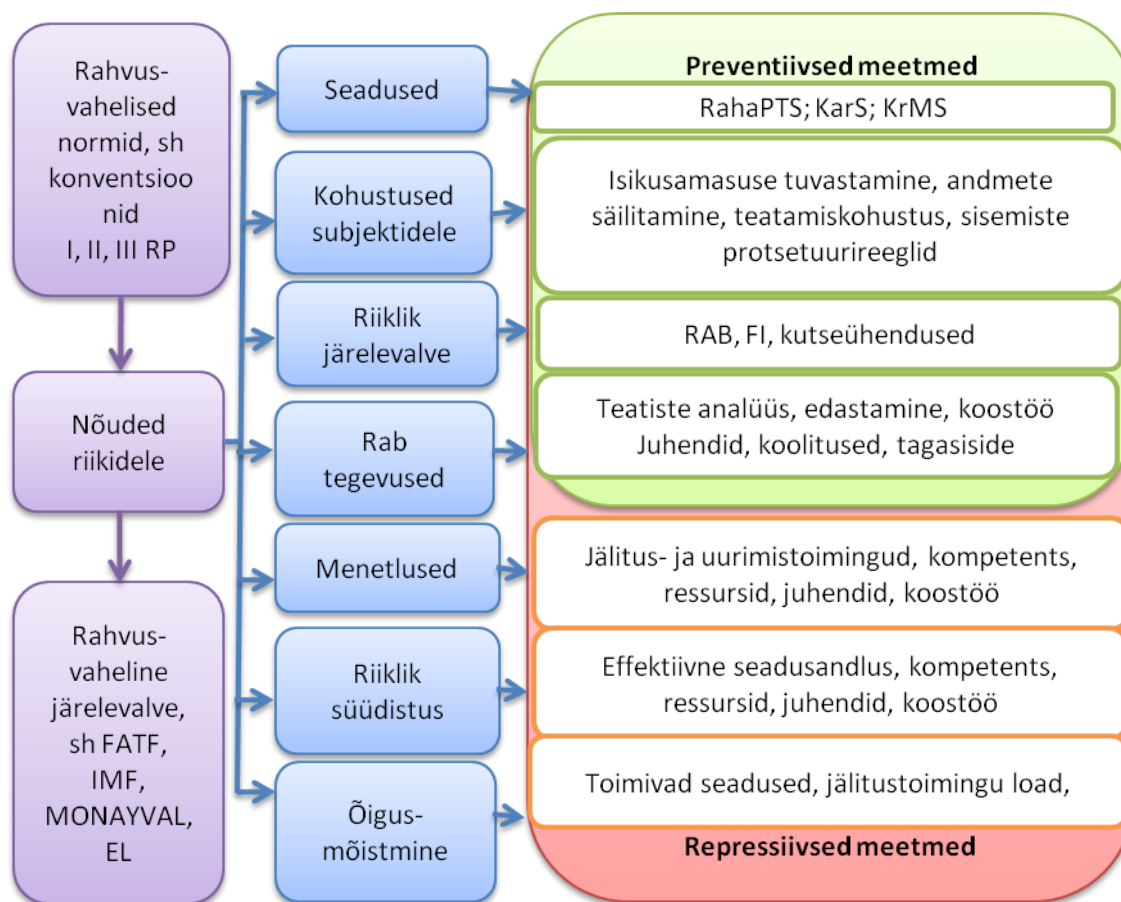
Lisa 1. Eesti SKP jooksevhindades ja SKP aheldatud väärtus aastatel 2003–2013

Aasta	SKP jooksevhindades, miljonit eurot	SKP aheldatud väärtus (referentsaasta 2005), miljonit eurot	SKP aheldatud väärtuse muutus võrreldes eelmise perioodiga, %
2003	8 718,90	9 659,59	7,8
2004	9 685,27	10 272,28	6,3
2005	11 181,74	11 181,74	8,9
2006	13 390,77	12 310,80	10,1
2007	16 069,40	13 233,15	7,5
2008	16 235,06	12 683,79	-4,2
2009	13 969,72	10 895,59	-14,1
2010	14 371,13	11 175,06	2,6
2011	16 216,40	12 243,16	9,6
2012	17 415,13	12 725,41	3,9
2013

Allikas: (Eesti Statistikaameti statistika)

Märkus: Eesti SKP jooksevhindades ja SKP aheldatud väärtus sesoonselt ja tööpäevade arvuga korrigeeritud

Lisa 2. Rahapesu tõkestamise süsteem

Allikas: (RAB aastaraamat 2007)

Lisa 3. VKE – väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad

Ettevõtja kategooria	Töötajad	Käive	Bilansimaht
Keskmise suurusega ettevõtjas	< 250	≤ 50 miljonit eurot	≤ 43 miljonit eurot
Väikeettevõtjas	< 50	≤ 10 miljonit eurot	≤ 10 miljonit eurot
Mikroettevõtjad	< 10	≤ 2 miljonit eurot	≤ 2 miljonit eurot

Allikas: (Euroopa Komisjoni määrus 2003/361/EÜ)

Lisa 4. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele

Lugupeetud küsimustikule vastaja!

Tallinna Tehnikaülikooli magistrant palub Teie abi oma lõputöö raames uuringu läbiviimises. Küsitluse abil püütakse saada informatsiooni audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rolli kohta Eesti rahapesu tõkestamise süsteemis, seal hulgas milliseid rahapesu ja terrorismi rahastamise alaste riskide maandamise meetmeid audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad kasutavad.

Küsimustikule vastamine on lihtne ning võtab aega ligikaudu 15 minutit. Vastuseid Teie isikuga hiljem kuidagi ei seostada, neid kasutatakse magistritöö jaoks statistika tegemiseks. Sõltuvalt küsitluse tulemustest tehakse ettepanekuid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse muutmiseks. Seega olen väga tänulik, kui vastate ausalt ja väljendaksite vastamisel enda isiklikku arvamust. Kõigi vastajate panus on väga oluline!

Küsimustikuni jõuate, kui klõpsate alloleval lingil.

Oleksin väga tänulik, kui jõuaksite vastata hiljemalt 21. märtsil. Lisainfot küsimustiku kohta on võimalik küsida kirjutades e-posti aadressile katrin.parnpuu@mail.ee.

Suur tänu abi eest ning toredat vastamist!

Parimate soovidega,

Katrin Pärnpuu

1. Kellena Te/Teie ettevõtte tegutseb?
 - audiitor;
 - raamatupidamisteenuse pakkuja;
 - muu.

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

2. Kui kaua (aastates) olete tegutsenud eelmises küsimuse vastuses nimetatud erialal?
3. Kui palju on Teie ettevõttes töötajaid:
 - Vähem kui 10;
 - 10–49;
 - 50–249;
 - Üle 250.

Lisa 4 järg. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele

4. Kas Te/Teie ettevõtte kuulub rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse mõistes kohustatud isikute hulka?
- Jah;
 - Ei;
 - Ei tea.
5. Kas Te/Teie ettevõtte rakendab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud meetmeid rahapesu tõkestamiseks?
- Jah;
 - Ei;
 - Ei tea.
6. Milliseid järgmisi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud **hoolsusmeetmeid** Te/Teie ettevõttes on rakendanud: (vastamisel saab valida mitu varianti)
- kliendi/tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastamine;
 - füüsilise või juriidilise isiku esindaja isikusamasuse ja esindusõiguse tuvastamine ning kontrollimine;
 - tegeliku kasusaaja tuvastamine;
 - ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta teabe hankimine;
 - ärisuhte pidev jälgimine, sealhulgas ärisuhte vältel teostatud tehingute jälgimine, isikusamasuse tuvastamisel kasutatud andmete regulaarne kontrollimine, asjakohaste dokumentide, andmete ja teabe ajakohastamine ning vajaduse korral tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamine;
 - mitte ühtki eeltoodutest;
 - muu.
 -

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

7. Millistel juhtudel Te/Teie ettevõttes on rakendatud eelmises küsimuses nimetatud hoolsusmeetmeid: (vastamisel saab valida mitu varianti)
- ärisuhte loomisel;
 - rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral;
 - juhusliku tehingu tegemisel või vahendamisel, kui tehingu väärtus on üle 15 000 euro;
 - isikusamasuse tuvastamise ja esitatud teabe kontrollimise dokumentide või andmete tõele mittevastavuse kahtluse korral;
 - isikusamasuse tuvastamise andmete ajakohastamise käigus varem kogutud dokumentide või andmete ebapiisavuse korral;
 - mitte ühelgi eeltoodud juhul;
 - muu.

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

Lisa 4 järg. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele

8. Kas Te/Teie ettevõttes **säilitatakse** isikusamasuse tuvastamise, ärisuhte loomise ning rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest teatamise aluseks olevaid dokumente:
- Jah;
 - Ei;
 - Ei, kuid on tulevikus plaanis;
 - Ei tea.
9. Juhul kui Te/Teie ettevõttes **säilitatakse** isikusamasuse tuvastamise, ärisuhte loomise ning rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest teatamise aluseks olevaid dokumente, siis kui kaua (aastates)?
10. Kas Te/Teie ettevõttes on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks kehtestatud kirjalikus vormis **protseduurireeglid** ning nende täitmise kontrollimiseks sisekontrollieeskirja.
- Jah;
 - Ei;
 - Ei, kuid on tulevikus plaanis;
 - Ei tea.
11. Kas Teie ettevõttes on töötajatele korraldatud või võimaldatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid **koolitusi**?
- Jah;
 - Ei;
 - Ei, kuid on tulevikus plaanis;
 - Ei tea.
12. Juhul, kui Te/Teie ettevõtte töötajad on osalenud rahapesualasel koolitusel, siis kes on olnud selle koolituse läbiviija?
- Ettevõtte enda töötajad;
 - Finantsinspeksioon;
 - Rahapesu andmebüroo;
 - Rahandusministeerium;
 - Audiitorkogu;
 - Eesti Raamatupidajate Kogu;
 - Muu.
- Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.
13. Kas Te olete oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus tuvastanud tegevuse või asjaolud, mille puhul Teil on tekkinud kahtlus, et tegemist võib olla **rahapesu või terrorismi rahastamisega**?
- Jah;
 - Ei;

Lisa 4 järg. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele

14. Juhul, kui Teie praktikas on ette tulnud juhtum, mille suhtes Teil tekkis rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlus, siis kuidas Te tegutsesite?
15. Juhul, kui Teie praktikas peaks tulevikus ette tulema juhtum, mille suhtes Teil tekkib rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlus, siis kuidas Te tegutseksite?
16. Kas Te olete oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus ise teinud või tuvastanud **sularahatehingu** (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid), mis on üle **32 000 euro** või võrdväärse summas muus vääringus.
- Jah;
 - Ei;
17. Juhul, kui Te olete oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus ise teinud või tuvastanud **sularahatehingu** (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid) üle 32 000 euro või võrdväärse summas muus vääringus, siis kuidas Te tegutsesite?
18. Juhul, kui Te tulevikus oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus ise teete või tuvastate **sularahatehingu** (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid) üle 32 000 euro või võrdväärse summas muus vääringus, siis kuidas Te tegutseksite?
19. Kas Te peate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses sätestatud meetmeid rahapesu tõkestamiseks Eestis piisavaks?
- Jah, täiesti;
 - Ei, neid võik olla vähem;
 - Ei, neid võiks olla rohkem.
 - Muu.

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

20. Kas Te peate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustusi **proportsionaalseks** (st. asjakohaseks, sobivaks, vajalikuks) seaduse eesmärgi (tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks) saavutamiseks?
- Jah;
 - Ei;
 - Muu.

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

Lisa 4 järg. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele

21. Palun hinnake skaalal 1–5 (1 – üldse ei ole nõus, ..., 5 – täiesti nõus) millisel määral Te nõustute järgmiste väidetega:

- 1 – Üldse ei ole nõus
- 2 – Pigem ei ole nõus
- 3 – Neutraalne
- 4 – Pigem nõus
- 5 – Täiesti nõus

	Üldse ei ole nõus			Täiesti nõus	
	1	2	3	4	5
RahaPTS-is toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustuste täitmine aitab tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.					
RahaPTS-is toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustuste täitmata jätmise soodustab Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.					
RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine võimaldab audiitoril/raamatupidamisteenuse pakkujal kaitsta ennast ning vältida enda kaasamist või ära kasutamist rahapesuks.					
RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmise soodustab audiitori/raamatupidamisteenuse pakkuja kaasamist või ära kasutamist rahapesuks.					
Rahapesu ja terrorismi rahastamisega seonduv (riskid ja nende maandamine, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustuste täitmine) on minu/ettevõtte igapäevategevuses olulised .					
RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine aitab maandada erinevaid riske .					

Lisa 4 järg. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele

22. Palun hinnake skaalal 1–5 (1 – üldse ei ole nõus, ..., 5 – täiesti nõus) millisel määral Te nõustute järgmiste väidetega:

- 1 – Üldse ei ole nõus
- 2 – Pigem ei ole nõus
- 3 – Neutraalne
- 4 – Pigem nõus
- 5 – Täiesti nõus

Põhjus, miks minu arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi täita RahaPTS-is toodud kohustusi, on

	Üldse ei ole nõus			Täiesti nõus	
	1	2	3	4	5
teadmatus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest ja selles toodud kohustustest.					
on RahaPTS-is toodud kohustuste täitmiseks vajalike ressursside (raha, töötajad, aeg) puudumine.					
hooletus RahaPTS-is toodud kohustuste täitmisel.					
hirm kliendibaasi kahanemise ees, mis omakorda võib kaasa tuua tulude vähenemise.					

23. Juhul, kui Teie arvates on veel mõni siin mitte toodud põhjus, miks audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi täita rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustusi, siis millised need on?

Lisa 4 järg. Ankeetküsimustik audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele

24. Palun hinnake skaalal 1–5 (1 – üldse ei ole nõus, ..., 5 – täiesti nõus) millisel määral Te nõustute järgmiste väidetega:

- 1 – Üldse ei ole nõus
- 2 – Pigem ei ole nõus
- 3 – Neutraalne
- 4 – Pigem nõus
- 5 – Täiesti nõus

Põhjused, miks minu arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi teatada rahapesu andmebüroole rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest, on järgmised:

	Üldse ei ole nõus				Täiesti nõus
	1	2	3	4	5
asjaolu, et tema majandus- või kutsetegevuse, või teenuse osutamise käigus ei esine rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tegevusi või asjaolusid.					
teadmatus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustust teatada rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest.					
rahapesukahtlusele viitavate asjaolude, tegevuste ja tehingute ära tundmiseks vajalike teadmiste ja oskuste puudumine .					
rahapesukahtlusele viitavate asjaolude, tegevuste ja tehingute tuvastamiseks ja nendest teatamiseks vajalike ressursside (raha, töötajad, aeg) puudumine.					
hooletus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse toodud kohustuste täitmisel.					
hirm kliendibaasi kahanemise ees, mis omakorda võib kaasa tuua tulude vähenemise.					

25. Juhul, kui Teie arvates on veel mõni siin mitte toodud põhjus, miks audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi teatada rahapesu andmebüroole rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest, siis millised need on?

Lisa 5. Ekspertintervjuu küsimustik

Olen Katrin Pärnpuu ja kirjutan Tallinna Tehnikaülikoolis magistritööd teemal „Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate roll rahapesu tõkestamise süsteemis Eestis“. Töö eesmärgiks on välja selgitada, millised probleemid esinevad audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-i nõuete täitmisel, sealhulgas milliseid RahaPTS-i nõudeid nad ei täida ja mis põhjustel ning saadud tulemuste põhjal pakkuda välja võimalikud lahendused audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse tõhusamaks täitmiseks Eestis.

Olen Teid kaasanud empiirilisse uuringusse kui eksperdi rahapesu tõkestamise valdkonnas ning palun Teil varuda aega allpool toodud küsimustele vastamiseks ning anda oma panus audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse tõhusamaks täitmiseks ja seeläbi rahapesu tõkestamise efektiivsuse tõstmiseks Eestis.

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate seas korraldati küsitlus, mille eesmärgiks oli välja selgitada, kui hoolsad on nad RahaPTS-i kohustuste täitmisel. Lisaks eeltoodule analüüsiti täiendavalt audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RABile saadetud teateid perioodil 2008–2012 ning võrreldi Soome ja Hollandi vastavate andmetega.

Ekspertintervjuude eesmärgiks on uurimistöö tulemuste täiendamine ekspertide hinnangutega ning ettepanekute tegemine audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse tõhusamaks täitmiseks ning seeläbi nende rolli suurendamiseks Eestis.

Teie soovil on intervjuu anonüümne ning Teie vastuseid ei seota ega avaldata koos isikuandmetega. Täiendavate ja selgitavate küsimuste tekkimisel olen nõus leppima kokku suulise intervjuu Teile sobival ajal ja kohas.

Täna Teid kaasa mõtlemast!

Katrin Pärnpuu

Lisa 5 järg. Ekspertintervjuu küsimustik

Küsitluse tulemuste ja dokumentide analüüsimisel selgus:

Hoolsuskohustuste osas järgmine:

- 24% küsimustikule vastanud raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 2% audiitoritest arvab, et nad **ei ole** RahaPTS-i mõistes kohustatud isikud. 16% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 4% audiitoritest **ei tea**, kas nad kuuluvad RahaPTS-i mõistes kohustatud isikute hulka.
- 20% raamatupidamisteenuse pakkujatest **ei rakenda** RahaPTS-is toodud hoolsusmeetmeid rahapesu tõkestamiseks ning 22% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 6% audiitoritest **ei tea**, kas tema ettevõtte rakendab RahaPTS-is toodud meetmeid rahapesu tõkestamiseks.
- 37% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 8% audiitoritest **ei säilita** isikusamasuse tuvastamise, ärisuhte loomise ning rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest teatamise aluseks olevaid dokumente. 12% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 6% audiitoritest **ei tea**, kas nende ettevõttes säilitatakse nimetatud andmeid ja dokumente.
- 82% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 28% audiitoritest kinnitas, et tema ettevõttes **ei ole** rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks kehtestatud kirjalikus vormis protseduurireegleid ning nende täitmise kontrollimiseks sisekontrollieeskirja.
- 78% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 34% audiitoritest kinnitas, et tema ettevõttes **ei ole** töötajatele korraldatud või võimaldatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid koolitusi.
- 51% audiitoritest ja 76% raamatupidamisteenuse pakkujatest peavad **RahaPTS-is toodud kohustuste** täitmata jätmise põhjuseks **teadmatust seaduse nõuetest**.

Teatamiskohustuse osas järgmine:

- 82% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 79% audiitoritest olid nõus, et nende tegevuses ei esine rahapesukahtlusele viitavaid asjaolusid.

Lisa 5 järg. Ekspertintervjuu küsimustik

- 22% vastanud audiitoritest ja 9% raamatupidamisteenuse pakkujatest kinnitas, et ta on oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus tuvastanud tegevuse või asjaolud, mille puhul tal on tekkinud kahtlus, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamisega.
- 38% vastanud audiitoritest ja 12% raamatupidamisteenuse pakkujatest kinnitas, et ta on teinud või tuvastanud sularahatehingu, mis on üle 32 000 euro või muus vääringus võrdväärtes summas.
- 59% raamatupidamisteenuse pakkujatest ja 51% audiitoritest peavad **teatamiskohustuse** täitmata jätmise põhjuseks **rahapesukahtluse ära tundmiseks vajalike teadmiste puudumist**.
- Kuigi audiitoreid on Eestis vähem kui raamatupidamisteenuse pakkujaid, on nad analüüsitud viiel aastal saatnud RABile 74 teadet, mis on 5 korda rohkem kui raamatupidamisteenuse pakkujad – 15.
- Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadetest 13% on kahtluspõhised ning 87% summapõhised teated.
- Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist kahtluspõhistest teadetest on analüüsitud perioodil väiksem kui vastav näitaja Soomes ja Hollandis.
- Eestis saadeti audiitorite kohta vähem kahtluspõhiseid teateid kui Soomes ja Hollandis.

PALUN KOMMENTEERIGE KÜSITLUSE TULEMUSI:

Kommentaariid:

KÜSIMUSED:

1. Milline on Teie **hinnang** audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise (sh RahaPTS sätestatud) **kohustuste täitmisele** Eestis? Juhul kui Teie hinnang rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisele audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate osas on erinev, siis palun täpsustage, mis osas ning mis põhjustel.

Vastus:

Lisa 5 järg. Ekspertintervjuu küsimustik

2. Millised on Teie hinnangul peamised **probleemid** audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisel Eestis? Juhul kui audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate probleemid rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisel on Teie arvates erinevad, siis palun täpsustage, mis osas ja mis põhjustel.

Vastus:

3. Mis võivad olla **põhjused, miks** Teie arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja **ei pruugi täita** rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustusi (hoolsusmeetmete kohaldamine, andmete säilitamine, teatamiskohustus)?

Vastus:

4. Mis võivad olla **põhjused, miks** Teie arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja **ei pruugi täita teatamiskohustust**, st teatada rahapesu andmebüroole rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest ja sularahatehingutest üle 32 000€?

Vastus:

5. Millised on Teie ettepanekud **kuidas parendada** audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate **RahaPTS-is toodud kohustuste täitmist**? Kas ja miks on vajalik tõhustada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisest. Juhul kui Teie ettepanekud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustuste täitmise parendamise osas on erinevad, siis palun täpsustage, mis osas ning mis põhjustel.

Vastus:

6. Kas sooviksite veel midagi lisada omapoolse **kommentaarina**?

Vastus:

Eksperti nimi (kui soovite jääda anonüümseks siis palun nime mitte lisada):

Tegevusvaldkond:

Kogemus rahapesu ja terrorismi tõkestamise valdkonnas:

**Lisa 6. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujate
ankeetküsimustiku vastused**

1. Kellena Te/Teie ettevõtte tegutseb?	A	R	Kokku
Audiitor	49		49
raamatupidamisteenuse pakkuja		47	47
muu			4
Kokku	49	47	100

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

	A	R	Kokku
Audiitor ja raamatupidamisteenuse pakkuja			4
Kokku			4

**Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele
ankeetküsimustiku vastused**

2. Kui kaua (aastates) olete tegutsenud eelmises küsimuse vastuses nimetatud erialal?

	A	R	Kokku
1 a	1	2	3
1,5 a		1	1
2,5 a		1	1
3 a		2	2
3,5 a	1		1
4 a		4	4
5 a	3	5	8
6 a	1	2	3
7 a	4	2	6
9 a		1	1
10 a	3	5	8
11 a		1	1
12 a	1	3	4
13 a	1		1
15 a	2	3	5
16 a	3	3	6
17 a	4	4	8
18 a	5		5
19 a	4	1	5
20 a	9	3	12
21 a	2		2
22 a	4	3	7
23 a	1		1
24 a	3	1	4
25 a		1	1
33 a		1	1
35 a		1	1
Ei tea	1	1	2
Kokku	53	51	104
3. Kui palju on Teie ettevõttes töötajaid:	A	R	Kokku
Vähem kui 10	37	45	82
10–49	6	5	11
50–249	10	1	11
Üle 250			
Kokku	53	51	104

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

4. Kas Te/Teie ettevõtte kuulub rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse mõistes kohustatud isikute hulka?

	A	R	Kokku
Jah	50	31	81
Ei	1	12	13
Ei tea	2	8	10
Kokku	53	51	104

5. Kas Te/Teie ettevõtte rakendab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud meetmeid rahapesu tõkestamiseks?

	A	R	Kokku
Jah	50	30	80
Ei		10	10
Ei tea	3	11	14
Kokku	53	51	104

6. Milliseid järgmisi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud **hoolsusmeetmeid** Te/Teie ettevõttes on rakendanud: (vastamisel saab valida mitu varianti)

	A	R	Kokku
Kliendi/tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastamine	45	32	77
Füüsilise või juriidilise isiku esindaja isikusamasuse ja esindusõiguse tuvastamine ning kontrollimine	45	32	77
Tegeliku kasusaaja tuvastamine	43	14	57
Ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta teabe hankimine	37	23	60
Ärisuhte pidev jälgimine, sealhulgas ärisuhte vältel teostatud tehingute jälgimine, isikusamasuse tuvastamisel kasutatud andmete regulaarne kontrollimine, asjakohaste dokumentide, andmete ja teabe ajakohastamine ning vajaduse korral tehingus kasutatud	25	17	42
Mitte ühtki eeltoodutest	1	4	5
Muu		1	1
Kokku	196	123	319

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

	A	R	Kokku
<i>Kontrollin siiski ainult enda koostööpartnereid</i>		1	1
Kokku		1	1

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

7. Millistel juhtudel Te/Teie ettevõttes on rakendatud eelmises küsimuses nimetatud hoolsusmeetmeid: (vastamisel saab valida mitu varianti)

	A	R	Kokku
Ärisuhte loomisel	44	31	75
Rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral	31	8	39
Juhusliku tehingu tegemisel või vahendamisel, kui tehingu väärtus on üle 15 000 euro	24	21	45
Isikusamasuse tuvastamise ja esitatud teabe kontrollimise dokumentide või andmete tõele mittevastavuse kahtluse korral	19	17	36
Isikusamasuse tuvastamise andmete ajakohastamise käigus varem kogutud dokumentide või andmete ebapiisavuse korral	21	9	30
Mitte ühelgi eeltoodud juhul	2	5	7
Muu	3	4	7
Kokku	144	95	239

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

	A	R	Kokku
<i>Varem kogutud andmete ajakohastamisel</i>	1		1
<i>Äritehingud, mille selgitus jääb algul segaseks</i>		1	1
<i>Kliendilepingute sõlmimisel</i>		1	1
<i>Auditi läbiviimisel</i>	1		1
<i>Et kontrollida, kas tehtud ülekanne on lubatud ja saada aru kuidas seda raamatupidamises kajastama peaks</i>		1	1
<i>Muidu ei saa oma tööd teha</i>		1	1
<i>Sularahatehing väärtusega üle 32 000 eurot</i>	1		1
Kokku	3	4	7

8. Kas Te/Teie ettevõttes **säilitatakse** isikusamasuse tuvastamise, ärisuhte loomise ning rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest teatamise aluseks olevaid dokumente:

	A	R	Kokku
Jah	46	26	72
Ei, kuid on tulevikus plaanis	3	7	10
Ei tea	3	6	9
Ei	1	12	13
Kokku	53	51	104

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

9. Juhul kui Te/Teie ettevõttes **säilitatakse** isikusamasuse tuvastamise, ärisuhte loomise ning rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest teatamise aluseks olevaid dokumente, siis kui kaua (aastates)?

	A	R	Kokku
1 a		1	1
2 a		1	1
3 a		1	1
5 a	3	3	6
5 aastat pärast ärisuhte lõppu		1	1
6 a	1		1
7 a	34	16	50
7 aastat pärast tehingu/ärisuhte lõppu	2	2	4
8 a	1		1
10 a	4		4
Ärisuhte lõpuni		1	1
Püsiandmetes	1		1
Kokku	46	26	72

10. Kas Te/Teie ettevõttes on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks kehtestatud kirjalikus vormis **protseduurireeglid** ning nende täitmise kontrollimiseks sisekontrollieeskirja.

	A	R	Kokku
Jah	35	7	42
Ei, kuid on tulevikus plaanis	9	9	18
Ei tea	3	2	5
Ei	6	33	39
Kokku	53	51	104

11. Kas Teie ettevõttes on töötajatele korraldatud või võimaldatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid **kooolitusi**?

	A	R	Kokku
Jah	35	9	44
Ei, kuid on tulevikus plaanis	3	9	12
Ei tea	0	1	1
Ei	15	32	47
Kokku	53	51	104

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

12. Juhul, kui Te/Teie ettevõtte töötajad on osalenud rahapesualasel koolitusel, siis kes on olnud selle koolituse läbiviija?

	A	R	Kokku
Ettevõtte enda töötajad	15	5	20
Finantsinspeksioon	1	1	2
Rahapesu andmebüroo	16	5	21
Rahandusministeerium	1	1	2
Audiitorkogu	23	4	27
Eesti Raamatupidajate Kogu	2	2	4
Muu	1		1
Kokku	59	18	77

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

	A	R	Kokku
Advokaadibüroo	1		1
Kokku	1		1

13. Kas Te olete oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus tuvastanud tegevuse või asjaolud, mille puhul Teil on tekkinud kahtlus, et tegemist võib olla **rahapesu või terrorismi rahastamisega**?

	A	R	Kokku
Jah	11	4	15
Ei	42	47	89
Kokku	53	51	104

14. Juhul, kui Teie praktikas on ette tulnud juhtum, mille suhtes Teil tekkis rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlus, siis kuidas Te tegutsesite? Vt lisa 10 punkti 14

15. Juhul, kui Teie praktikas peaks tulevikus ette tulema juhtum, mille suhtes Teil tekkib rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlus, siis kuidas Te tegutsesite? Vt lisa 10 punkti 14

16. Kas Te olete oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus ise teinud või tuvastanud **sularahatehingu** (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid), mis on üle **32 000 euro** või võrdväärse summas muus vääringus.

	A	R	Kokku
Jah	20	6	26
Ei	33	45	78
Kokku	53	51	104

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

17. Juhul, kui Te olete oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus ise teinud või tuvastanud sularahatehingu (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid) üle 32 000 euro või muus vääringus võrdväärse summas, siis kuidas Te tegutsesite? Vt lisa 10 punkti 17

18. Juhul, kui Te tulevikus teete või tuvastate oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus sularahatehingu (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid) üle 32 000 euro või muus vääringus võrdväärse summas, siis kuidas Te tegutsesite? Vt lisa 10 punkti 18

19. Kas Te peate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses sätestatud meetmeid rahapesu tõkestamiseks Eestis **piisavaks**?

	A	R	Kokku
Jah, täiesti	42	31	73
Ei, neid võik olla vähem	4	4	8
Ei, neid võiks olla rohkem	3	7	10
Muu	4	9	13
Kokku	53	51	104

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.

	A	R	Kokku
<i>Tõenäoliselt ei ole sellest seadusest mingit kasu</i>		1	1
<i>Ei oska öelda</i>	3	1	4
<i>Ei tea, pole kokku puutunud.</i>		1	1
<i>Tegelikult ei ole kursis.</i>		2	2
<i>Ei oska hinnata</i>	1	1	2
<i>Arvan, et meetmed on piisavad, kuid koolitusi võiks rohkem korraldada ja just praktilistest näidetest lähtuvalt olukordi selgitada</i>		1	1
<i>Ei oska vastata</i>		1	1
<i>Üldse jabur, so mõttetu teema</i>		1	1
Kokku	4	9	13

**Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele
ankeetküsimustiku vastused**

20. Kas Te peate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustusi proportsionaalseks (st. asjakohaseks, sobivaks, vajalikuks) seaduse eesmärgi (tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks) saavutamiseks?

	A	R	Kokku
Jah	36	35	71
Ei	11	9	20
Muu	6	7	13
Kokku	53	51	104

Kui Te märkisite küsimuse vastuseks "muu", siis palun täpsustage.	A	R	Kokku
<i>Ei saa küsimusest aru</i>	1		1
<i>Pole teadlik, et oleks mingeid kohustusi.</i>		1	1
<i>Ei tea</i>		2	2
<i>Ei oska öelda</i>	2	1	3
<i>Ei oska hinnata</i>	1	1	2
<i>Ei oska vastata</i>		1	1
<i>Vt eelmist vastust</i>		1	1
<i>Oluliselt asjakohane, audiitori suhtes ei peaks kehtima nõue teavitada auditi klientide sularahatehingutest üle 32000 eur, kui see ei ole audiitori hinnangul kahtlusalune tehing, vaid on tavapärase tehing.</i>	1		1
<i>Jah, välja arvatud tegeliku kasusaaja tuvastamise (RahaPTS §13 lg 1 p3, § 23 lg 1 ja lg 2) nõudeid. Väga tihti see on üle jõu audiitorile ja audiitorühingule, sest pole reaalselt võimalust kontrollimiseks, aga paber kannatab kõike.</i>	1		1
Kokku	6	7	13

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

21. Palun hinnake skaalal 1–5 (1 – üldse ei ole nõus, ..., 5 – täiesti nõus) millisel määral Te nõustute järgmiste väidetega:

	1	2	3	4	5
RahaPTS-is toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustuste täitmine aitab tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.	1 A 4 R	9 A 4 R	18 A 17 R	16 A 23 R	9 A 3 R
RahaPTS-is toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustuste täitmata jätmise soodustab Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.	5 A 6 R	6 A 4 R	20 A 19 R	14 A 14 R	8 A 8 R
RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine võimaldab audiitoril/raamatupidamisteenuse pakkujal kaitsta ennast ning vältida enda kaasamist või ära kasutamist rahapesuks.	2 A 1 R	4 R	11 A 14 R	23 A 24 R	17 A 8 R
RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmise soodustab audiitori/raamatupidamisteenuse pakkuja kaasamist või ära kasutamist rahapesuks.	6 A 1 R	10 A 11 R	12 A 17 R	15 A 17 R	10 A 5 R
Rahapesu ja terrorismi rahastamisega seonduv (riskid ja nende maandamine, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustuste täitmine) on minu/ettevõtte igapäevategevuses olulised .	6 A 11 R	5 A 5 R	16 A 19 R	16 A 13 A	11 A 3 R
RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine aitab maandada erinevaid riske .	1 A 2 R	2 A 5 R	15 A 15 R	22 A 22 R	13 A 7 R

Märkus: A – audiitorid, R – raamatupidamisteenuse pakkujad

22. Palun hinnake skaalal 1–5 (1 – üldse ei ole nõus, ..., 5 – täiesti nõus) millisel määral Te nõustute järgmiste väidetega:

Põhjus, miks minu arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi täita RahaPTS-is toodud kohustusi, on:

	1	2	3	4	5
teadmatus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest ja selles toodud kohustustest.	4 A 1 R	9 A 3 R	13 A 8 R	21 A 22 R	6 A 17 R
on RahaPTS-is toodud kohustuste täitmiseks vajalike ressursside (raha, töötajad, aeg) puudumine .	9 A 2 R	16 A 12 R	13 A 12 R	14 A 18 R	1 A 7 R
hooletus RahaPTS-is toodud kohustuste täitmisel.	4 A 6 R	13 A 17 R	12 A 11 R	18 A 13 R	6 A 4 R
hirm kliendibaasi kahanemise ees, mis omakorda võib kaasa tuua tulude vähenemise.	11 A 8 R	11 A 11 R	8 A 9 R	17 A 16 R	6 A 7 R

Märkus: A – audiitorid, R – raamatupidamisteenuse pakkujad

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

23. Juhul, kui Teie arvates on veel mõni siin mitte toodud põhjus, miks audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi täita rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustusi, siis millised need on?	A	R	Kokku
<i>Teenuspakkujate töö madala kvaliteedi ja hinna suhe.</i>	1		1
<i>Laiskus</i>	1		1
<i>Ettevõtted, kes võiksid midagi sellist teha, tavaliselt ei kasuta audiitorbüroode teenuseid.</i>	1		1
<i>Rahapesust teatamine on keeruline, ankeet on väga pikk ja põhjalik, teataja enda kohta tahetakse väga palju andmeid saada, selline oli minu kogemus mõni aasta tagasi.</i>	1		1
<i>Eelmise vastuse kohta - ükski audiitor ei riski oma litsentsiga ja firmaga mõne sellise tehingu pärast. Lisaks oleks see kõigil teada ja su tööalane au ja maine oleks määratud ja sa ei saaks kunagi EV-s sellel alal töötada. NB: Perspektiivis (see töö on kogu su sissetulek) ei riskiks keegi selliste tehingutega kui ei minda teadlikku kuritegelikkusse teed.</i>	1		1
<i>Pole raha mida pesta, minu kliendid elavad pihust suhu. Vaevalt jõuavad töötajatele palga õigel ajal välja maksta. Ostjate klientuur on vaene.</i>	1		1
<i>Kliendibaas ainult paraneb kui sellistega tööd ei ole võetud</i>	1		1
<i>Juhatuse liige on juba teo teinud. Raamatupidaja ja audiitor on ajalugu, kellel ei ole enam midagi muud teha, kui koputada. Äriseadustik ju ütleb, kes korraldab raamatupidamist.</i>			
<i>Pole mõtet kohustada raamatupidajat (kelle jalad on juhatuse laua all) tegema oma leivaisale märkusi. Mina olen aus ja teatan, kuid tuleb uus ja ei tee seda.</i>	1		1
<i>Kahjuks raamatupidamisteenuste pakkujate töö kvaliteet ei ole rahuldav (pigem väga madal), kuna seadus ei sekku nende tegevusele ja täiesti puudub kas või mingi väline kontroll nende tegevuse üle. See asjaolu soodustab muuhulgas RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmist.</i>	1		1
<i>Teatise formaat esitamiseks Rahapesu Andmebüroo veebilehe kaudu on halva ülesehitusega ning pidevalt esineb tehnilisi probleeme.</i>	1		1
<i>Üksikut tehingut (nt. aastate jooksul) ei pruugita rutiinsete tegevuste raames märgata ning seostada selle tagajärgi oma kohustustega.</i>	1	1	2
<i>Raamatupidamise korrasoleku eest vastutab juhatuse liige, meie oleme vaid töövahend juhatuse liikme otsuste vormistamisel.</i>		1	1
<i>Küsimus ei ole niivõrd kohustuste täitmises, kuid arvan, et audiitor/raamatupidamisteenuse pakkujad saaksid hoopis tõhusamalt rahapesu tõkestamisele kaasa aidata, aga raamatupidamisteenuse ostjad ja auditikohustuslased reeglina ei tegele selliste tehingutega, kuivõrd nad teavad, et audiitorid ja raamatupidamisteenuse ettevõtte töötajad on oluliselt paremini koolitatud ja teadlikud kohustustest ja seetõttu rahapesu kavandavad ettevõtjad ei otsigi teenust rääkimata auditist. Pigem kasutatakse juhuslike ja väiksemate teadmistega raamatupidajate teenust.</i>		1	1
<i>99% klientuurist on väikeettevõtjad, kes ei saa kuidagi terroristide rahastamises asjalised olla. Räpast raha võidakse vähehaaval pesta küll, aga RahaPTS meetmed selle vastu ei aita.</i>		1	1

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

Väikefirmadele pole see vajalik sest nende käibed on väikesed ja paarikümne € pärast ei hakka keegi vaeva nägema. Me eeldame, et meie kliendid on ausad ja see nähtub ka nende tegevusest, sest raamatupidamisest käivad läbi nii ostu-müügi dokumendid ja ka pangakontod. Mingite suurte summade liikumine torkab ka kohe silma.

1 1

Suurem põhjus on teadmatus, mida millal tuleks teha (isiku tuvastamine, tehingust teatamine); raamatupidamisteenustel ka kliendisuhete lõppemise hirm;
Raamatupidamisteenuste pakkujate turg on üle paisutatud.

1 1

Paljud teenuse osutajad ei oma piisavalt haridust ja kogemusi, ei osaleta täiendkoolitustel, kuna teenust pakutakse odavalt ja ei ole piisavalt raha koolituste eest tasumiseks.

Ma arvan, et osa raamatupidamisfirmadest pole üldse teadlikud RahaPTS-st.

1 1

Kokku

11 7 18

24. Palun hinnake skaalal 1–5 (1 – üldse ei ole nõus, ..., 5 – täiesti nõus) millisel määral Te nõustute järgmiste väidetega:

Põhjused, miks minu arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi teatada rahapesu andmebüroole rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest, on järgmised:

	1	2	3	4	5
asjaolu, et tema majandus- või kutsetegevuse, või teenuse osutamise käigus ei esine rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tegevusi või asjaolusid.	3 A	1 A 3 R	7 A 6 R	19 A 15 R	23 A 27 R
teadmatus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustust teatada rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest.	7 A 1 R	9 A 9 R	16 A 14 R	13 A 15 R	8 A 12 R
rahapesukahtlusele viitavate asjaolude, tegevuste ja tehingute ära tundmiseks vajalike teadmiste ja oskuste puudumine .	3 A 1 R	6 A 5 R	17 A 15 R	20 A 15 R	7 A 15 R
rahapesukahtlusele viitavate asjaolude, tegevuste ja tehingute tuvastamiseks ja nendest teatamiseks vajalike ressursside (raha, töötajad, aeg) puudumine .	8 A 2 R	17 A 14 R	17 A 14 R	9 A 11 R	2 A 10 R
hooletus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse toodud kohustuste täitmisel.	8 A 5 R	11 A 17 R	13 A 15 R	14 A 9 R	7 A 5 R
hirm kliendibaasi kahanemise ees, mis omakorda võib kaasa tuua tulude vähenemise.	13 A 5 R	16 A 13 R	9 A 16 R	10 A 12 R	5 A 8 R

Märkus: A – audiitorid, R – raamatupidamisteenuse pakkujad

Lisa 6 järg. Audiitoritele ja raamatupidamisteenuse pakkujatele ankeetküsimustiku vastused

25. Juhul, kui Teie arvates on veel mõni siin mitte toodud põhjus, miks audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi teatada rahapesu andmebüroole rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest, siis millised need on?

	A	R	Kokku
<i>Puutun kokku vähese rahade klientidega.</i>	1		1
<i>Kuritegelik maailm areneb kiiremini kui selle vastu võitlemise kogemused!</i>	1		1
<i>Välise kontrolli puudumine raamatupidamisteenuste pakkujate tegevuse üle (nad pidevalt rikkuvad teatamise kohustuse ja karistust ei saa – kes siis sellistes tingimustes hakkab midagi tegema, see on ju lisatöö).</i>	1		1
<i>Rahapesijad ei telli eriti audiitorteenuseid ja raamatupidamise vastu neil ka ei ole eriti suurt huvi.</i>		1	1
<i>Juhatus korraldab raamatupidamist jne. Kogu küsimustik on minu arust plusspunktide teenimine rahapesu büroo poistele. Tegelik elu käib eetika tundmises ja aususes oma riigi suhtes, kus elada tahad. Kui tahad elada riigis, siis tuleb ka selle riigi seadusi täita. Teisiti. Olla seaduskuulekas. Uute büroode ja kontrollijate kohtade tekitamine ei takista rahapesu. Riigil puudub majanduspoliitika. Käib kemplemine, kes on parem partei. Tuleks väärtustada töötajate tööd, mitte ametnike ja kontrollijate tähtsust.</i>		1	1
<i>Juhul kui raamatupidaja on ise kaasatud tehingutesse ja saab sellest ka konkreetset tulu. See kehtib kui firmas on raamatupidaja. Teenust ostvad firmad ei saa kaasat raamatupidajat sest teenusepakkuja ei ole üldjuhul aimuisikuline.</i>		1	1
<i>Pole 25 aasta jooksul kordagi kahtlust tekkinud</i>		1	1
Kokku	4	3	7

Lisa 7. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Andres Palumaa, FI)

PALUN KOMMENTEERIGE KÜSITLUSE TULEMUSI:

Kommentaariid:

Küsitluse tulemused kinnitavad seda, et paljud kohustatud isikud käsitlevad RahaPTS-is toodud kohustusi väga kitsalt „rahapesu“ kontekstis ning ei saa aru seaduse laiemast eesmärgist, mis on hoolsuskohustuste asjakohane rakendamine kõigis majandustegevuse valdkondades. Hoolsuskohustuse rakendamise läbi luuakse preventiivne süsteem mitte ainult kuritegelikul teel omandatud varaga tehingute tegemise tõkestamiseks vaid ka tagatakse ühetaolise ärikultuuri levik, mis peaks vähendama eeldusi ebaharilike või kahtlaste tehingute tegemiseks, soodustades seeläbi ausat konkurentsi, tehingute läbipaistvust, samuti haldus- ja järelevalveasutuste tööd.

KÜSIMUSED:

1. Milline on Teie **hinnang** audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise (sh RahaPTS-i sätestatud) **kohustuste täitmisele** Eestis? Juhul kui Teie hinnang rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisele audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate osas on erinev, siis palun täpsustage, mis osas ning mis põhjustel.

Vastus: Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate tegevuse põhjalikuks hindamiseks puudub piisav kogemus. Senised kokkupuuted on näidanud, et nimetatud teenusepakkujad ei pea ennast otseselt kohustatud isikuks. Audiitorid on sageli väitnud, et nende tegevus on piiritletud koostöölepinguga, mis üldjuhul ei sisalda rahapesu tõkestamise meetmete hindamist.

Lisa 7 järg. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Andres Palumaa, FI)

2. Millised on Teie hinnangul peamised **probleemid** audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisel Eestis? Juhul kui audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate probleemid rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisel on Teie arvates erinevad, siis palun täpsustage, mis osas ja mis põhjustel.

Vastus: Peamised probleemid tulenevad eelkõige asjakohaste kohustuste sisustamisest. Samuti ei sisalda vastavad kutsestandardid rahapesu tõkestamise meetmete tundmist.

3. Mis võivad olla **põhjused, miks** Teie arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja **ei pruugi täita** rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustusi (hoolsusmeetmete kohaldamine, andmete säilitamine, teatamiskohustus)?

Vastus: Probleem võib olla seotud sellega, et hoolsusmeetmete täimise kohustus on vastavatele teenusepakkujatele seatud väljastpoolt nende ametialase kompetentsi kujunemise piire. Rahapesu andmebüroo, kes teostab järelevalvet nimetatud teenusepakkujate üle, tõlgendab seaduses toodud kohustusi ainult oma valdkonna prioriteetidest lähtuvalt. Samas jääb täitmata erialaspetsiifiliste nõuete sidumine seaduse laiemate eesmärkidega, mida üldjuhul tuleks teha kas vastava kompetentsi kujunemisel või hilisema järelevalvelise tegevuse käigus.

4. Mis võivad olla **põhjused, miks** Teie arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja **ei pruugi täita teatamiskohustust**, st teatada rahapesu andmebüroole rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest ja sularahatehingutest üle 32 000€?

Vastus: Üldjuhul ei teosta vastavad teenusepakkujad tehingute kontrolli/analüüsi lähtuvalt RahaPTS-i sätestatud eesmärkidest. Üksiktehingute kontrolli eesmärk on seotud vastavate raamatupidamis- või audiitortegevuse põhimõtetega, mis oma loomult erinevad hoolsusmeetmete täitmise kontrolli põhimõtetest. Samuti võib siin kitsendavaks asjaoluks olla lepinguga piiritletud tegevused.

Lisa 7 järg. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Andres Palumaa, FI)

5. *Millised on Teie ettepanekud kuidas parendada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is toodud kohustuste täitmist? Kas ja miks on vajalik tõhustada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisest. Juhul kui Teie ettepanekud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustuste täitmise parendamise osas on erinevad, siis palun täpsustage, mis osas ning mis põhjustel.*

Vastus: Eelkõige tuleks täiendada vastavate teenusepakkujate kutsestandardite ulatust ja tagada vastavate põhimõtete täitmine asjakohase järelevalvelise tegevuse käigus. Samas on ilmne, et vastutust hoolsuskohustuste täitmise eest ei saa jätta ainult audiitoritele ja/või raamatupidamise teenuse pakkujatele ega järelevalveasutustele. Samuti on ei ole mõeldav, et kõik ettevõtjad muutuksid RahaPRS-i mõttes kohustatud isikuteks.

Probleemi lahendus peitub eelkõige paradigma muutuses, mis domineerib üldises suhtumises hoolsusmeetmete täitmisesse, kui kitsalt rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmesse. Nii ettevõtjad, audiitorid ja/või raamatupidamise teenuse pakkujad peaksid aduma, et vastavate hoolsusmeetmete kohaldamise läbi paraneb nii ärikeskkond kui – kultuur, mis omakorda soodustab teenuste konkurentsieelisteta arengut.

6. *Kas sooviksite veel midagi lisada omapoolse kommentaarina?*

Vastus: Valitud teemapüstitus käsitleb aktuaalseid probleeme, mistõttu võiks mõelda ka järelduste ekstrapoleerimisele seoses teiste teenusepakkujate tegevusega.

Eksperti nimi (kui soovite jääda anonüümseks siis palun nime mitte lisada): **Andres Palumaa**

Tegevusvaldkond: **Finantsinspeksioon, Rahapesu tõkestamise valdkonna juht.**

Kogemus rahapesu ja terrorismi tõkestamise valdkonnas: **15 aastat.**

Lisa 8. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Arnold Tenusaar, RAB)

Palun kommenteerige küsitluse tulemusi:

1. Teadlikkus: audiitorite teadlikkus on parem, kuna nii audiitorite ettevalmistuses kui audiitorkogu töös on pööratud vajalikku tähelepanu ka rahapesu tõkestamisele, Raamatupidajate ettevalmistamisel selline tähelepanu puudub. Eesti Raamatupidajate Kogu on küll teemat käsitlenud ühel raamatupidajate konverentsil (aastaid tagasi) ning viimasel ajal ka ühe täiendkoolitusega, kuid see ei ole korvanud teema puudumist raamatupidajate ettevalmistuses ning kutsetunnistuste väljaandmisel. Samuti ei hõlma ERK kõiki Eesti raamatupidamisteenuse pakkujaid. Venekeelsetel on veel oma klubi, mis hõlmab umbes 60 liiget ning neist umbes 2/3 on saanud rahapesu tõkestamise alast baaskoolitust. RAB ei ole probleemile piisavalt tähelepanu osutanud.
2. Hoolsuskohustus: kus ei ole piisavat koolitust, ei saa olla ka piisavat arusaamist kohustustest. Ka siin on vahe audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vahel selge.
3. Teatamiskohustus: siin on lisaks teadmatusele veel psühholoogiline barjäär olla „koputaja“ oma kliendi suhtes, kellega muidu peaks olema usalduslikud suhted. Teatamiskohustuse lahtiseletamine peaks olema just koolituse küsimus. Kuigi olulisem oleks teatada kahtlusepõhiselt, on summapõhiselt sularahatehingutest teatamine psühholoogiliselt lihtsam, tuleb teatada nii kui nii, ei vaja kahtluse väljatoomist.
4. Võta juurde ka uurimus subjektide teadlikkusest
<http://www.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/publikatsioonid/>

Lisa 8 järg. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Arnold Tenusaar, RAB)

KÜSIMUSED

Palun kommenteerige eeltoodud tulemusi ning sellest lähtuvalt vastake järgmistele küsimustele:

- 1. Milline on Teie hinnang audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise (sh RahaPTS-i sätestatud) kohustuste täitmisele Eestis. Juhul kui Teie hinnang rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisele audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate osas on erinev, siis palun täpsustage, mis osas ning mis põhjustel.*

Vastus: Kui audiitorite poolt RahaPTS sätestatud kohustuste täitmist võib hinnata peaaegu rahuldavaks (vähemalt hoolsuskohustuste täitmise osas), siis raamatupidamisteenuse pakkujad suures plaanis neid kohustusi ei täida. Kuigi audiitorite teadlikkus temast on enam-vähem piisav, ei ole nad praktikas ilmselt saanud piisavalt koolitust, et hinnata adekvaatselt rahapesu tõkestamise olulisust ning sellest lähtuvalt täita piisava hoolsusega ka teatamiskohustust. Raamatupidamisteenuse pakkujad on teenimatult RAB tugevama tähelepanu alt välja jäänud, nende ettevalmistus ei hõlma rahapesu tõkestamise teemat ning seepärast ei ole neil ka piisavalt teadmisi ja praktilisi oskusi RahaPTS sätestatud kohustusi täita.

- 2. Millised on Teie hinnangul peamised probleemid audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisel Eestis? Juhul kui audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate probleemid rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisel on Teie arvates erinevad, siis palun täpsustage, mis osas ja mis põhjustel.*

Lisa 8 järg. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Arnold Tenusaar, RAB)

Vastus: Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate probleemid rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisel on üldjuhul sarnased, erinevad on ainult käesoleval ajal teadmised ja oskused, mis on audiitoritel tunduvalt suuremad seoses sellega, et neil on teema tuttav juba professionaalse ettevalmistuse perioodist ning Audiitorkogul on välja töötatud ka vastavad juhendid. Raamatupidamisteenuse pakkujatel on aga põhiprobleemiks teadlikkus. Kui erinevused ettevalmistuses kõrvale jätta, on põhiprobleemiks psühholoogiline piir usaldusliku kliendisuhete ja teatamiskohustuse vahel. Selle ületamiseks on vajalik põhjalik selgitustöö rahapesu ohtlikkusest ühiskonnale ja sellest tulenevast suurest avalikust huvist, mis annab riigile õiguse isiku põhiõiguste riiveks.

3. *Mis võivad olla põhjused, miks Teie arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi täita rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustusi (hoolsusmeetmete kohaldamine, andmete säilitamine, teatamiskohustus)*

Vastus: Nagu eelnevalt selgeks sai ja ka küsitluse tulemused näitasid, on oluline vahe audiitorite ja raamatupidamisteenuste pakkujate poolt seadusega pandud kohustuste täitmisel. Audiitorid põhiosas täidavad vähemalt hoolsuskohustusi ja andmete säilitamise kohustust. Puudujäägid võivad olla teatamiskohustuse täitmisel, kus põhjuseks ühelt poolt psühholoogiline barjäär ja teiselt poolt raskused kahtlaste tehingute äratundmisel praktikas. Raamatupidajate puhul on põhjusteks teadmatus ja koolituse puudus.

4. *Mis võivad olla põhjused, miks Teie arvates audiitor/raamatupidamisteenuse pakkuja ei pruugi täita teatamiskohustust, st teatada rahapesu andmebüroole rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlusest ja sularahatehingutest üle 32 000€?*

Vastus: Kordab eelmist küsimust

Lisa 8 järg. Ekspertintervjuu küsimustiku vastused (Arnold Tenusaar, RAB)

5. *Millised on Teie ettepanekud kuidas parendada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate RahaPTS-is toodud kohustuste täitmist? Kas ja miks on vajalik tõhustada audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu tõkestamise kohustuse täitmisest. Juhul kui Teie ettepanekud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kohustuste täitmise parendamise osas on erinevad, siis palun täpsustage, mis osas ning mis põhjustel.*

Vastus: Audiitoritel ja raamatupidamisteenuse pakkujatel on piisavalt oluline osa rahapesu tõkestamise süsteemis, et mitte jätta neid tähelepanuta. Nad aitavad ka katta sektorid, mida otseselt kontrollida on raske- kauplejaid kaubandustegevuse seaduse tähenduses ja mittetulundusühinguid, kes on seaduse kohustatud subjektid tingimuslikult, juhul, kui neile makstakse/annetatakse sularahas rohkem, kui seaduses sätestatud piir. Ühelt poolt nad aitavad oma klientidel aru saada, millal neil tekivad seadusega pandud kohustused ning teiselt poolt aitavad RAB-il selliseid kohustatud isikuid leida. Vaja on tõsta nende teadlikkust teemast ja praktilisi oskusi kahtlaste tehingute äratundmiseks. Selleks peaks panustama RAB läbi võimalike katusorganisatsioonide. Lisaks tuleks taotleda raamatupidajate ettevalmistuse programmi rahapesu tõkestamise teema lisamine.

6. *Kas sooviksite veel midagi lisada omapoolse kommentaarina?*

Vastus: Praktikaks peaks esile tõstma RahaPTS § 29 lg 2 sätestatud kohustust oma töötajate vajaliku koolituse kohta ning ehk isegi sätestama sanktsioonid selle nõude eiramise korral.

Eksperti nimi: **Arnold Tenusaar**

Tegevusvaldkond: **RAB**

Kogemus rahapesu ja terrorismi tõkestamise valdkonnas: **RAB 15 aastat**

Lisa 9. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate küsimuste 21, 22 ja 24 vastuste keskväärtused

Küsi- muse nr	Väide	Keskvärtus audiitorid	Keskvärtus raamatupidamis- teenuse pakkujad
21	RahaPTS-is toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustuste täitmine aitab tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.	3,43	3,33
	RahaPTS-is toodud audiitori ja raamatupidamisteenuse pakkuja kohustuste täitmata jätmise soodustab Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.	3,26	3,27
	RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine võimaldab audiitoril/raamatupidamisteenuse pakkujal kaitsta ennast ning vältida enda kaasamist või ära kasutamist rahapesuks.	4,00	3,67
	RahaPTS-is toodud kohustuste täitmata jätmise soodustab audiitori/raamatupidamisteenuse pakkuja kaasamist või ära kasutamist rahapesuks.	3,25	3,27
	Rahapesu ja terrorismi rahastamisega seonduv (riskid ja nende maandamine, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustuste täitmine) on minu/ettevõtte igapäevategevuses olulised .	3,43	2,84
	RahaPTS-is toodud kohustuste täitmine aitab maandada erinevaid riske .	3,83	3,77

Küsi- muse nr	Väide	Keskvärtus audiitorid	Keskvärtus raamatupidamis- teenuse pakkujad
22	RahaPTS-is toodud kohustuste mittetäitmise põhjus on teadmatus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest ja selles toodud kohustustest.	3,30	4,00
	RahaPTS-is toodud kohustuste mittetäitmise põhjus on RahaPTS-is toodud kohustuste täitmiseks vajalike ressursside (raha, töötajad, aeg) puudumine .	2,66	3,31
	RahaPTS-is toodud kohustuste mittetäitmise põhjus on hooletus RahaPTS-is toodud kohustuste täitmisel.	3,17	2,84
	RahaPTS-is toodud kohustuste mittetäitmise põhjus on hirm kliendibaasi kahanemise ees, mis omakorda võib kaasa tuua tulude vähenemise.	2,92	3,06

Lisa 9 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate küsimuste 21, 22 ja 24 vastuste keskväärtused

Küsi- muse nr	Väide	Keskvärtus <i>audiitorid</i>	Keskvärtus <i>raamatupidamis- teenuse pakkujad</i>
24	Mitteteatamise põhjus on asjaolu, et tema majandus- või kutsetegevuse, või teenuse osutamise käigus ei esine rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tegevusi või asjaolusid.	4,09	4,29
	Teatamiskohustuse mittetäitmise põhjus on teadmatus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses toodud kohustust teatada rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest.	3,11	3,55
	Teatamiskohustuse mittetäitmise põhjus on rahapesukahtlusele viitavate asjaolude, tegevuste ja tehingute ära tundmiseks vajalike teadmiste ja oskuste puudumine .	3,42	3,75
	Teatamiskohustuse mittetäitmise põhjus on rahapesukahtlusele viitavate asjaolude, tegevuste ja tehingute tuvastamiseks ja nendest teatamiseks vajalike ressursside (raha, töötajad, aeg) puudumine.	2,62	3,25
	Teatamiskohustuse mittetäitmise põhjus on hooletus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse toodud kohustuste täitmisel.	3,02	2,84
	Teatamiskohustuse mittetäitmise põhjus on hirm kliendibaasi kahanemise ees, mis omakorda võib kaasa tuua tulude vähenemise.	2,58	3,10

Lisa 10. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate küsimuste 14, 15, 17 ja 18 vastused

14 . Juhul, kui Teie praktikas on ette tulnud juhtum, mille suhtes Teil tekkis rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlus, siis kuidas Te tegutsesite?

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste kategooriad:

Kategooria	Täiendav kontroll	Info edastamine	Ei teinud midagi	Ei vastanud küsimusele	Vastuseid kokku
Audiitorite vastuste arv	7	3		1	11
Raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste arv	1	2	1		4
Kokku	8	5	1	1	15

Kategooria – Täiendav kontroll

Tehingute kohta täiendava info küsimine kliendilt; Viisin läbi täiendavad auditi protseduurid veendumaks vastupidises; Tehingu sisu kohta järelepärimiste tegemine kliendilt; Kontrollisin asjaolusid ja tehinguid põhjalikumalt; Viidud läbi kehtestatud protseduurid; Kogusin lisainformatsiooni, ei osutunud siiski terrorismiks; Küsisin juhatuse liikmelt antud tehingu kohta täpsustavaid küsimusi. Saadud vastustest pole rahapesu välja tulnud. Terrorismi rahastamine on olnud välistatud; Konsulterimine partneritega.

Kategooria – Info edastamine

Informeerime; Teatasin juhtunust rab-i; Seadusest tulenevalt on vaja teata Andmebüroole; Vastavalt sisekorrale informeerides käsuliini pidi vastavaid spetsialiste; Tegime koopiad antud dokumentidest/tehingust, teavitasime oma ettevõtte juhti ning tegime teavituse Rahapesu tõkestamise büroole.

Kategooria - Ei teinud midagi

Oli lihtsalt teadlik.

Kategooria – Ei vastanud küsimusele

Lisa 10 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastused küsimustele 14, 15, 17 ja 18

15. Juhul, kui Teie praktikas peaks tulevikus ette tulema juhtum, mille suhtes Teil tekib rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlus, siis kuidas Te tegutseksite?

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste jagunemise kategooriad:

Kategooria	Täiendav kontroll, vastavalt normidele	Info edastamine	Loobuks kliendisuhetest/jätaks tehingu tegemata	Ei võtaks midagi ette	Ei tea	Ei vastanud küsimusele	Kokku
Audiitorite vastuste arv	17	22		1	1	1	42
Raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste arv	16	13	3	3	9	3	47
Kokku	33	35	3	4	10	4	89

Kategooria – Täiendav kontroll, vastavalt normidele

Vastavalt seadusele; Kõigepealt tuleb endale selgeks teha, kas on tegemist rahapesu kahtlusega ja vastavalt sellele toimida; Tegutseks vastavalt olemasolevatele seadustele; Lähtudes seaduse nõuetest; Vastavalt Audiitortegevuse seadusele; Vastavalt juhendile; Isikuandmete tuvastamine. Tehingu sisu uurimine; Vastavalt protseduurireeglitele; Vastavalt RahaPTS'i nõuetele; Uurin täpsemalt kellele ja mida pean teatama; Igal -juhul uuriks asja -küsin lisa dok.d, tõestust tehingule; Võtaksin ette kehtiva, asjassepuutuva seaduse ja lähtuksin seaduses antud juhistest; Sooviksin lisadokumente; Kontrolliksin; Vastavalt sise-eeskirjades selleks puhuks sätestatud protseduurireeglitele; Võtame vast vastavad abinõud, et seda paljastada; Siis uurin asja täpsemalt; Kontrolliks avalikest andmebaasidest: juhatuse liikmeid , ettevõtete omanike andmeid kahjuks ei saa tasuta kätte- eks vajadusel peab siis tasulist teenust kasutama; Nõuaksin juhtkonnalt selgitusi tehingu seaduslikkuse kohta; Lähtuksime audiitorkogu kodulehel toodud juhendist ja rahapesu ja terrorismi tõkestamise seaduses toodud kohustustest.

Lisa 10 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastused küsimustele 14, 15, 17 ja 18

Kategooria – Info edastamine

Küsin nõu Audiitorkogu juhatuselt edaspidiste meetmete rakendamiseks; Annan Audiitorkogu juhatusetele sellest teada edaspidiste meetmete võtmiseks; Teatan andmebüroole, kuigi seal olevat ankeeti on väga keeruline täita. võib-olla saadan lihtsalt meili; Tuleb informeerida rahapesu andmebürood; Võtan ühendust Rahapesu andmebürooga; Arutaksin juristiga; Loodetavasti ei tule. Peaksin teavitama Rahapesu andmebürood; Teavitan meie ettevõtte riskijuhti, kes tõenäoliselt võtab ühendust Rahapesu bürooga; Teavitaksime vastavaid organeid ning keelduksime ärisuhte loomisest või katkestaksime selle; Saadan info rahapesuametisse; Audiitor on kohustatud sellest viivitamata teatama rahapesu andmebüroole; Konsulteriksin Rahapesu Andmebürooga ja saadaksin neile teatise; Teatan riskijuhile; Analüüsisime infot ja hindame, kas on tegemist rahapesu kahtlusega. Kui leiame, et on, siis teavitame Rahapesu andmebürood vastavalt seadusele; Peale asja põhjalikku uurimist edastaksin vastavad materjalid Majanduspolitseisse; Kui kogutud andmete põhjal see kahtlus tekib, siis käitun vastavalt enda ettevõttes kehtestatud sise-eeskirjadele ja vajadusel teavitan Rahapesu andmebürood; Tuvastame faktilised asjaolud ja edastame teate Andmebüroole; Kontrolliksin põhjalikult asjaolusid. Kui rahapesu kahtlus jääb tõepoolest alles peale põhjalikku kontrolli ja ettevõtte juhtkonna selgitusi, informeeriksin rahapesu andmebürood; Veenduks kahtlustuste paikapidavuses ja võtaks vajadusel ühendust õigusorganitega; Arutan otsese juhiga antud teemat; Küsiks maksu ja tolliametist nõu; Kõige peal pööran oma juhtkonna poole; Pöörduksin Rahapesu andmebüroo poole; Saadan elektroonilise teate Rahapesu andmebüroole; Teataksin rahapesu kahtlusest kohe või kui selleks võimalus puudub, siis esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui 2 tööpäeva jooksul rahapesu andmebüroole; Informeeriksin juhtkonda; Teatan rahapesu andmebüroole; Teavitaksin politseid; Edastaksin info RAB-le; Juhin kliendi tähelepanu; Teavitan Rahapesu Tõkestamise bürood; Süveneks kahtluse sügavamalt, püüaks mõista tehingu tegelikku olemust; kontrolliks kas tehinguga kaasneb teatamiskohustus ja käituks vastavalt kontrolli tulemusele, kaaluks vajadusel kliendisuhete katkestamist.

Lisa 10 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastused küsimustele 14, 15, 17 ja 18

Kategooria – Loobuks kliendisuhtest/ jätaks tehingu tegemata

Soovitaksin kliendil tehingut mitte sooritada, kui siiski tehing sooritatakse, loobuksin kliendist; Oma valitud klientuuri puhul terrorismi rahastamist ette ei tuleks, rahapesu kahtluse puhul pigem vaataks kuidas kliendist kiiresti lahti saaks; Jätan tehingu tegemata.

Kategooria – Ei võtaks midagi ette

Ei võtaks midagi ette; Pole näinud; Ei ole olnud; Pole esinenud

Kategooria - Ei tea

Ei tea; NA; Ei oska öelda, kui tekitab rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtlus, siis hakkab otsustama kuidas tegutsema; Ei ole mõelnud; Hetkel ei ole sellele mõelnud, ei oska vastata; Mul on raske kommenteerida kuna meie firma teenindab väikefirmasid (1-2 mehe firmad), mis tähendab, et mingisuguseid suuri summasid läbi firmade ei liigu; Kui tekib kahtlus, siis mõtlen edasi vastavalt olukorrale, mis on tekkinud.

Kategooria – Ei vastanud küsimusele

Jah; Ei.

17. Juhul, kui Te olete oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus ise teinud või tuvastanud sularahatehingu (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid) üle 32 000 euro või muus vääringus võrdväärse summas, siis kuidas Te tegutsesite?

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste jagunemise kategooriad:

Kategooria	Vastavalt normidele	Info edastamine	Täiendav kontroll	Ei teinud midagi, kuna ei tekkinud kahtlust	Muu	Kokku
Audiitorite vastuste arv	4	8	4	2	2	20
Raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste arv	1	1	1	3		6
Kokku	5	9	5	5	2	26

Lisa 10 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastused küsimustele 14, 15, 17 ja 18

Kategooria –Vastavalt normidele

Vastavalt seadusele; Vastavalt sisekorrale; Tegutsetud vastavalt kehtestatud protseduuridele.

Kategooria - Info edastamine

Teavitasime Rahapesu andmebürood; Informeerisime RPA-d; Edastame teate Andmebüroole; Saadan info rahapesutõkestamise ametisse; Teavitsin Rahapesu Andmebürood; Teavitasime vastavaid asutusi ning täitsime ettevõtte poolt ettekirjutatud protseduure; Edastasin info Rahapesu andmebüroole (nii nagu nõuab RahaPTS); Tegime koopiad antud dokumentidest/tehingust, teavitasime oma ettevõtte juhti ning tegime teavituse Rahapesu tõkestamise büroole; Teatasin rab-i.

Kategooria – Täiendav kontroll

Uurinud asjaolusid; Viisin läbi täiendavad auditi protseduurid veendumaks kliendi sularaha päritolus; Kliendi käest järelepärimiste tegemine; Kontrollin tehingu sisu; Auditi käigus tuvastasin, kas ettevõtte on adekvaatselt teavitanud rahapesu andmebürood ja kogusin selle kohta tõendeid.

Kategooria – Ei teinud midagi, kuna ei tekkinud kahtlust

Selgitasin välja tehingu tõelised tagamaad. Ei teavitanud ametiasutusi; Tehingud olid tavapärase äritegevuse käigus; Kui ei ole tegemist mingi kahtlustäratava tehinguga, siis ei tee midagi. Kui on kahtlus rahapesu osas, siis vaja teatad andmebüroole; Number on number. Meie jaoks pole oluline mitu nulli seal lõpus on; Ettevõtte on võtnud pangast sularaha välja ja see on läinud sularahakulutuste katteks. Kui väljavõetud summa on tehtud kulutustest suurem, siis jääb ülejäänud raha kassasse ja tasaarveldatakse hiljem tehtud kulutustega. Tegin vastavad kanded - siin pole tegu mingi erilise juhtumiga.

Kategooria – Muu

Siis ei olnud veel rahapesu seadus jõustunud

Lisa 10 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastused küsimustele 14, 15, 17 ja 18

18. Juhul, kui Te tulevikus teete või tuvastate oma majandustegevuse või teenuse osutamise käigus sularahatehingu (siin mõeldakse nii Teie enda tehinguid kui ka Teie kliendi tehinguid) üle 32 000 euro või muus vääringus võrdväärse summas, siis kuidas Te tegutseksite?

Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste jagunemise kategooriad:

Kategooria	Info edastamine	Vastavalt normidele	Täiendav kontroll	Jätaks tehingu tegemata	Ei tea, mida teha	Muu	Kokku
Audiitorite vastuste arv	13	7	6	1		6	33
Raamatupidamisteenuse pakkujate vastuste arv	11	9	7	3	9	6	45
Kokku	24	16	13	4	9	12	78

Kategooria - Info edastamine

Võtan kõigist tehinguga seotud dokumentidest koopiad, nõuan kirjalikud seletuskirjad tehinguid toimepannud isikutelt ja edasi annan teada kõigepealt tegev-ja kõrgemale juhtkonnale ning siis vastavatele organitele; Tuvastan kõigepealt isikud ja teatan andmebüroole - vist peab seda tegema, aga ma ei ole selles päris kindel, kas ma pean igal juhul teatama... ?; Kui tuvastan, siis teatan Rahapesu andmebüroole. Ise ei ole plaani selliseid tehinguid teha; Tuleb teavitada Rahapesu andmebürood; Arutaksin juristiga, mida peaks tegema; Teavitan ettevõtte riskijuhti, kes tõenäoliselt teavitab Rahapesubürood; Audiitor kohustatud sellest viivitamata teatama rahapesu andmebüroole; Konsulteen riskijuhiga; Teavitan Rahapesu Tõkestamise bürood; Täidaks teatamiskohustust; Identifitseerin tehingu osapooled, tehingu sisu ning teavitaksin tehingust rahapesu andmebürood; Teatan RABi; Vajan lisa tõestusdok.d, mõlema kliendi käest, nimesid, kes antud tehingu on teinud, selgitust tehingu juurde, vajadusel informeerima MA - kja Tolliametit; Pööran oma juhtkonna poole ja Rahapesu bürosse; Teataksin üle 32000 euro sularahas tehtud tehingust või omavahel seotud seda summat ületavast tehingust hiljemalt 2 tööpäeva jooksul rahapesu andmebüroole; Informeeriksin juhtkonda; Teatame sellest vastavaid ameteid.

Lisa 10 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastused küsimustele 14, 15, 17 ja 18

Kategooria – Vastavalt normidele

Lähtudes seadusest; Vastavalt ATS seadusele; Vastavalt seadusele; Tegutsen vastavalt RPS; Vastavalt protseduurireeglitele; Lähtuksin asjassepuutuvas seaduses antud juhenditest; Vastavalt rahapesu seadusele mille protseduurireeglid on täpselt kirjas sise-eeskirjades; Tuvastan tehingu osapooled. Vastavalt seadusele; Isikusamasuste tuvastamine ning seaduses ettenähtud toimingud; Tegutsen vastavalt kliendiga sõlmitud lepingus sätestatule.

Kategooria – Täiendav kontroll

Kontrolliksin tagamaid ja lepinguid. Reaalselt pole selliste sularahatehingutega kokkupuutunud; Uurin tehingu sisu ja otstarvet, vajadusel konsulteerin; Selgitan selle tehinguga seotud algdokumentid ja tehingu eesmärgi. Kontrollin selle tehingu õigsust; Eelnevalt kontrolliksin tehingut, enne kui see teostada saab; Uurin tehingu tausta ja seaduslikkust; Tuvastaksin tehingupoole isikusamasuse, säilitaksin tuvastamist tõendavad dokumentid; Küsitlen klienti; Uurin asja; Küsiksin tehingu sooritajalt ehk oma kliendilt, kellega ja kas ikka on selline tehing tehtud. Kuid tema kinnitusest reeglina piisab- raamatupidajana pole mul alust selles vastuses kahelda. Pakuksin talle võimalust kontrollida tausta; Uurin kõigepealt asja täpsemalt ja küsin nõu Audiitorkogust kui oma mõistusega toime ei tule; Pöörduksid infopäringuga esmalt kliendi poole; Selgitaksin tehingu asjaolud, kõik sularahatehingud kahtlemata ei ole rahapesu juhtumid. Juhul kui on rahapesu kahtlus, siis tuleb teavitada; Kontrolliksin põhjalikult asjaolusid, küsitleksin juhtkonda. Kui tõepoolest on tegu rahapesu kahtlusega, informeeriksin rahapesu andmebürood.

Kategooria – Jätaks tehingu tegemata

Hoidun selliste tehingute tegemisel; Jätan tegemata; Ei teeks sellist tehingut.

Kategooria – Ei tea, mida teha

Ei oska öelda, see liiga suur summa ja tundub utoopiline väikefirmadele; Ei tea; Ei oska öelda; Ei ole mõelnud; Ei ole ette tulnud; Ei oska vastata.

**Lisa 10 järg. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate vastused
küsimustele 14, 15, 17 ja 18**

Kategooria – Muu

Ma saan pensioni 300€ ja 32 000 annab ikka koguda. Oma pensionist 1/2 läheb juba elektri maksuks ja kui ma 32 000 € -i jõuan siis ennem jõuan "kirikaeda" minna sest olen juba 75 aastat vana; Ma ei riku seadust; N/A; Ettevõttes sularahatehinguid ei toimu, kõik käib läbi panga; Oleneb tehingust; Jah; Ei olnud; Ei; Kliendid, keda meie teenindame on väikesed ja nende aastakäive on tavaliselt nii suured. Ei võtaks midagi ette.

Lisa 11. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete, sh kahtluspõhiste teadete osatähtsus kõigist rahapesu andmebüroole saadetud teadetest perioodil 2008–2012

Teadete arv ja osatähtsus	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine
Teadete arv	13 681	16 999	13 655	13 536	12 157	
...sh audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teated	6	19	11	32	21	
Osatähtsus (%)	0,04	0,11	0,08	0,24	0,17	0,13
...sh kahtluspõhiste teadete arv	5 846	6 263	5 033	5 988	6 776	
...sh audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate kahtluspõhised teated	3	3	0	5	1	
Osatähtsus (%)	0,05	0,05	0,00	0,08	0,01	0,04

Allikas: (Autori koostatud arvutused RAB...2009, RAB...2010, RAB...2011, RAB...2012, RAB...2013 alusel)

Lisa 12. Soome ja Eesti audiitorite saadetud kahtluspõhiste teadete ja audiitorite arvu suhtarv aastatel 2008–2013

Teadete arv ja osatähtsus	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine
Soome audiitorite teadete arv	12	16	17	15	38	
Soome teatamiskohustusega audiitorite arv	1 433	1 433	1 433	1 433	1 433	
Soome audiitorite teadete ja audiitorite arvu suhe (%)	0,84	1,12	1,19	1,05	2,65	1,4
Eesti audiitorite teadete arv	3	0	0	5	0	
Eesti teatamiskohustusega audiitorite arv	361	361	361	361	361	
Eesti audiitorite teadete ja audiitorite arvu suhe (%)	0,83	0,00	0,00	1,39	0,00	0,4

Allikas: (Autori koostatud arvutused RAB...2009, RAB...2010, RAB...2011, RAB...2012, RAB...2013, Keskus...2008, Keskus...2009, Keskus...2010, Keskus...2011, Keskus...2012, MONEVAL...2008, 155, Third...2007, 26, The Auth...2013 alusel)

Lisa 13. Audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate rahapesu andmebüroole saadetud teated Hollandi Kuningriigis aastatel 2008–2013

	2008	2009	2010	2011*	2012*	Kokku
Teate saatnud audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arv	-	152	121	87	83	443
Ebatavaliste teadete arv	119	617	456	325	89	1 606
Kahtlaste teadete arv	33	99	87	66	26	311
Kahtlaste teadete kogusumma (tuhandetes eurodes)	59 386	273 487	343 865	40 805	94 598	443 276

Allikas: (Annual...2008; Annual...2009; Annual...2010; Annual...2011; Annual...2012)

Märkus:* 2011. aasta teisel poolel läks Hollandi üle uuele IT-süsteemile, mis muutis kahtlaste tehingute arvestamise aluseid. Uus süsteem loeb iga teate sees olevad tehingu eraldi ning ei elimineeri topelt (st mõlema tehingu osapoole saadetud) tehinguid (Annual...2011, 10–11, 42). Eesti RAB statistikas tuuakse välja kõik edastatud teated, sealjuures ühe ja sama tehingu kohta mitmelt isikult tulnud teateid ei elimineerita. Seega võib Eesti statistikas olla kajastatud üks tehing mitme kohustatud subjekti teatena.

Lisa 14. Hollandi ning Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud kahtluspõhiste teadete ning audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvu suhtarv aastatel 2008–2013

	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine
Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete arv	119	617	456	325	89	
Hollandi teatamiskohustusega audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arv	18 860	18 860	18 860	18 860	18 860	
Hollandi audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadete ning audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvu suhe (%)	0,63	3,27	2,42	1,72	0,47	1,7
Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate saadetud teadete arv	2	3	0	0	0	
Eesti teatamiskohustusega audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arv	1 129	1 129	1 129	1 129	1 129	
Eesti audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate teadete ning audiitorite ja raamatupidamisteenuse pakkujate arvu suhe (%)	0,18	0,27	0,00	0,00	0,00	0,1

Allikas: (Autori koostatud arvutused RAB...2009, RAB...2010, RAB...2011, RAB...2012, RAB...2013, MONEVAL...2008, 155, Annual...2008, Annual...2009, Annual...2010, Annual...2011, Annual...2012, Mutual...2011, 245 alusel)